Arkivex 2008/17514

REGERINGSKANSLIET

2008-05-06

B 2 Ru

Utrikesdepartementet

Enheten för Österuropa och Centralasien
Gruppen för Ryssland, Centralasien och arktiskt samarbete
Jan Nyberg
Telefon 08-405 31 12
E-post: jan.nyberg@foreign.ministry.se

Nina Lagergren
Dahlbergsvägen 22
182 62 Djursholm

EC

Bästa Nina Lagergren,

Som du redan känner till överlämnade den ryska säkerhetstjänsten FSB den 18 april till vår ambassad i Moskva fotokopior och fotografier av en rad dokument och föremål med anknytning till Raoul Wallenberg. Det var kopior av underlag som FSB i september ifjol överlämnade till överrabbinen i Moskva.

Även om där egentligen inte finns några tidigare okända dokument och det mesta är på ryska, tror jag att dokumentationen kan vara av intresse för dig och Raoul Wallenbergs övriga familj och bifogar därför dels ambassadrapporten om själva överlämnandet (bil 1), dels kopior av de dokument som FSB överlämnade (bil 2; jag sänder för övrigt kopior direkt till Marie Dupuy).

Vi har nu studerat FSB-kopiorna och de är alla redan registrerade i Raoul Wallenberg-databasen - med undantag för bilderna på ID-handlingar och föremål.

Med vänlig hälsning

Jan Nyberg

(som bud)

Överlämnat genom Arvid Lagercrantz den 7 maj 2008 – på begäran av Nina Lagergren

Postadress 103 39 Stockholm
Besöksadress Fredsgatan 6
Telefonväxel 08-405 10 00
Telefax 08-723 11 76
E-post registrator@foreign.ministry.se

Kopia (per e-post) till:

EC;
Mats Staffansson/FOREIGN/MINISTRY@RK
Malena Mård/FOREIGN/MINISTRY@RK

Krister Wahlbäck/FOREIGN/MINISTRY@RK
Harald Hamrin/FOREIGN/MINISTRY@RK
Mårten Ehnberg/FOREIGN/MINISTRY@RK

Amb Moskva;
Anna Lyberg/FOREIGN/MINISTRY@RK
Johan Molander/FOREIGN/MINISTRY@RK
Christina Johannesson/FOREIGN/MINISTRY@RK

exp. 7/5 JW

Jan Nyberg
2008-05-06 16:40
EC

Till: Arkivkundtjänst /ADM/MINISTRY@RK
Kopia:
Blank: Jan Nyberg /FOREIGN/MINISTRY
Ärende: Ang. Ang. Vb: Ang. Ang. Vb: Wallenbergdokument

Ja, stort tack för er hjälp.

Men som sagt - ni bör se till att datumet korrigeras i RW-databasen.

Jan

Jan Nyberg
Kansliråd/Deputy Director
Chef för gruppen för Ryssland, Centralasien och arktiskt samarbete/
Head of Division for Russia, Central Asia and Arctic cooperation
+46 (0)8 405 31 12
+46 (0)70 237 94 21
jan.nyberg@foreign.ministry.se

Enheten för Östeuropa och Centralasien/Department for Eastern Europe and Central Asia
Utrikesdepartementet (UD-EC 2)/Ministry for Foreign Affairs
103 39 Stockholm

Arkivkundtjänst

Arkivkundtjänst
Sänt av: Lovisa Qviberg/ADM/MINISTRY

2008-05-06 16:28

Till: Jan Nyberg /FOREIGN/MINISTRY@RK
Kopia:
Ärende: Ang. Vb: Ang. Ang. Vb: Wallenbergdokument

Det var nog det Madde misstänkte. Hon nämnde ju dok från 2/3 i sitt svar till dig.
Innebär detta att vi kan avsluta frågan hos oss?

Med vänlig hälsning

Lisa

Regeringskansliets Arkiv
öppet: måndag - fredag 9-12 och 13-16
Besöksadress: Fredsg 8, Stockholm
e-post: arkivkundtjanst@adm.ministry.se
Tel. 08-405 24 88

Jan Nyberg

Jan Nyberg
2008-05-06 16:24
EC

Till: Arkivkundtjänst /ADM/MINISTRY@RK
Kopia:
Ärende: Vb: Ang. Ang. Vb: Wallenbergdokument

Lisa. Madeleine

Jag fann till sista det felande dokumentet i databasen, fast felaktigt registrerat under den 2 mars i stället för den 1 mars som det står på ryska. Borde kanske rättas till.

Jag har kontrollerat mot "orginalkopiorna" och där står mycket riktigt 1 mars som datum. Det rör sig om ett utdrag från registerjorunalen från Lefortovo-fängelset, där Wallenbergs namn strukits över (och därefter återställts).

Jag vore därför tacksam om ni på Arkivkundtjänst kunde kontrollera om det på dossiererna/i pärmarna finns ett sådant registerutdrag daterat den 1 mars. (Kanske är det feldaterat i databasen?)

Dokumentet i fråga är den näst sista sidan i den bifogade pdf-filen.

Jan

[bilagan "RWdok11.pdf" är borttagen av Lovisa Qviberg/ADM/MINISTRY]

Jan Nyberg
Kansliråd/Deputy Director
Chef för gruppen för Ryssland, Centralasien och arktiskt samarbete/
Head of Division for Russia, Central Asia and Arctic cooperation
+46 (0)8 405 31 12
+46 (0)70 237 94 21
jan.nyberg@foreign.ministry.se

Enheten för Östeuropa och Centralasien/Department for Eastern Europe and Central Asia
Utrikesdepartementet (UD-EC 2)/Ministry for Foreign Affairs
103 39 Stockholm

Arkivkundtjänst

Arkivkundtjänst
Sänt av: Madeleine Latonummi/ADM/MINISTRY

2008-05-05 13:36

Till: **Jan Nyberg /FOREIGN/MINISTRY@RK**
Kopia: **Berndt Fredriksson /FOREIGN/MINISTRY@RK**
Ärende: **Ang. Vb: Wallenbergdokument**

Hej!

Jag har nu jämfört förteckningen över dokumenten med Wallenberg-databasen. De dokument jag inte påträffar i databasen är nr 6, 7, 8, 9 och 15. Rörande nr 11 hittas alla datum i databasen förutom 1/3 -47. Det finns däremot ett sådant dokument från 2/3 -47 - kan det vara felskrivet i förteckningen?

Med vänlig hälsning

Madeleine Latonummi

Regeringskansliets Arkiv
öppet: måndag - fredag 9-12 och 13-16
Besöksadress: Fredsg 8, Stockholm
e-post: arkivkundtjanst@adm.ministry.se
Tel. 08-405 24 88

Kerstin Wahlfort

Kerstin Wahlfort
2008-04-30 14:58
FA ARK

Till: **Arkivkundtjänst /ADM/MINISTRY@RK**
Kopia:
Ärende: **Vb: Wallenbergdokument**

Vänliga hälsningar
Christina

[bilagan "080423 fax 51 rw.doc" är borttagen av Madeleine Latonummi/ADM/MINISTRY] [bilagan "080421 innehållsförteckning.doc" är borttagen av Madeleine Latonummi/ADM/MINISTRY]

Christina Johannesson
Counsellor
Embassy of Sweden, Moscow

Tel. +7 495 937 92 52
Fax +7 495 937 92 08
E-mail: christina.johannesson@foreign.ministry.se
Internet: www.swedenabroad.se/moscow

Stockholm 2008-07-22

Detta brev daterat januari 2007 från azeriske medborgaren Javar Ismailov ställt till HMK Karl XVI Gustav innehåller en inte alltför sammanhängande redogörelse av ett påstått uppdrag från Sveriges ambassad i Moskva att utföra efterforskningar i ärendet Raoul Wallenberg.

Ad akta utan åtgärd.

Mårten Ehnberg, UD-EC

SVERIGES AMBASSAD

2008-05-05

Baku
p.t. Stockholm

Kanslirådet Jan Nyberg

UTRIKESDEPARTEMENTET - EC

2008/16598
2008-05-07
EC
P 2 EU

Uppgifter om Raoul Wallenberg

1 bil.

Broder,

Under mitt besök på norska ambassaden i Baku häromdagen överlämnade en av de norska ambassadtjänstemännen bifogade brev om Raoul Wallenbergs öden. Författaren till brevet, bosatt i sydligaste Azerbajdzjan, hade i höstas själv infunnit sig på ambassaden och redogjort för sitt ärende. Han hade inte gjort något särskilt vederhäftigt intryck på min norske kollega.

Vänliga hälsningar,

Hans Gunnar Adén

Postadress
Utrikesdepartementet
103 39 Stockholm

Telefon
08/405 56 33

E-post:
hans-gunnar.aden@foreign.ministry.se

Besöksadress
Gustav Adolfs torg 1
Stockholm

Telefax
08/723 11 76

Telex

Швеция. Стокгольм.
Королевский Дворец.
Его Величество Король.
Густав - 16.

Обращение.
(по примеранию Рауля Валленберга)

Уважаемый Сэр, во избежании путаницы и все возможных осложнений, с учётом исторической актуальности, думаю будет чрезвычайно полезным и продуктивным внимательство Главы государства.

К большому сожалению, поводом этому послужило неустойчивое поведение и отношение чиновников из Стокгольма, которые проявили слабость, неспособность довести собственную затею до логичного конца.

Полагаю, Вы обладая природным умом, естественными знаниями и огромной любовью к своему народу в состоянии исправлять ранее совершенные ошибки чиновниками страны.

Мне, гражданину из республики Азербайджан (Это бывшая территория советского союза) Исмаилов Явер Мамед оглы выпало честь ответственно информировать Ваше Величество о том, что являюсь очевидцем бывшего дипломатического сотрудника шведии Рауля Валленберга, пропавшего без вести в городе Москве в 1945 году. Длительное время видал его, знал их семейство.

По этим и другим зримым фактам, на основании собственного наблюдения, умозаключение бывшего шефа гестапо Генриха Мюллера (2000 года) о том, что Рауль убит и зарыт в навозной куче в пригороде Будапешта в 1945 году.,
Заявление коммуниста-писателя Григория Дугласа презентации книги у которого состоялось в Будапеште о том, что Р. Валленберг в 1947 году умер в

лагере., (2001 года).

Сообщение бывшего Министра Иностранных дел Советского союза А. Громыко приглашавшего его шведскую семью в Москву в 1957 году, которым заявил, что Рауль умер в тюрьме на Лубянке. Вручив им его мундштук, портсигарь, одежды и деньги разыскиваемого, тело умершего не показал и место его захоронение не назвал. (данные 2005 года февраль, март.).

(Заметим, во первом - гестаповец общепризнанный коварный провокатор. А захоронение людей при жизни - Устав коммунистической партии не предусматривало

Все перечисленные слухи домыслы. Ложь и вранье. И не соответствуют действительности. Я их протестую.

Прошу поверьте, Рауль гражданство не имел, коммунистом он не был. В лагере не содержался. Его взаимоотношение с другими работниками желали лучшего.

В 1964-65 годах делал попытки - не легально покинуть местожительство и увести сына (больше вероятно в Прибалтийские республики) ему это не удалось, с документами не получилось... Его биологический сын сотрудник Геологоразведочных работ в России. (по неуточенные данным 2001 года).

По инициативе шведской дипломатической службы с февраля месяца 1994 года я был вовлечен к поисковой работе.

На свои средства, исходя из собственной разумной практического опыта, в результате многих лет трудов, самостоятельно, последовательно проведенные поисковые, розыскные и следственных действий - послу Марс Фридену (1996-1997 гг. и в комиссию по делу Р. Валленберга).,

Консулу шведы в «Азербайджане - Эрдал Отузбиру (октябрь, декабрь 1998 года).,

Московскому послу Свен Хиндману - (июль 2004 года) по их желанию преставлены достаточное, или почти достаточные материалы, неопровержимые факты,

в том числе – „словесный портрет" и схема расположение место проживание розыскиваемого.

С апреля месяца 1999 года после кратковременное (однодневное) неофициальным посещением премьер Министром Бресконом Москву – дело якобы внешне приостановлено...

В августе месяце 1999 годах дипломатическая служба и контрольные органы из Стокгольма меня официально признали очевидцем, и официально мне ответили: что они в розыске Р. Валленберга незаинтересованы и больше ни каких аргументов.
Железная логика – полная безответственность...

Фактически, служебисты и Общественный редакционный советник от швеции Карл Арне Блом с целью введение общественность в заблуждение, в ноябрьском номере (2000 года) в Московской Международный Ежемесячнике „Совершенно Секретно" напечатали фотокарточку постороннего человека, и 1-го декабря (2000 года) этого постороннего человека выдавая его за Рауля В. демонстрировали на экранах телевизиров Азербайджанской республики, того же постороннего лица положили на память Интернету на 1999-2005 годы и вновь призывали мировой общественность о оказание помощи в розыске Р. Валленберга...

Таким образом, легкомысленно переводя меня из очевидца в разряд пострадавшего, карьерные дипломаты практически стремятся „восстанавливать" демократическое отношение с бывшими советскими коммунистами и настоящими „новыми" русскими только в другом ракурсе, в форме незащищенное лицемерие.
Попытка дешевым способом сделать с признанного очевидца тупого человека – явно не удачно. Говоря точнее, вместе того чтобы метить в голубя и попасть в ворону, метили в ворону и попали голубка...

Это уже является серьёзной предпосылкой на прекращение этой истории в судебную или политический скандал со всеми вытекающими отсюда последствиями.

...Добиться правильное осмысление понятия один из главных критерий Положение о прохождение дипломатической службы Чиновниками Гражданственность мне не удалось, они этого не хотят и не желают. Те лица, вовлекшие меня к поисковой работы в 1994 году и которые должны были решать собственную затею показали свое бессилие и трусость, требовали молчанием самоустранились.

Нахванные должностные люди, вращающиеся в официальных сферах сами зарождались из лишней официальностью, даже, пожалуй, самовлюбленем, и позабыли, что они пользуются властью только временно, как представитель других. Безответственность приняли как нравственная норма правила. И, этого сделали до нельзя оскорбительно, унизительно. Не уместно придерживаясь принципу: „Спасение утопающего - собственное проблема утопающего." Вероятно, у этой свиты собственные недостатки превышают недостатки Г. Вальденберга.

Российские дипломаты, куда я обращался (1996-1999 гг.) по установление инициатора розыска в феврале 1994 года - также молча самоустранились (в этом я не сомневаюсь) но дали повод для размышлений..,

Осведомляю Вас, что интерес со стороны отдельных структур и физических лиц к данной тематике очень велик. От соблазнительных предложений воздерживался и пока воздерживаюсь

Политизировать не стану. Однако, по этому поводу в начале 90-х годах в период приобретения суверенности республики, совершенно и безошибочно выразился наш общенациональный лидер, мудро спасший нас от гражданской войны и от четырех сторонней экономической блокады, даже помиловавшего гражданина из Австрии совершившего прямое покушение на его жизнь, великий гуманист - ныне покойный президент Гейдар Алиев, он сказал так: „Мой народ - терпеливый народ." Вот это терпение у меня иссякается, повышается потолок подозрений. Должен Вас огорчить, любая „сделка" по этому делу с посторонними службами на мой взгляд просто недопустима и это шведской стороны будет некриминальным в этом я уверен. Желательно, чтобы меня правильно поняли.

Довожу до Вашего сведение, что автор этих строк дипломированный юрист. Русскоязычен. Наряду с другими дисциплинами сдавал государственные экзамены по оперативно-розыскной деятельности и по криминалистики советской. Специалист по тюрьмам и лагерям советского союза. Более 15-и лет добросовестно служил в Учреждение, в задаче которой входить исполнение обвинительных приговоров судов всех инстанции в том числе - приговора выносимые Военными Трибуналами союза. Имел дело со всеми мастями уголовного мира и с бывшими военнопленными из Армии фон Манштейна. Я, человек в свое время побывавшего в лабиринтах Гулага В. и к Вам обращаюсь абсолютно с благоустремительными намерениями. В связи с этим, не отвлекаясь от главного хочу о себя сказать следующие:

В жизнь пробивался как весенний трояк из под асфальта.

Себя отношу к той категории людей, которых обстоятельства учат, учат как легче прожить, а они словно ищут, где труднее; их бьют, а они гнут свое: „И все таки – я верю!"

Такая непоколебимая убежденность в собственной правоте окончательно убедила меня в том, что истина, чтобы быть достойной своего имени, должна пройти испытание умом, и главным образом сердцем человека.

По прямой вине коммунистов я достаточно незаконно выстрадал (из 8-5 лет). В период заключения транзитом (более 90 суток) „успел" побывать в 9-и тюрьмах. Лабиринты не из простых... Скажу честно, временами преобладающими чувствами были ненависть ко всему окружающему. Делал попытки избегать личное свидание с родственниками... Одновременно не терял надежды на правдивость, вере в истине. Суровое испытание выстоял один, и достойно. Сумел доказать доказуемого, опротестовать решение Верховного Суда Союза по данному делу и обвинительный приговор Верховного Суда республики. Вознаграждением этого стала моя реабилитация (1988г.) Этого я добился упорным трудом, без помощи адвокатуры. Сам себя защищал, мне это удалось. Материальны компенсации мне возместили (тоже без помощи адвокатуры) а душевную нет... Это просто невозможно.

Не сомневаюсь в свое правоту и в этот раз. по прежнему верю в истине начатого дело. Замечу, что на этом пути мне сопутствовали – либо скорость, либо надежность. Исходя из актуальности выбрал - второе. И не случайно на это дела даже пожертвовал собственные зубы и зубные металлические (золотые) коронки. (они пошли на командировочные расходы).

Будучи убежденным в своей правоте, со всей ответственностью намерен довести это дело до логичного конца. Естественно, будет очень желательно и целесообразно с участием шведской стороны. Простите за нескромность, я же не настаиваю о возможности пересмотра дела Г. Галилея... Видет во мне Симон Розенталя ошибочно.. Тем более мне известно факты, что аналогичное случае имелись в швеции и ранее.

С позволением, думаю уместно напомнить Вашему Величеству тот факт, когда композитора Ф. Бервальда на родине, в швеции, долго не понимали. Благодаря мудрости главе государство он начал получать признание только в XX- веке. Премьера его второй оперы „Королева Голконда" был впервые поставлено спустя 104 года после создания (1968год). Другой случай:- Корабыль „Васа" (основоположник шведской демократии - 1520г.) затонул, как только его спустили на воду. Пролежал он там не одно столетия. Сравнительно недавно его подняли, отреставрировали и устроили в нем музей.

Ведь Рауль Валленберг - тоже не из рядовых и вполне заслуживает Вашего внимания. Производства поисковых работы в конечном итоге привели к тому, что он человек большой величины, ученый. (По неуточненным данным февраля, марта месяцев 2005-года он Доктор биологических наук) В целом, деятельность Рауля В. конфиденциальное, об этом на площадях не говорят.

Из собственной бесцельной наблюдении определенно можно и могу сказать:- что он является носителем тайны медицины бывшего советского союза, носителем тайны российской медицины и Всемирные медицины в целом.

Имею доказательное основание осмелить заявить Вам,

Что частицей его интеллектуального труда пользуются не только россияне и французы, а с 2000 года и ученые в Швеции. И, в немалой степени благодаря которой - товарооборот между россией и швецией возросло до 30%. Такую цифру подтверждает посол господин Свен Хирдман. (апрель месяца 2003 года). Кроме того о Рауле В. говорят как о национальном герое на ежегодных Форумах в Давосе, и, он занимает третью строчку по популярности среди шведских граждан, после дальновидного Ингмар Бергана.

Резюмируя изложенных, несомненно представляю, что с 1945 года Вами на розыск своего гражданина затрачены достаточные силы и средство, даже создано специальная комиссия по делу.

Я, абсолютно далек от мысли клеймить кого то, но в данном случае вещей называть своими именами обязан.

Поэтому, должен Вам сказать, на протяжении всего периода стокгольмских клериков, гётеборгских металлургов и упсальских студентов умышленно вводили и вводят в заблуждение не только бывшие советские чекисты - коммунисты, новые русские, Вас вводили и вводят в заблуждение и свои, социал демократы, в лице дипломатов и служебистов из контрольных органов.

Первое - дезинформировали специально, второе - из страха прогневать. Между действиями и бездействиями которых обнаружить причинную связь нетрудно.

Пусть я ошибусь, можно предполагать - что такое развитие событие видимо кого то и устраивает. Но только не того, или не тех мы которые в феврале месяца 1994 года с обращением Московской телевидением и прошивших от международной общественности помощи в розыске, демонстрируя настоящего фотокарточку (портрета) Рауля Валленберга.

Одним словом, искусственно создано такое положение - глупый посмотрит, увидет, но ничего не поймет, что к делу и пройдет; умный же посмотрит, увидет, поймет суть дело и промолчит. Именно такими обстоятельствами можно объяснить корпоративное позиция (в переводе на русский язык - моя хата с краю) дипломатических сотрудников и других.

И цепь этого ядовитого обмана легшее в основу всего процесса заложено в фундамент бывшим министром иностранных дел швеции господином Бонтером, совместно контрольными органами советского союза в конце 1945 года при участие бывшей посла союза в швеции госпожей Коллонтай Александры Михайловной - обоятельная приятельница - обоятельного Р. Валленберга, о чем ранее четко извещал Ваших сотрудников.

Поверьте, это не монологи, не голые слова и не мое измышление. Об этом свидетельствуют зримые, неопровержимые факты, которые находят свое подтверждение в поведении и отношениях к делу уполномоченных лиц, и этого показало ход поисковых работы. Согласитесь пожалуйста, факты - вещь упрямые. В перекрашении и преувеличении их никаких надобностей не вижу, проста на просто нет в них необходимости. Тем более сознано куда и кому обращаюсь...

В целом с 1994 года по сей день, кроме увиденных, и услышанных, добыта достаточно улики, прямые и косвенные доказательство по делу. Они правдивее, вполне пригодные, и не вызывают ни какие сомнение в их достоверности. По ним могу выступить перед большой аудиторией. Мне Этого сильно не хочется. Так как передвижу некорректность альтернативной решении Этого вопроса,

тем самым можно нанести вреда мосту дружбы заложенное в конце 19-го веках Нобелевскими братьями между швецией и азербайджанскими нефтяниками и стремление сторон к расширению сотрудничество в наши дни (август 2005 года).

Располагаю сведениями, что швеция - страна с налаженной демократическим механизмом. Об этом красноречиво говорит такой факт:

Известный Датский ученый Нильс Бор одним из первых осознавший возможные последствия появления в свет ядерного оружия, 30 сентября 1943 году не колебаясь ни минуты прибыл на рыбацкой судне в швецию.

Обсудив этого с социал демократами он вылетел в Англию а затем в Америку. Только 26 августа 1944 года на беседе с учетом мнении социал демократов он добился убедить президента Ф. Д. Рузвельта о необходимости международной сотрудничестве и использование ядерной энергии в мирных целях.

Выражаю свое готовность совместной обсуждении Этого с собственным понятием о демократии. Разумеется, что демократия - это не сметни, не заговор и не союз мошенников. Для меня - свобода слова, свобода печати - только признаки демократии.

В мой понятие - демократия это не только способ управления экономикой и обществом в целом. Это также и определенный тип мышления, способ поведения людей в обществе.

Я полагаю, что демократия - это прямое следствие воспитания, образования и культуры.

Демократия - это естественное состояние души, когда честное сопоставление точек зрения просто необходимо для поиска оптимального пути к цели.

Считаю, основной признаком демократического мышления – терпимость к мнениям других. Потому, что через сопоставление мнений мы обретаем свежие мысли, находим верные решения.

И, есть уверенность в том, что совместно демократично обсудив это с такими шведскими специалистами-сыщиками как Арне Свенссон и Отто Вендель, в свое время являющейся сотрудником Института Технической полиции и инспектором стокгольмской полиции соответственно, при взаимной терпимости мнений, честно проводя различия между истиной и ложью можно прийти к оптимальному, приемлемому варианту.

На мой взгляд, возможно и это могло бы служить основанием великому мастеру Европейского кино Ингмар Бергану к своей 90летию доверить свою карьеру третьим фильмом о Р.Валленберге, после кинофильмов „Стыд" и „Волчий час". В данном случае применение одно лекарство в двух диагнозах будет эффектно и сенсация лишится скандальной сенсационности...

Также извещаю Вас, 15 августа 2005 года в городе Баку, на приеме у нашего любимого президента Ильхама Алиева, госсекретарь премьера Министра шведии возглавляющего комиссию по расширению сотрудничество господин Карл Бильдт хотя и намекал, что кроме того намерены рассмотреть и другие вопросы... Безрезультатно

Таким образом, оценив, взвесив по всем параметрам, измерив в глубину и актуальность образовавшейся ситуации прихожу к выводу:- прежде чем за помощью обращаться по существу дела к средствам массовой информации, к ведущим мировым агентствам, и Мировой общественности, необходимо об этом поставить в известность Вас о происходящим в целом.

Традиционно известно, что именно Короли в разумных пределах демократично управляя правление страной внутренне более расположены к доброделанием

а не к карание своего народа.

Рауль В. достаточно выстрадал. Он наветные не замахивался. Его озлобленность во все не означает ненависть своему народу. Тригоды прямо смотрел в глаза смерти...

Надеюсь согласитесь в том, что наши характеры - не дар природы. Никто из нас не рождается хорошим или плохим человеком, добрым или злым.
Щедрость сердца опять таки не передается по наследству. Все хорошие качества так же, кстати, как и плохие, преобретаются в жизни, в общении с людьми. Значит, люди и должны помогать друг другу в беде. Может быть это и истина, но вот повторять ее в данном случае приходится.

Обращаясь к Вам, отчетливо представляю сложность и значимости затронутого. Одновременно вижу необходимость и реальной возможности Вашего величества.

Сознаю, вы правите солидным государством, являющейся флагманом европейской демократии. Полагаю, у Вашего Величество имеется более важные, неотложенные дела, проблемы. Убежден, в данной ситуации только Вы сможете урегулировать создавшуюся путаницу, сделать это историю не актуальной и рассеять взаимное тяжкое подозрения. Распространяя свою гуманность на Рауля В. одновременно Вы можете оградить не заслуженно измученного очевидца. Время к этому назрело и это Вам подвластно.
Нравственную справедливость - история занесёт в Ваш богатый актив. Я в этой истине верю.
Гарантия этому Всемирная репутация и мудрость Шведского Короля Густава - 16.

Сэр, прибегая к исторической параллели по этому поводу - я хочу напомнить Вам один исторический факт - Молодой американский изобретатель явился к Наполеону и предложил ему построить флотилию паровых судов,

которые могли бы пересечь Ла-Манш при любой погоде и обеспечить высадку десанта. Наполеону это показалось невероятным, и он выгнал изобретателя. Действительно, предложение звучало немного странно для политика.

Говорят, Англия была спасена благодаря недальновидности императора. В данном случае сопоставимость может показаться неубедительной, но убедительно другое - История редко прощает такие промахи проворовавшихся людей. Надеюсь Вы меня поняли.

Скажу откровенно, пренебрежение, дальнейшее взвинчивание этого в судебную или политическую торг - создают прямую предпосылку нежелательному скандалу, и это ничего доброго не сулит, кроме неприятностей.

Желательно, что бы меня правильно поняли: Я не карьерист, не самозванец. Вновь напоминаю, к поиску вовлечен по инициативе королевской дипломатией.

Я человек более 12-лет столкнувшийся с обманом, вымогательством, оскорблением, унижением и прямым лицемерием вынужденно обращаюсь к Вам и заверяю Вас, пока возможность имеется, можно обойтись без грома и молний. В 2007 году - будет поздно.

И, в этом заключается суть Обращения.

Считаю, настоящим обращением к шведским властям (с февраля 1994 года по декабрь месяц 2000 года на экранах телевидения и печати, и с 1999 по 2005 годы по Интернету систематически просившими Мировой общественности о помощи в розыске Рауля В.) много принятые меры по примирению и признанию Г. Вальленберга с его властями - окончательно исчерпаны.

Но рассчитывать, что все это бред очевидца затеряется в шелухе домыслов, в лабиринтах взорных слухов - НЕ советую никому.

Следующий шаг напрашивается сам собой.

Оставляю за собой праву которые сочту необходимыми. Вновь молчание будет квалифицировано - как прямой отказ шведской стороны от своего гражданина Раула Валленберга. В дальнейших действиях возможности донесение личного дневника Раула В. до мировой общественности и участие в процессе из его глов семьи (российской) не исключается, разумеется, с пояснением им мотив уклонении от признании...

Информирую Вас, что ориентировочны варианты разрешения этого вопроса подробно изложены в Преставлении в 24х листах от 20 апреля 2004 года и в обращение члена ИНКОМ ЮНЕСКО от 5 июля 2004 года, которые вручено Чрезвычайному и Полномоченному послу швеции в Москве 14 июля 2004 года корреспонденцией за № 594 из города Баку.

Сэр, буду Вам признателен за любое содействия, которое Вы окажите, или предложение, которое Вы сделаете. Если у Вас возникнут какие либо замечания, я буду рад ответить на любые Ваши дополнительные запросы и выслать необходимую Вам информацию. Одновременно, в качестве не почетного работника предлагаю Вам свою услугу в дальнейшем совместном поиске. Думаю будет это полезно.

За попытку отнять у Вас драгоценное время, за откравенность и причиненное неудобств, пожалуйста примите мое глубокое извинение.

Большим нетерпением ожидаю Вашего решения. Надеюсь получать вести от Вас в 2006 году. Всего Вам доброго.

С уважением:

Капитан: [signature] - Явар Исмаилов.

Обращение написано в 4х экземплярах:

I, II - экз: адресату.,

III - экз: к материалам Международной общественности.,

IV - экз: в дело.

AZ 0701. Азербайджанская республика, Астаринский район, село Гилекорань, ул. Каверина 74.

Август 2006 года.

REGERINGSKANSLIET

Arkiverat 2008/17571

2008-05-07

P 2 Ei

Utrikesdepartementet

Enheten för Österuropa och Centralasien
Rysslandsgruppen
Jan Nyberg
Telefon 08-405 31 12
E-post: jan.nyberg@foreign.ministry.se

Marie Dupuy-von Dardel
3, rue Gabriel
78000 VERSAILLES
FRANKRIKE

EC

Raoul Wallenberg-ärendet
Brev Dupuy-Nyberg 2008-04-03
(2 bil)

Bästa Marie Dupuy-von Dardel,

Tack för ditt brev från den 3 april, där du ställer ytterligare frågor om Raoul Wallenberg-ärendet.

Jag hoppas att mitt förra brev gav svar på dina frågor om vad den nuvarande regeringen gör i Wallenberg-ärendet. Den tidigare handläggningen känner jag inte till i detalj, men jag förutsätter att din far, Guy von Dardel, eller Raoul Wallenbergs övriga familj trots allt har fått svar på de frågor ni kan ha ställt till Utrikesdepartementet under de gångna åren.

Du skriver att Moskva-seminariet i höstas inte handlade så mycket om Raoul Wallenbergs öde i sig och Wallenberg-forskningen, utan hur hans gärning ”kan användas till filosofiska teorier vid föredrag i skolor”. Huvudsyftet med utställningen och seminarierna var just att berätta om Raoul Wallenberg och hans heroiska gärning och hur denna kan användas för att främja tolerans, bland annat i skolan, och tjäna som ett pedagogiskt föredöme för hur en enskild människas mod och handlingskraft kan göra skillnad.

Du nämner också din fråga till Jan Lundvik om framtida forskningsbidrag. Att Lundvik förutspådde en fokusering på Raoul Wallenbergs verksamhet i Budapest, berodde sannolikt på att vi ser att fler ansökningar kommer in om projekt som rör Ungern, än vad som

1 (Dosh) exp. 7/5/08

gäller forskning i ryska arkiv, vilka ju inte längre tycks vara lika öppna för utländska forskare som på 1990-talet.

På din fråga om framtida och nuvarande Wallenberg-forskning i Ryssland, kan jag bara återigen svara att UD självt inte har resurser att bedriva forskning om Raoul Wallenberg, men att regeringen som bekant däremot ger stöd till historiker och fristående forskare som söker svar på de utestående frågorna.

Du nämner i detta sammanhang också att den ryske historikern Nikita Petrov framförde intressant information i samband med Moskva-seminariet i höstas, men dessa uppgifter har dessvärre inte kommit mig till del.

Petrov inbjöds till det stora seminariet i Stockholm i december, med resekostnaderna betalade av anslaget till stöd för oberoende forskning om Raoul Wallenberg, men var då förhindrad att delta. Av referensgruppen för stöd till den oberoende forskningen har jag informerats om att gruppen hoppas få se honom i Stockholm med resekostnaderna betalade för att ge närmare information om en allmänt hållen ansökan om bidrag för publicering av dokument om Raoul Wallenberg som han ingav i höstas. Denna ansökan syntes avse dokument som redan har publicerats.

I anslutning till ambassadens i Moskva mejl den 24 april bifogar jag slutligen ambassaden rapport om överlämnandet av kopior av Wallenberg-underlag från säkerhetstjänsten FSB:s centralarkiv (bil 1). Ambassaden begärde i höstas hos FSB kopior av detta underlag, som då hade överlämnats till överrabbinen i Moskva. För din och familjens kännedom översänder jag dessutom fotokopior av dessa FSB-underlag (bil 2), som dock inte innehåller några tidigare okända dokument.

Med vänlig hälsning

Jan Nyberg

Kopia (per e-post) till:

EC;
Mats Staffansson/FOREIGN/MINISTRY@RK
Malena Mård/FOREIGN/MINISTRY@RK

Krister Wahlbäck/FOREIGN/MINISTRY@RK
Harald Hamrin/FOREIGN/MINISTRY@RK
Mårten Ehnberg/FOREIGN/MINISTRY@RK

Amb Moskva;
Anna Lyberg/FOREIGN/MINISTRY@RK
Johan Molander/FOREIGN/MINISTRY@RK
Christina Johannesson/FOREIGN/MINISTRY@RK

exp. 7/5 /JN

UD Registrator
Sänt av: Yvonne Wendel/ADM/MINISTRY

2008-07-08 10:47
UD A ARK

Till: UD-A-ARK-Kvartersarkiv -Brunkhuvudet /FOREIGN /MINISTRY@RK
Kopia:
Blank:
Ärende: **Vb: För registrering**

----- Vidarebefordrat av Yvonne Wendel/ADM/MINISTRY 2008-07-08 10:46 -----

REGERINGSKANSLIET

Anna Hammarlund Blixt
2008-07-07 15:44
UD-EC

Till: **UD Registrator /FOREIGN/MINISTRY@RK**
Kopia:
Ärende: **För registrering**

Hej!

Har ni möjlighet att registrera detta som inkommande (mailet nedan + bilagorna) och sedan vidarebef till Hammarlund Blixt, UD-EC för handläggning?

Vänliga hälsningar,

Anna Hammarlund Blixt
UD-EC/Östeuropagruppen
#553 20

----- Vidarebefordrat av Anna Hammarlund Blixt/FOREIGN/MINISTRY 2008-07-07 15:39 -----

Emma Melander Borg <emma.melander_borg@rwi.lu.se>
2008-06-25 16:58

Till: **anna.hammarlund-blixt@foreign.ministry.se**
Kopia:
Ärende: **Ans□an**

Ansökan ang Wallenberg-forskning

INK. UTRIKESDEP.
D.Nr. 2008/24828
2008 ~~07~~ - ~~8~~
06 - 25
AVD. P | GR. 2 | MÅL Eu 1

EC

spec

Hej Anna,

här kommer vår formella ansökan.

Emma

Projektförslag.doc RWIbudget.xls

Raoul Wal
of Human Rights

Till Anna Hammarlund-Blixt
Enheten för Östeuropa och Centralas
Utrikesdepartementet

Raoul Wallenberginstitutet för mänsk
2008 genomföra ett seminarium i Mir
mitten av oktober under temat *The U*
implementation in a European perspe
500,000 i enlighet med bifogad budg

Address:
P. O. Box 1155
SE-221 05 LUND
Sweden

The Universal Declaration of Human Rights 1948-2008 and its implementation in a European perspective - Exchange of Experiences

Introduction

The Raoul Wallenberg Institute for Human Rights and Humanitarian Law (www.rwi.lu.se) was founded in 1984 and has been actively involved in development cooperation within the human rights field since 1991. The mission of the Institute is to promote universal respect for human rights and humanitarian law by means of research, academic education, dissemination and institutional development. The vision of the Institute is to be a centre of excellence meeting the highest international standards in all its fields of operation.

The institute has arranged regional human rights training programmes, including participants from Belarus since 1995. Since 2002 the cooperation with Belarus has primarily taken place within the framework of two regional programmes (including participants from Europe and Central Asia), taking place annually, and one of which has a focus on the human rights of women. In this way, approximately 20 participants from Belarus have taken part in human rights capacity building activities, arranged by RWI. These training programmes have been financed by Sida.

Except for the above mentioned contacts with Belarus, RWI is currently, together with UNDP in Minsk, working on the arrangement of a study visit to Sweden during the fall of 2008 for about 20 Belarusian judges and prosecutors.

Activities

Under the auspices of the Swedish Chairmanship of the Committee of Ministers of the Council of Europe, RWI proposes to organise a seminar for students and researchers at the Faculty of Law/Faculty of international Relations, Department of International Law at the State University of Minsk, BDU (www.bsu.by).

The one day seminar to take place preferable in the middle of October would include 50-60 students, teachers and researchers from BDU. Resource persons will be engaged from international fora (above all from the Venice Commission and from the European Commission for the Efficiency of Justice of the CoE) and from Belarusian institutions and organisations.

The sessions during the seminar will focus on the practical application of relevant human rights in a European context, discussing experiences of particular relevance for Belarus. Discussions will be held in smaller groups based on general presentation from invited recourse persons. A report will be drafted in connection to the implementation of the activity, summarising the discussions during the seminar

RWI aims at cooperating with relevant parties, such as the secretariat of the Council of Europe, the Venice Commission, the European Commission for the Efficiency of Justice, as well as Slovakia as the former Chair of the Committee of Ministers of the Council of Europe.

- **Organisation and Implementation Procedures**

RWI has the main responsibility in relation to the Foreign Ministry of Sweden for the realisation and the follow up of the seminar in Minsk.

The local cooperating partner is the Faculty of Law and/or the Faculty of International Relations at the Department of International law within the State University of Minsk, BDU. The cooperating partner will carry the main responsibility for the local planning, coordination and follow-up. Thus, the BDU would be responsible for local arrangements relating to logistics as well as arranging local and regional resource persons as well as advising on the agenda. Local arrangements will, however, be done in close cooperation with RWI.

As for the financial arrangements it is expected that local costs (local resource persons, lunches, rental fee for interpretation equipment and so on) will be transferred to the local implementation partner. The University of Minsk is also expected to contribute to the seminar in kind. The conference room and staff members (as per agreement) are expected to be at the disposal of the seminar.

RWI would have the responsibility for financial and narrative reporting to the Foreign Ministry in relation to the activity.

Results

In the short term the opportunities for comparisons, discussions and exchange of experiences within the area of human rights between representatives from Belarus and the rest of Europe is a goal in itself. In a longer term the expected results of the seminar are:

- to enhance the contacts between the Council of Europe and Belarus
- change/improvement of attitudes among the members within the Council of Europe towards Belarus
- change/improvement of attitudes among the Belarusian participants in relation to human rights and the Council of Europe.

Budget

The total cost for the exercise is budgeted at SEK 500,000 (see attached budget).

Annex: Budget

Seminar in Belarus

Proj No
Date

Item No	Item description	Budget				Result	Balance
		Unit	No	SEK/unit	Total SEK	Total SEK	SEK
I	**RWI administration fee**						
a	**Project development**	Weeks	3	37 130	111390	0	111 390
b	**Project implementation and follow-up**	Weeks	2	37 130	74 260	0	74 260
	Sub-total item I		5		**185 650**	**0**	**185 650**
		Unit	No	SEK/unit	Total SEK	Total SEK	SEK
II	**RWI travel**						
a	**Project development**						
1	Travel, including accomodation and per diem		0	0	37 900	0	37 900
b	**Project implementation and follow-up**						
1	Travel, including accomodation and per diem		0	0	15 000	0	15 000
	Sub-total item II				**52 900**	**0**	**52 900**
		Unit	No	SEK/unit	Total SEK	Total SEK	SEK
III	**Fee resource persons (incl social costs)**						
a	International experts	Weeks			52 130	0	52 130
b	Local experts		3	3 000	9 000	0	9 000
c	Interpretation and translation		0	0	85 000	0	85 000
	Sub-total item III				**146 130**	**0**	**146 130**
		Unit	No	SEK/unit	Total SEK	Total SEK	SEK
IV	**Travel resource persons**						
a	**International experts**						
1	Travel, including accomodation and per diem		0	0	34 000	0	34 000
b	**Local experts**						
1	Travel, including accomodation and per diem		0	0	3 000	0	3 000
c	**Interpreters**						
1	Travel, including accomodation and per diem		0	0	0	0	0
	Sub-total item IV				**37 000**	**0**	**37 000**
		Unit	No	SEK/unit	Total SEK	Total SEK	SEK
V	**Participants**						
a	**Travel**						
1	International air flights		0	0	0	0	0
2	National air flights		0	0	0	0	0
3	Hotel nights		0	0	0	0	0
4	Per diem/scholarships		0	0	0	0	0
5	Transfers and other travel costs		0	0	0	0	0
b	**Study visits**						
1	Travel (bus/train/air)				0	0	0
2	Miscellaneous				0	0	0
c	**Course material**						
1	Literature				0	0	0
2	Documentation (photocopying)	Copies	0	1	6 000	0	6 000
3	Writing pads, information material etc				6 000	0	6 000
c	**Insurance**	Days	0	10	0	0	0
d	**Freight costs**				0	0	0
	Sub-total item V				**12 000**	**0**	**12 000**
		Unit	No	SEK/unit	Total SEK	SEK	SEK
VI	**Other reimbursable costs**						
a	**Local office/conference facilities**						
1	Administration				0	0	0
2	Rent				0	0	0
3	Copying and printing				0	0	0
4	Communication (telephone,facsimile, postage, etc)				2 000	0	2 000
5	Interpretation equipment and support				15 000	0	15 000
6	Computer hardware, software and support				0	0	0
b	**Literature acquisition**				0	0	0
c	**Receptions and dinners**	PP	0	0	32 000	0	32 000
d	**Freight costs**				0	0	0
e	**Audit**				7 000	0	7 000
f	**Miscellaneous**				10 320	0	10 320
	Sub-total item VI				**66 320**	**0**	**66 320**
	Grand Total				**500 000**	**0**	**500 000**

KÅRESTAD den 23 juni 2008-06-23

Min far Raoul Wallenberg blev tillfångatagen i Ungern 1945. Ni påstår att han dog iryskt fängelse 1947 , men det är lögn han levde betydligt längre. Det börjar bli dags att reda upp den affären nu. Hans grav skall grävas upp,ingen nuvarande ledare behöver ta på sig skulden för hans död Hans kropp skall vila i sitt hemlands jord.

Arne Vilhelmsson
Kårestad
36051 Hovmantorp

INK. UTR. D.Nr. 08/23433
2008-06-26
AVD. P 2 Eu 1

Arne Wilhelmsson

EC

080804
EC/Holmquist
Brevsvit.

Tack för brev.

Ej Odjellerside ...

Kop. till registrator i Eriksson

33
1 (1)

SVERIGES AMBASSAD

Telefax

2008-07-07

INK. UTRIKESDEP.
D.Nr. 2008/24698
2008 -07- - 7
AVD. P | GR. 2 | MÅL Eu 1

Moskva

tambs Anna Lyberg
+7 495 937 92 23

Delges: JM, SG, TS

EC

UTRIKESDEPARTEMENTET, dnr 84

För: UD-EC

Refax (via UD): gk Sankt Petersburg, amb Haag (amb Magnusson)

Wallenberg

(4 bilagor)

Ambassaden vidarebefordrade en 22 februari ett brev till FSB från den oberoende Wallenberg-forskaren Susanne Berger. Brevet innehöll ett antal uppföljande frågor till de upplysningar som tidigare lämnats (se fax 080225, dnr 23)

Svar från FSB på forskaren Susanne Bergers frågeställningar har inkommit till ambassaden. Note från utrikesministeriet samt FSBs svar bifogas tillsammans med ambassadens översättning. Ambassaden tillser att underlaget delges Berger.

MOLANDER

080707
delgivet
MS
MH
JN
MB
MC
SL

Postadress: Ulitsa Mosfilmovskaja 60, 119 590 Moskva
Telefon: (7 095) 937 92 00
E-post: ambassaden.moskva@foreign.ministry.se
Besöksadress: Ulitsa Mosfilmovskaja 60, 119 590 Moskva
Telefax: (7 095) 937 92 02
Hemsida: http://www.sweden.ru

ıted by SBC
27424001.tif

Bilaga 1

AL

INK. AMB. MOSKVA
D.nr. 11/98
2008 -06- 30
AVD. 2 GR. 18 MA Wallenberg

№ 5721 /2ЕД

JM
AL

Министерство иностранных дел Российской Федерации свидетельствует свое уважение Посольству Королевства Швеция в Российской Федерации и, ссылаясь на письмо министра по политическим вопросам Посольства Т.Сульстрема начальнику Центрального Архива ФСБ России В.С.Христофорову от 22 февраля 2008 года относительно судьбы и дела Р.Валленберга, имеет честь препроводить полученный из ФСБ России пакет документов.

Министерство пользуется случаем, чтобы возобновить Посольству уверения в своем высоком уважении.

Приложение:
упомянутое, на 24 лл.

Министерство иностранных дел Российской Федерации • №1 •

Москва, "25" июня 2008 года

ПОСОЛЬСТВУ
КОРОЛЕВСТВА ШВЕЦИЯ
г.Москва

Bilaga 2

1/27

Ответы на вопросы, поставленные независимым экспертом С. Бергер по делу Рауля Валленберга

1. Наш ответ относительно статистических данных в отношении лиц, по которым возбуждались следственные дела, а также наличие информации с конкретными персональными данными на них, в целях установления судьбы этих людей, подтверждаем.

Каких-либо данных о возбуждении уголовных дел на Р. Валленберга и других, связанных с ним лиц, интересующих шведскую сторону (В. Лангфельдер, В. Редель и Ш. Катон), а также об их судимости, не имеется.

В связи с изложенным вести какую-либо глобальную проверку по протоколам ОСО МГБ СССР с 1947 г. (очевидный год гибели Р. Валленберга) до ликвидации этого внесудебного органа, считаем нецелесообразным.

Те граждане, в отношении которых возбуждались дела (в том числе и органами ГУКР «Смерш» НКО СССР, НКГБ и МГБ СССР), проходили регистрацию, и сведения об их наличии сосредотачивались в информационных подразделениях НКВД-МВД СССР. Справочная работа по этим картотечным массивам регламентируется нормативными документами. Такая проверка в ходе работы российско-шведской комиссии по делу Р. Валленберга проводилась, и никаких данных о наличии следственных дел на указанных выше лиц, включая Р. Валленберга, в этих картотеках не обнаружено. Об этом ранее докладывалось комиссии, в том числе и представителями МВД России.

Названные экспертом С. Бергер Владимирская, Александровская и Верхне-Уральская тюрьмы до октября 1949 г. действительно находились в ведении НКВД-МВД СССР, а затем в МГБ СССР. С марта 1953 г. эти тюрьмы вновь вошли в состав органов внутренних дел, но их архивные материалы в органы госбезопасности не передавались.

2. Пофамильных списков осужденных, дела которых рассматривались на заседаниях ОСО МГБ СССР и других судебных и внесудебных органов, в Центральном архиве ФСБ России не имеется. Как уже отмечалось выше, проверка по персональным данным осужденных (алфавитные картотеки) возможна только в информационных центрах МВД России. Такие проверки проводились в ходе работы российско-шведской комиссии и в последующее время при исполнении запросов шведской стороны, включая вопросы, сформулированные С. Бергер и другими независимыми экспертами. Другими обобщенными базами данных или пофамильными списками, кроме называвшихся в наших ответах ранее, к сожалению, не располагаем. В связи с этим с самого начала участия в Комиссии по установлению судьбы Р. Валленберга и других, связанных с ним лиц, архивная работа интенсивно велась по другим документальным источникам, что дало определенный положительный результат.

Printed by SBC

27424003.tif

3. Предположения эксперта С. Бергер относительно документов военнопленного Вилли Ределя вполне логичны, так как они действительно могли бы находиться или в деле военнопленного, или в его следственном деле. Однако, как мы уже указывали, служебные и личные документы, в том числе и фотографии В. Ределя, не без ведома руководства бывшего 3-го Главного управления МГБ СССР, вероятнее всего были приобщены к материалам так называемой «оперативной переписки» на военнопленных, дела на которых по разным причинам не возбуждались. Среди них, помимо упомянутого В. Ределя, были И. Бетлен и другие иностранцы из стран гитлеровской коалиции, в том числе и те, кто контактировал или пересекался с немцами по разным причинам и обстоятельствам.

В связи с этим указанные материалы под категорию оформленных установленным порядком следственных дел не подходят. Говорить о какой-либо отдельной «архивной политике» или следственном деле, где обнаружены фотодокументы о В. Ределе, не приходится. Можно предположить, что его фотография, акт о смерти и другие документы, возвращенные родственникам, оказавшиеся в том самом деле «оперативной переписки», были приобщены к указанным материалам по причине отсутствия мотивов возбуждения в отношении него уголовного дела. При этом нельзя исключать и версии о преступной акции в отношении В. Ределя, санкционированной бывшим руководством МГБ СССР.

Относительно публикаций Н. Петрова в книге об И.А. Серове нам удалось установить, что упомянутый в названном автором документе «Слуга» никакого отношения ни к Р. Валленбергу, ни к его шоферу В. Лангфельдеру, ни к В. Ределю и другим, интересующим Вас лицам, не имеет. По нашему мнению, предположение, высказанное Н. Петровым в указанной публикации относительно В. Лангфельдера («слуга» Р. Валленберга), ничем не подтверждается.

4. Информируем Вас, что бывший сотрудник КГБ при СМ СССР А.В. Бачурин, к сожалению, умер в 2004 г. Наш комментарий к его свидетельству от 8 июня 1993 г. о посещении им «московской тюрьмы», в котором он заявил, что это было «...или в Бутырках, или в Лефортово...», мы подтверждаем. Указанных им документов, в частности, каких-либо «медицинских документов» или обращений за медицинской помощью, среди сохранившихся материалов Лефортовской и Внутренней тюрем НКГБ-МГБ СССР не имеется.

5. По просьбе шведского эксперта нами сделаны копии с указанных в запросе страниц из архивных дел Внутренней и Лефортовской тюрем НКГБ-МГБ СССР за 1945-1947 гг. Речь идет о книгах учета вызова на допросы заключенных, журналах регистрации прибытия и убытия заключенных и номенклатурных делах с квитанциями и описями вещей, изъятых у заключенных.

Все эти материалы, как в прошлом, так и еще раз в связи с новым обращением, просмотрены полистно в целях поиска документов или записей в отношении Р. Валленберга, В. Лангфельдера, Ш. Катона и В. Ределя. Листы с интересующей инициатора запроса информацией скопированы полностью со всей атрибутикой (номера страниц, реквизиты бланков). Однако сведения,

содержащиеся на листах журналов и книг, которые касаются других лиц, опущены, как не имеющие отношения к нашему исследованию.

Обращаем Ваше внимание, что два журнала прибытия и убытия заключенных велись в виде алфавитных книг, по ним проходят Р. Валленберг, В. Лангфельдер и В. Редель. Кроме того, если на листах, где даты записи перемещения заключенных или вызова их на допросы не указаны, а имеются на предшествующих страницах и соответствуют действительности, было принято решение указывать эти даты на копиях, направляемых в Ваш адрес (пункты 5 «а» и т.д.).

В пункте 5 «д» – в записи журнала Внутренней тюрьмы от 22 июля 1947 г. В. Лангфельдер не значится (см. ответ по пункту 5 «ф»).

В пункте 5 «о» Вами допущена неточность. В восстановленной записи от 23 июля 1947 г. указан Катон, а не Валленберг.

В пункте 5 «с» алфавитного журнала речь идет не о книге регистрации вещей арестованных, а о приеме Р. Валленберга и В. Лангфельдера во Внутреннюю тюрьму 6 февраля 1945 г.

Отмеченная Вами в пункте 5 «у» квитанция на вещи и опись вещей В. Лангфельдера обнаружена в номенклатурном деле с квитанциями названных выше тюрем. Переданные шведской стороной указанные документы являются копиями квитанций и описи вещей Вильмоша Карловича Лангфельдера, написанными 22 марта 1945 г. с использованием копировального листа. Первые экземпляры документов были выданы на руки заключенному с расписками кладовщика. Кроме того, на обороте описи 23 июля 1947 г. имеется запись кладовщика тюрьмы, что Лангфельдер «вещи принял сполна».

Никаких других пометок о местонахождении вещей в этом деле нет. Вопрос об ознакомлении с этими материалами ограничен в соответствии с требованиями российского законодательства.

6. Дополнительным просмотром журнала Лефортовской тюрьмы о вызовах заключенных на допрос установлено, что 25 июля 1946 г. вызывался И.М. Вольфин (следователь Ландышев).

О вызовах Р. Валленберга на допросы 25 июля 1946 г. в Лефортовской или Внутренней тюрьмах никаких данных не имеется. Как видно из записей в журнале Лефортовской тюрьмы, в один день, 30 августа 1946 г., на допросы вызывались И. Вольфин к следователю Ландышеву и Р. Валленберг к следователю Копелянскому (см. пункт 5 «м»).

7. Вопросов нет.

8. Ответ не нужен.

9. Данные о Катоне имеются только в журналах регистрации перемещения заключенных Лефортовской и Внутренней тюрем МГБ СССР. К настоящему времени архивные поиски о нем закончены и никаких дополнительных документов на него или сведений, кроме сообщавшихся ранее, не обнаружено.

В картотеках этих тюрем имя Ш. Катона не значится; карточки на него, а также и на В. Лангфельдера, отсутствуют. Единственное возможное предположение состоит в том, что они могли быть в прошлом изъяты по каким-либо причинам, а затем уничтожены, как и дела на них. Других версий не имеем.

10. Информируем Вас, что для решения вопроса об ознакомлении с уголовным делом на Зигфрида Миссюна, в первую очередь, требуется согласие осужденного или его прямых наследников. Из «августовского списка» 2007 г. проверено 14 человек, сведениями о них не располагаем. В отношении Андерсона Арвида, Андерсена Ивара и Ламонта Эрика никаких данных не обнаружено.

Приложение: копии архивных документов на 20 листах.

№ 10/ГК-65

Центральный архив ФСБ России

237

К пункту 5 „а" 8.02.1945 г.

5/27

№№ по порядку	Фамилия и инициалы арестованных	Фамилия вызывающего на допрос	Наим. отд. №№ ком.	Время убытия ар-ных на допр. час.	мин.	Время прибыт. ар-ных с допр. час.	мин.	Расписка арестованного по прибытии с допроса
94								
95								
96								
97								
98								
99								
100								
101								
102								
103								
104								
105								
106								
107	Валенберг Р.Г.	Сверчук	снар 4810	1	05	4	35	[signature]

6/27

Ф. 45 [illegible] К пункту 5 „б" л. 240 об.

№ по порядку	ФАМИЛИЯ И ИНИЦИАЛЫ АРЕСТОВАННЫХ	Фамилия вызывающего на допрос	Наим. отд., №№ ком.	Время убытия ар-ных на допр.		Время прибыт. ар-ных с допр.		Расписка арестованного по прибытии с допроса
				час.	мин.	час.	мин.	
87								
88								
89								
90								
91								
92								
93								
94								
95	[illegible]	[illegible]	[illegible]	1	30	3	40	[illegible]
96								
97								
98								
99								
100								
9/11								

7/27
193

К пункту 5 „В" 28.04.1945 г.

№№ по порядку	ФАМИЛИЯ И ИНИЦИАЛЫ АРЕСТОВАННЫХ	Фамилия вызывающего на допрос	Наим. отд. №№ ком.	Время убытия ар-ных на допр. час.	мин.	Время прибыт. ар-ных с допр. час.	мин.	Расписка арестованных по прибытии с допр.
55								
56								
57								
58								
59								
60								
61								
62								
63	Валленберг Р.Г.	Кузмин	Гукр. 481	15	35	17	00	[illegible]
64								
65								
66								
28/11								
67								
68								

8/27
18 об.

К пункту „Г" 11.03.47 г.

№№ по порядку	Фамилия и инициалы арестованных	Фамилия вызывающего на допрос	Наим. отд. №№ ком.	Время убытия ар-ных на допр. час.	мин.	Время прибытия ар-ных с допр. час.	мин.	Расписка арестованного по прибытии с допроса
33	Волльбеева Р.Г.	[illegible]	3-24 [illegible] 671	14	15	16	00	[illegible]
34								
35								
36								
37								
38								
39								
40								
41								
42								
43								
44								
45								
46								
47								

К пункту 5 „е" 10 апреля 1945 г. 9/27 123

порядку	Фамилия и инициалы арестованных	Фамилия, должность и какого отдела уполн., производившего допрос	Начало допроса час.	Начало допроса м.	Конец допроса час.	Конец допроса м.	Расписка арестованного после допроса	
	[redacted]						В/п	105
	Супрун К	Ендовицкий 19 оперуп. 2 отд. гуко	14	10	15	00	[illegible]	151

10/27 149 об.

к пункту 5 „ж"

№№ по порядку	Фамилия и инициалы арестованных	Фамилия, должность и какого отдела уполн., производившего допрос	Начало допроса час.	Начало допроса м.	Конец допроса час.	Конец допроса м.	Расписка арестованного после допроса
7.	[redacted]						В/п. 1

15-го Августа 1945 года.

В.20

В.8

1.

2.

3.

4.

5.

9

1.

2.

3.

4.

К пункту 5 „з" 15.12.1945 г. 11/27 174

порядку	Фамилия и инициалы арестованных	Фамилия, должность и какого отдела уполн., производившего допрос	Начало допроса час.	Начало допроса м.	Конец допроса час.	Конец допроса м.	Расписка арестованного после допроса
	Менел	Ливчак 11	13	30	14	20	В/п 147
	А.	Сот. 2го от. Смерш					
	[redacted]						В/п 105
	Кертес	Ливчак 11	15	10	15	30	В/п 128
	Э	сотр. 2го от. Смерш					

К пункту 5 „И" 3 июля 1946 г. 12/27 13 об.

	Напр. докум. (кому направлен докум. и точное содержание резолюции руководства)	Срок исполнения	Расписка в получении	Каким исходящим № исполнен документ	№ дела и листа, куда подшит документ		Отметка об исполнении запроса
	6	7	8	9	10		11
29							
30							
31							
32							
33							
34							
35							
36	Иоссила И	Войндорф Зам. нач. отд. 3 гл. упр.	23	14-20	14-40	[illegible]	88
37	[redacted]						
38	Мещерин И И	Зайцев Сл. 3 упр. МТБ	2	14-50	16-30	[illegible]	17
39							
40							
41							

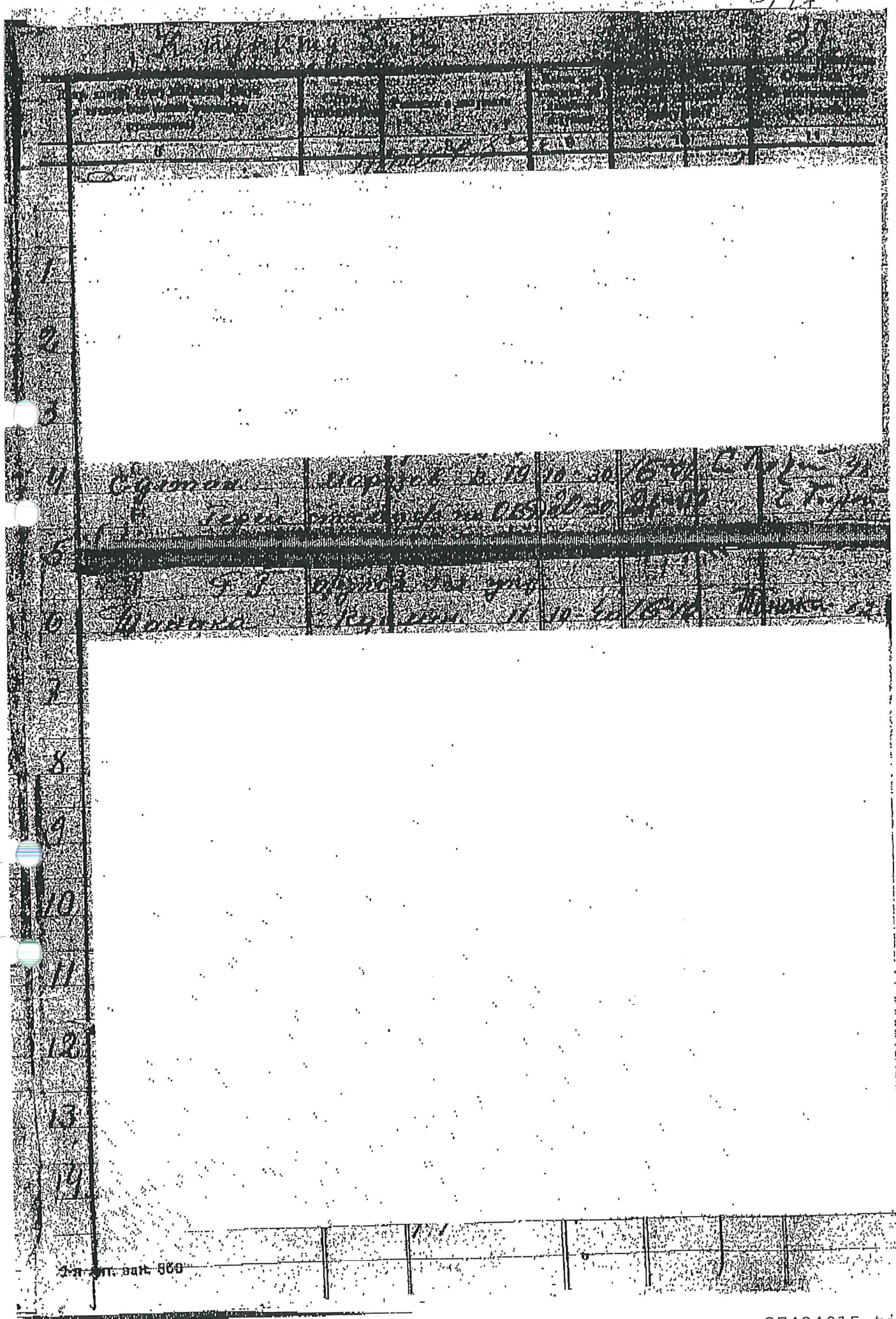

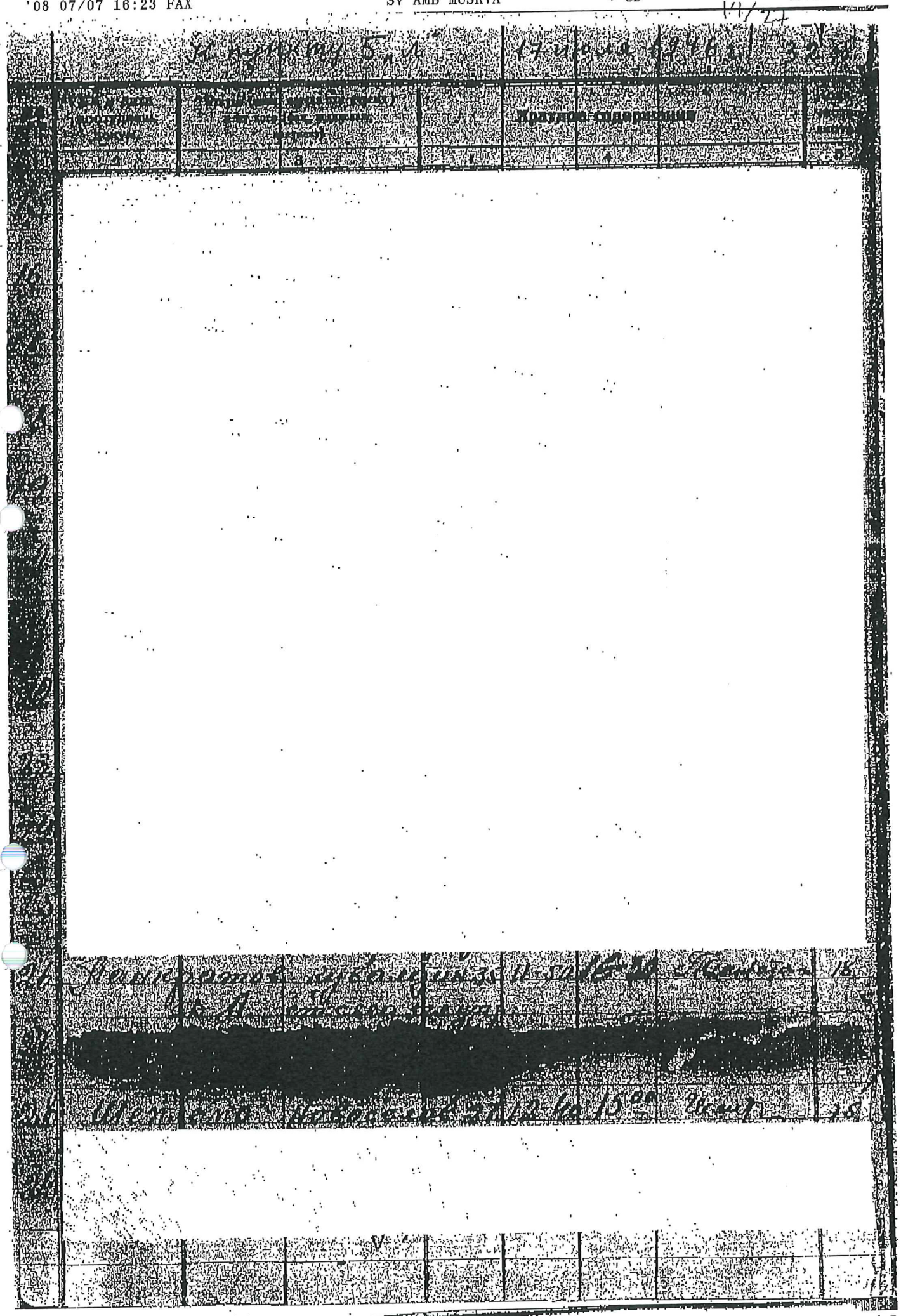

К пункту 5 „М" 30.08.1946 г. 15/27-79

	Напр. докум. (кому направлен докум. и точное содержание резолюции руководства)	Срок исполнения	Расписка в получении	Каким же подлежит № исполнен документ	№ дела и листа, куда подшит документ	Отметка об исполнении запроса
	6	7	8	9	10	11
3						
4						
5						
6						
7						
8						
9						
10						
11	Вольфин И.М.	Ландышев 28 ст. след. 3 гл. упр.	10-30	16-20	[illegible]	126
12	[redacted]					
	Ф.Т.	о/упол. 3 гл. упр.				
13						
14						
15						
16						
17						

2-я лит. зак. 856

к пункту 5 „Н"

с 28 на 29/Е 45г с 20 до 8ч 16/27 10 об.

№№ п/п	Фамилия, имя и отчество	Откуда прибыл	На основании какого документа	В какую камеру помещен	Часы прибытия
609					
610					
611					
612					
613					
614					
615					
616					
617					
618					
	29/Е 45г с 8 до 20 ч.				
619	Лада-Якушевич Леонид Сергеевич	В/ч НПТБ	с/з 1292	45	8⁰⁰
620	[redacted]	-"-	с/з б/п	203	15⁰⁰
Возвращ	Фидель Вали	-"-	с/з б/п	203	-"-

К пункту 5 „О" 194 г. 17/27 48 об.

№№ по порядку	Куда отправляется, фамилия, имя и отчество заключенных с 23⁰⁰ до 8⁰⁰ 23-7-47 г.	На основании каких документов следует	Расписка в принятии заключенных
584	Во внутр. тюрьму м.т.б.		N: 184.
1	[redacted]		[signature]
2			
	с теор. делом		[Мазнев]
585			
1			
2			
586			
1			
2			
587			
1			
2			
588			
1			
589			
1			
2			
3			
590			
1			

с 15 до 23 час. 25/II К пункту 5 „П" 1947 г. 18/27 9 об

№№ по порядку	Куда отправляется, фамилия, имя и отчество заключенных	На основании каких документов следует	Расписка в принятии заключенных
137 1.			
138 1.			
139 1 2			
140 1			
	с 15 до 23 ч. 26/II 47 г.		
141 1			
142	Во внутр. тюр. МГБ.		
–	[illegible]	[illegible]	[illegible]
1	Майвельчук-Цилька Софья Григорьевна	с/з № 202	[illegible]
2	Резель Вилли	с/з № 205	[illegible]

К пункту 5 „Р" с 28 пол. т 194 г. с 23 до 19/27 10 об

№№ по порядку	Куда отправляется, фамилия, имя и отчество заключенных	На основании каких документов следует	Расписка в принятии заключенных
148			
1			
149			
1			
	1/III-47 г. с 15 до 23х часов.		
150			
1			
151	Во Внутреннюю тюр. М.Г.Б.		
1	Сербина Нина Васильевна	с/з: 220	
	[redacted]		
	с тюр. делом.		
152			
1			
2			

К пункту 5 „Ф" 22.07.1947 г. 20/27 10 об.

№№ по порядку	Фамилия и инициалы арестованных	Фамилия, следователя, производившего допрос и какого отдела	Начало допроса час.	Начало допроса м.	Конец допроса час.	Конец допроса м.	Расписка арестованного после допроса
51							
52							
53.							
54							
55							
56							
57							
58	Латфердер. В	Кузьмишин З. нач. о-ла 3 гл. упр.	21	30	22	00	[illegible]
59.							
60	Катона Ш	Кузьмишин З. нач. о-ла 3 гл. упр.	22	00	22	10	Катона Ш
61							
62.							
63.							
64.							
65.							

23/VII 47 К пункту 5 „Х" 21/27

34

№№ по порядку	ФАМИЛИЯ И ИНИЦИАЛЫ АРЕСТОВАННЫХ	Фамилия вызывающего на допрос	Наим. отд. №№ ком.	Время убытия ар-ных на допр. час.	мин.	Время прибыт. ар-ных с допр. час.	мин.	Расписка арестованного по прибытии с допроса
68								
69								
70								
71	Ландфегдер	Корташов	3/ 687 гл упр.	2	15	18	30	Прошел
72	Катона	Корташов	3/ 687 гл упр.	2	35	18	30	Прошел
73								
23/VII 47								
1								
2								
3								
4								
5								
6								
7								
8								

К пункту 5 "С" 22/27

та приема вещей документов	№№ квитанций	Фамилия, имя и отчество владельцев	Количество мест (вещ.) и их упаковка (чемодан, сундук, узел), деньги и ценности	Наличие
5/II-45	206	Полгоревдер Вильгельм Карлович	Геноцин 1 шт.	
вещи				
ашив	18			

Printed by SBC

27424024.tif

23/27 181

ментов	Фамилия кладовщика, принимавшего вещи, ценности, деньги	Когда сданы вещи в госфонд или выданы владельцу, №№ нарядов и №№ страниц, где подшиты отправ. документов	Куда отправлены и когда	Расписка кладовщика, сдававшего вещи.

К пункту 5 „С" 24/27

Дата приема вещей и документов	№№ квитанций	Фамилия, имя и отчество владельцев	Количество мест (вещ.) и их упаковка (чемодан, сундук, узел), деньги и ценности		Нал
6/II-45		Валленберг	Рудзак		
вещи	205	Рауль Густав	1 м.		

25/27 40

№ документов	Фамилия кладовщика, принимавшего вещи, ценности, деньги	Когда сданы вещи в госфонд или выданы владельцу, №№ нарядов и №№ страниц, где подшиты отправ. документов	Куда отправлены и когда	Расписка кладовщика, сдававшего вещи
	Калинин		30/V-45 Л/ш	Калинин

26/27

К пункту 5 „С"

Дата приема вещей и документов	№№ квитанций	Фамилия, имя и отчество владельцев	Количество мест (вещ.) и их упаковка (чемодан, сундук, узел), деньги и ценности
6/II-45 вещи	205	Валленберг Рауль Густав	Рудзак 1 м.

27/27 40

документов	Фамилия кладовщика, принимавшего вещи, ценности, деньги	Когда сданы вещи в госфонд или выданы владельцу, №№ нарядов и №№ страниц, где подшиты отправ. документов	Куда отправлены и когда	Расписка кладовщика, сдававшего вещи
	Кайдан		30/V-45 Л/м	Кайдан

Bilaga 3

SVERIGES AMBASSAD
Moskva
Christina Johannesson

ÖVERSÄTTNING

2008-07-03

Översättning från ryska

Sveriges ambassad
Moskva

Note nr 5721/2ED

Ryska federationens utrikesministerium betygar härmed Sveriges ambassad i Ryska federationen sin aktning och har med hänvisning till brev från ambassadens minister Torbjörn Sohlström till chefen för FSB:s centrala arkiv V.S. Christoforov av den 22 februari 2008 i ärendet Raoul Wallenberg äran översända dokument som erhållits från Rysslands FSB.

Ministeriet begagnar tillfället att ånyo försäkra ambassaden om sin utmärkta högaktning.

/stämpel/

Moskva den 25 juni 2008

Bilaga: omnämnd om 24 s.

Bilaga 4

1/4

Översättning från ryska

Svar på frågor från den oberoende experten Susanne Berger i ärendet Raoul Wallenberg

1. Vårt svar rörande statistiska uppgifter på personer som blev föremål för utredning samt förekomsten av information med konkreta personuppgifter på dessa personer bekräftas härmed i syfte att klargöra omständigheterna kring dessa personers öde.

Det finns inga uppgifter om att åtal väckts mot Raoul Wallenberg eller andra personer med koppling till honom som intresserar den svenska sidan (W. Langfelder, W. Roedel och S. Katon). Inte heller finns det några uppgifter om att de ska ha dömts för brott.

I samband med det ovan sagda ser vi det inte som ändamålsenligt att genomföra någon större kontroll av protokollen från det sovjetiska MGB:s särskilda utredningsavdelning från och med 1947 (det år då Raoul Wallenberg uppenbarligen dog) fram till dess att denna ickedomstolsstruktur lades ned.

De medborgare som blev föremål för åtal (åtal som bland annat initierades av kontraspionaget Smersj under Sovjetunionens folkkommissariat för försvarsfrågor NKO, folkkommissariatet för statens säkerhet NKGB och MGB) registrerades, och uppgifterna om dessa samlades på informationsavdelningarna på Sovjetunionens NKVD och inrikesministerium. Möjligheterna att ta del av dessa kartotek regleras i särskilda bestämmelser. En sådan kontroll utfördes under arbetet inom ramen för den rysk-svenska kommissionen om Raoul Wallenberg, och inga uppgifter om åtal mot ovan nämnda personer, inklusive Raoul Wallenberg, påträffades i kartoteken. Kommissionen har informerats om detta tidigare, däribland av det ryska inrikesministeriets representanter.

Det stämmer att de fängelser som Susanne Berger nämner – Vladimir-, Aleksandrov- och Verchnje-Uralsk-fängelserna – sorterade under Sovjetunionens NKVD-MVD fram till oktober 1949, därefter sorterade de under Sovjetunionens MGB. Från och med mars 1953 återgick dessa fängelser till inrikesorganen, men deras arkivmaterial har inte överlämnats till organen för statens säkerhet.

2. Det finns ingen namnlista på FSB:s centrala arkiv över de dömda vars ärenden behandlades på sammanträdena i MGB:s utredningskommitté och andra domstols- och icke-domstolsstrukturer. Som sagts ovan kan en kontroll av de dömdas personuppgifter (alfabetiska kartotek) ske endast på inrikesministeriets informationsavdelningar. Sådana kontroller genomfördes under den rysk-svenska kommissionens arbete, och även senare vid arbete med förfrågningar från Susanne Berger och andra oberoende experter. Tyvärr förfogar vi inte över några andra konsoliderade databaser eller namnlistor utöver de som omnämnts i våra tidigare svar. Det var också därför som man från redan från starten för kommissionens arbete arbetade intensivt i andra dokumentkällor för att finna information om Wallenberg och personer med koppling till honom, något som gav tydligt positivt resultat.

3. Experten Susanne Bergers antaganden beträffande dokumenten om krigsfången Willy Roedel är fullt logiska, eftersom dessa dokument verkligen hade kunnat finnas i krigsfångens akt, eller i dennes utredningsakt. Men som vi redan har visat är det mest troligt att tjänste- och identitetshandlingarna, liksom Willy Roedels fotografi, med KGB:s före detta 3:e avdelnings lednings goda minne lades till materialet i den så kallade "operativa rapporteringen" över krigsfångarna, mot vilka man av olika orsaker inte väckte åtal. Bland dessa fanns förutom den omnämnde Willy Roedel även I. Betlen och andra utlänningar från Hitlerkoalitionens länder, däribland de som av olika orsaker och under olika omständigheter hade kontakt med eller stötte på tyskar.

I samband med detta passar de nämnda materialen inte in i kategorin "utredningsärenden som upprättats i erforderlig ordning". Det finns ingen anledning att tala om något slags separat "arkivpolitik" eller utredningsärende, där fotografier på Willy Roedel har påträffats. Man kan förmoda att hans fotografi, dödsprotokoll och andra dokument som återlämnats till släktingarna och som fanns i ärendet från den omnämnda "operativa rapporteringen" lagts till dessa material på grund av att det saknades anledning att väcka åtal gentemot honom. Härvid kan man inte heller utesluta versionen om att brott begåtts mot W.Roedel och att detta sanktionerats av den före detta ledningen för Sovjetunionens MGB.

Beträffande N. Petrovs artiklar i boken om I.A. Serov har vi lyckats fastställa att den omnämnde "Sluga" (Tjänaren) som nämns i författarens dokument inte har något att göra vare sig med Raoul Wallenberg, hans chaufför Wilmosz Langfelder, Willy Roedel eller andra personer av intresse för er. Enligt vår mening finns det inget som styrker N. Petrovs antagande i denna publikation om att Wilmosz Langfelder var Raoul Wallenbergs "tjänare".

4. Vi vill härmed informera Er om att den förre medarbetaren vid KGB under Sovjetunionens ministerråd A.V. Batjurin tyvärr dog 2004. Vi kan bekräfta att han den 8 juni 1993 vittnade om att han ska ha besökt ett "moskvafängelse" och att han uppgav att det var "... antingen i Butyrka, eller i Lefortovo...". De dokument som han nämner, bland annat "medicinska dokument" och skriftliga framställningar om läkarhjälp, finns inte bland de dokument som har bevarats från Lefortovo-fängelset eller Inre fängelset under Sovjetunionens NKGB-MGB.

5. På begäran av den svenska experten har vi gjort kopior av de sidor ur arkivärendena från Inre fängelset respektive Lefortovo-fängelset under Sovjetunionens NKGB-MGB för perioden 1945-1947 som anges i förfrågan. Det handlar om journaler i vilka man registrerat när fångar kallats till förhör, journaler i vilka man registrerat när fångar har ankommit och lämnat och akter med kvittenser och förteckningar över föremål som konfiskerats hos fångarna.

I samband med denna nya förfrågan har alla dessa material, liksom förra gången, kontrollerats sida för sida i sökandet efter dokument eller noteringar om Raoul Wallenberg, Wilmosz Langfelder, S. Katon och W. Roedel. De sidor som innehåller information av intresse för denna förfrågan har kopierats i sin helhet med all information bevarad (sidnummer, blankettnummer). Emellertid har uppgifter på journalernas och böckernas sidor som rör andra personer avlägsnats eftersom de inte har någon relevans till vår undersökning.

Vi ber er att notera att två av journalerna i vilka man registrerat när fångar ankommit och lämnat är upprättade som alfabetiska böcker, och i dessa finns Raoul Wallenberg, W. Langfelder och W. Roedel. Dessutom vill vi nämna att i det fall det på en sida över fångarnas förflyttningar eller förhör saknas uppgift om registreringsdatum, men detta datum finns på föregående sida och det överensstämmer med verkligheten, så har vi beslutat att ange dessa datum på kopiorna som vi översänder till er (punkterna 5.a) o.s.v.).

I punkten 5. d) finns W. Langfelder inte med i noteringen i journalen från Inre fängelset från den 22 juli 1947 (se svaret om punkt 5. f).

I punkten 5. o) har Ni gjort ett misstag. I den återskapade noteringen från den 23 juli 1947 anges Katon, inte Wallenberg.

I punkt 5. s) i den alfabetiska journalen talas det inte om boken över fångarnas ägodelar, utan om hur Wallenberg och Langfelder togs emot på Inre fängelset den 6 februari 1945.

Den kvittens på Langfelders ägodelar liksom förteckningen över de samma som Ni omnämner i punkt 5. u) påträffades i nomenklaturakten med kvittenser från ovan nämna fängelser. De dokument som överlämnats till den svenska sidan är kopior på kvittenser och förteckningar över Wilmosz Karlovitj Langfelders ägodelar, upprättade den 22 mars 1945 med karbonpapper. De första exemplaren av dokumenten överlämnades till fången med mottagningskvitto från lageransvarig. Därutöver finns det på baksidan av förteckningen från 23 juli 1947 en notering gjord av fängelsets lageransvarige om att Langfelder "tog emot samtliga sina ägodelar".

I denna akt finns inga andra noteringar om var föremålen kan finnas. Frågan om att få ta del av dessa material begränsas i enlighet med den ryska lagstiftningen.

6. Ytterligare en kontroll av journalen från Lefortovo-fängelset med noteringar över hur fångar kallats till förhör har visat att I.M. Volfin den 25 juli 1946 kallades till förhör (utredare Landysjev).

Det finns inga uppgifter om att Raoul Wallenberg ska ha kallats till förhör i Lefortovo- eller Inre fängelset den 25 juli 1946. Som följer av noteringarna i journalen från Lefortovo-fängelset kallades I. Volfin till förhör hos utredare Landysjev och Raoul Wallenberg till utredare Kopeljanskij samma dag, den 30 augusti 1946 (se punkten 5. m)).

7. Inga frågor.

8. Kräver inget svar.

9. Uppgifterna om Katon finns endast i journalerna över hur fångarna i Lefortovo-fängelset och Inre fängelset förflyttats. Sökandet i arkiven efter uppgifter om honom har nu avslutats och inga ytterligare dokument om honom eller uppgifter utöver som de som förmedlats tidigare har påträffats.

I dessa fängelsers kartotek finns inte S. Katon omnämnd, inte heller finns något registerkort för honom eller W. Langfelder. Det enda man kan förmoda är att dessa kan ha avlägsnats tidigare av någon anledning, och därefter förstörts, liksom deras akter. Några andra teorier har vi inte.

10. Vi ber att få informera Er om att man för att få ta del av brottmålet för den dömde Sigfried Missiun i första hand behöver samtycke från den dömde eller hans släktingar i rakt nedstigande led. Från "augustilistan" 2007 har 14 personer kontrollerats, och vi har inga uppgifter om dessa. Vad beträffar Anderson Arvid, Andersen Ivar och Lamonte Erik har inga uppgifter påträffats.

Kopia: kopior på arkivdokument – 20 s.

nr 10/GK-65

FSB:s centrala arkiv

2008/27521
P 2 EU 1

REGERINGSKANSLIET

2008-08-01

EC

Utrikesdepartementet

Enheten för Österuropa och Centralasien
Erik Holmqvist
Telefon 08-4052344
E-post: erik.holmqvist@foreign.ministry.se

Arne Vilhelmsson
Kårestad
360 51 HOVMANTORP

Raoul Wallenberg

Bäste Arne Vilhelmsson,

Tack för Ditt brev om Raoul Wallenberg.

Raoul Wallenberg-fallet är Utrikesdepartementets största och mest långvariga enskilda ärende. Raoul Wallenberg stod för en heroisk insats i Budapest och intresset för hans humanitära gärning och för Wallenberg som föredöme lever starkt än i dag.

För regeringen är det fortsatt viktigt att få svar på de obesvarade frågorna om Wallenbergs öde. UD ger därför bidrag och annat stöd till den oberoende forskning om Raoul Wallenberg.

För information om de tidigare Wallenberg-utredningarna och forskningsstöd, samt länkar, hänvisar jag till Utrikesdepartementets hemsida, http://www.regeringen.se/sb/d/4245.

Vänliga hälsningar,

Erik Holmqvist

Postadress
103 39 Stockholm
Besöksadress
Fredsgatan 6
Telefonväxel
08-405 10 00
Telefax
08-723 11 76
E-post
registrator@foreign.ministry.se

EXP. 080804

Bil. bandinspelningar se F 10:2

UTRIKESPOLITISKA INSTITUTET

INK. UTRIKESDEP
Dnr. 2008/34767
2008-10-24 15
AVD P | 2 | Eu 1

EC

Seminarium om Raoul Wallenberg

Nedan följer en kort redogörelse för det av UD finansierade seminarium om Raoul Wallenberg som UI anordnade den 11 december 2007. Till detta PM bifogas tillgängliga manuskript till vissa anföranden samt kassettinspelningar av samtliga inlägg, inklusive frågor från publiken och svar på dessa.

Det bifogade materialet identifieras dels med siffror (skriftligt), dels med bokstäver (kassettinspelningar). Detta innebär att seminariet finns dokumenterat på såväl engelska som ungerska.

Programmet för seminariet bifogas (bil. 1).

Till seminariet hade inbjudits ett 150-tal personer: utöver föredragshållarna och medlemmarna i UD:s referensgrupp ang. Raoul Wallenberg även ett antal Wallenbergspecialister, representanter för judiska församlingen, judiska museet , andra judiska och MR-organisationer, journalister, intresserade personer i övrigt etc. Mellan 75 och 100 personer närvarade vid förmiddags- resp. eftermiddagspasset.

På kvällen stod UD:s kabinettssekreterare Frank Belfrage som värd vid en middag med en mindre krets inbjudna.

UI:s styrelseordförande *Mats Bergquist* öppnade seminariet (bil. A).

Prof. *Szabolcs Szita* och Dr. *Janos Botos* från Holocaust Memorial Center i Budapest talade om Raoul Wallenbergs medarbetare och chaufför Vilmos Langfelder resp. om Raoul Wallenbergs kontaktnät i Budapest (bil. 2 resp. bil. 3 och bil. 4 samt bil. B resp. bil. C). Betr. dessa båda inlägg av Szita och Botos är att märka att för forskningsändamål endast de skrivna versionerna gäller (de till engelska tolkade och på band inspelade versionerna är endast avsedd som hjälp för icke engelskkunniga personer).

Fil.dr. *Johan Matz* redogjorde därefter för delvis nytt material som belyser relationerna mellan den amerikanska War Refugee Board och det svenska Utrikesdepartementet (bil D).

THE SWEDISH INSTITUTE OF INTERNATIONAL AFFAIRS
DROTTNING KRISTINAS VÄG 37 BOX 27 035 SE-102 51 STOCKHOLM TEL +46-8-511 768 00 FAX +46-8-511 768 99
E-MAIL info@ui.se INTERNET www.ui.se POSTGIRO 15 93 55-7 BANKGIRO 569-3254

EC/Nyberg 081023
aa. /KB

Efter lunch gav fil.dr. *Attila Lajos* en exposé över "Raoul Wallenberg in Documents and Oral Sources", varvid han framför allt uppehöll sig vid det intervjumaterial som har samlats i Uppsala innehållande intervjuer med ungerska judar, som räddats genom insatser av Raoul Wallenberg (bil. E).

Seminariet avslutades med två inlägg, av professor *Wilhelm Agrell* och *Craig Graham McKay*, som belyste "underrättelsemiljön kring Wallenbergs mission" resp. ev. kontakter utarbetats av UD (bil. X). Raoul Wallenberg hade med den brittiska underrättelsetjänsten (bil. F resp. bil. 7 och bil. G)

Dessutom redogjorde ambassadör *Harald Hamrin* för den Raoul Wallenberg-databas som utarbetats inom UD (bil. H).

Harald Hamrin

Stockholm, den 19 september 2008

Bil. 1

UTRIKESPOLITISKA INSTITUTET

Seminar on Raoul Wallenberg

Stockholm, December 11, 2007
Swedish Institute of International Affairs (SIIA)
Drottning Kristinas Väg 37

Program

Moderator: Anders Hellner, Senior Adviser, SIIA

09.00	**Welcome** Mats Bergquist, Ambassador and Chairman of the Board of SIIA
09.30	**Vilmos Langfelder, A Hungarian Colleague of Raoul Wallenberg** Szabolcz Szita, Professor, Holocaust Memorial Center, Budapest
10.15	**Raoul Wallenberg's Network of Contacts in Budapest** Janos Botos, Ph. D., Holocaust Memorial Center, Budapest
11.00	**Coffee break**
11.15	**The War Refugee Board and the Swedish Foreign Ministry: Bureaucratic Politics of the 1994 Humanitarian Mission in Hungary and Its Aftermath** Johan Matz, Ph. D.,
11.45	**The Raoul Wallenberg Database** Harald Hamrin, Ambassador (ret.), Swedish Ministry of Foreign Affairs
12.00	**Lunch (by invitation only)**
13.00	**Raoul Wallenberg in Documents and Oral Sources** Attila Lajos, Ph. D., Växjö University
14.00	**The Intelligence Environment of the Wallenberg Mission – The Interaction of Allied, Soviet and Swedish Intelligence Operations Concerning Hungary in 1944** Willhelm Agrell, Professor, Lund University
14.30	**Coffee break**
14.45	**Three Puzzles** Craig Graham McKay, Author
16.00	**Concluding remarks** Anders Hellner, Senior Adviser, SIIA

Jan!

Detta är, sent omsider, efterbörden till Raoul Wallenberg-seminariet i december i fjol.

Först fick jag, trots flera påstötningar, vänta till i mars innan jag fick in de skriftliga manus som fanns att tillgå.

Sedan drabbades jag av en stroke som satte sig i högerhanden och omöjliggjorde allt skrivande.

Nu har jag dock presterat ett PM från (formellt) UI.

Bilagorna är dels skriftliga manus av det som finns i det skicket, dels bandinspelningar (i 2 ex.) av allt som sades (alltså även frågor och svar).

Allt skall regas och läggas i arkivet här på 6. (eller 5.?) våningen. ? Inte Stora arkivet? /

Harald

Jan!

Detta är, sent omsider, efterbörden till Raoul Wallenberg-seminariet i december i fjol.

Först fick jag, trots flera påstötningar, vänta till i mars innan jag fick in de skriftliga manus som fanns att tillgå.

Sedan drabbades jag av en stroke som satte sig i högerhanden och omöjliggjorde allt skrivande.

Nu har jag dock presterat ett PM från (formellt) UI.

Bilagorna är dels skriftliga manus av det som finns i det skicket, dels bandinspelningar (i 2 ex.) av allt som sades (alltså även frågor och svar).

Allt skall regas och läggas i arkivet här på 6. (eller 5.?) våningen. ? Inte Stora arkivet?

Harald

B:1. 2

Feladó: Botos János [jbotos@hdke.hu]
Küldve: 2007. május 14. 11:28
Címzett: 'Kollega Tarsoly Istvan'
Másolatot kap: 'Iktató'
Tárgy: langfelder.htm
Szita Szabolcs 1. előadása

Szita Szabolcs
Langfelder Vilmos, Raoul Wallenberg magyar munkatársa

Emberöltőnyi távolból kíséreljük meg felrajzolni *Langfelder Vilmos* rövid, erőszakkal megszakított életét és 1944 telén kifejtett kivételes tevékenységét. A magyar gépészmérnök a budapesti háborús embermentés egyik jeles személyiségének, *Raoul Wallenberg* svéd követségi titkárnak[1][1]közeli munkatársa volt. Néhány hónapig dolgoztak együtt. A fajiságtól és gyűlölettől fűtött, mindenre elszánt gyilkosokkal szemben küzdöttek önzetlenül, sok-sok kockázattal.

Emberbaráti helytállásukat a szovjet hatóságok 1945 januárjában figyelmen kívül hagyták. Ártatlanul elhurcolták, bebörtönözték őket. Az erőszak Kremből irányított könyörtelen gépezetének sokáig eltagadott áldozatai lettek. Kutatásunk Langfelder mérnök családja és életútja, egyben Wallenberg több magyar munkatársa, eddig kevésbé ismert személyek történetének feltárására és megörökítésére irányult.

A Langfelder család

A XX. század konfliktusokkal teli sodrában a Langfelder családot is nagy fordulatok, csapások érték, emiatt az adatok esetenként hiányosak. Az 1900-as évek elején Budapest székesfőváros VI. (ma XIII. kerületében), a Figyelő utca 14. sz. alatt kisebb ipari üzem a Langfelderek tulajdonában volt. Ugyancsak korai adat, hogy a m. kir. kereskedelemügyi miniszter a *Langfelder V. gépgyári czégnek* 1908. október 16-án engedélyezte, hogy a gyárat 250 munkás foglalkoztatásával bővítse, *„a technika legújabb vívmányai szerint"*.[2] [2]

Az üzem alapítója, *Langfelder Vilmos* a Felvidékről, a Trencsény megyei Puhóról származott. A fővárosban tanulta ki a géplakatos szakmát. Alulról kezdte, szerencséjére a viharos konjunktúra, az új vállalkozások szárnyalása, a nagy állami beruházások idején.[3] [3] Gyors felemelkedése a hosszú XIX. század, a századforduló korának jellemzője volt, a magyar kapitalizmus, a gyáripar kibontakozásához köthető.

A *Langfelder V. gépgyár és vasöntőde* 1910-től a távbeszélő címjegyzékben 13 évig folyamatosan szerepelt.[4][4] Idő közben a részvénytársaság profilja „vasöntőde és kazángyár" lett. Széles gyártmányskálája sokféle igényt elégített ki. Ismeretlen időben beolvadt az osztrák *Herkuleswerke A.-G.*-be, emiatt a telephely címe Figyelő u. 14-16. sz.-ra változott, ami bővítést feltételez. Igényes gyártmánykatalógusában főleg gattereket (többféle faipari fűrészgépet) reklámozott.[5][5]

A hiányos adatokból néhány tény: ismeretlen okból Langfelder Károly és Langfelder

Vilmos kimaradt a cég igazgatóságából. A részvénytársaságnál a veszteséges működés következtében 1933-ban felszámolási eljárás kezdődött, mely elhúzódott, 1942. december 31-ig tartott.[6][6]

Wallenberg bizalmas munkatársa, Langfelder Vilmos 1912. április 5-én született, feltehetőleg az üzem területén lévő lakásban.[7][7] Édesanyja *Hertzka Jozefa,* a 35 esztendős édesapa, *Langfelder Károly* műszaki szakember, okleveles általános mérnök volt.[8][8] Langfelderék polgári jólétben, kitűnő anyagi körülmények között éltek. Télen a pesti városközpontban, nyáron a Svábhegyen, az árnyas erdők övezte Melinda úton laktak. Fiúk, Vilmos hamar vezetői engedélyt szerzett, autóval járt.

A családi boldogságot megtörte, hogy édesanyja 40, majd kilenc esztendővel később édesapja 57 évesen elhalálozott.[9][9] Húgával, *Stefániával* együtt nevelője *Langfelder Edéné*, Margit asszony lett. Férje, *Langfelder Ede* 15 esztendővel volt fiatalabb unokabátyjánál, az eredetileg géplakatos Langfelder Vilmosnál. (Ugyancsak Puhovóról származott.) A századfordulón virágzó malomiparban, gyakornoki állásban kezdett, majd 1923-ig az *Első Budapesti Gőzmalmi Részvény Társaság* vezérigazgatói posztját töltötte be. Langfelder Ede 1904-től az Andrássy úton lakott, két évvel később kötött házassága gyermektelen volt.

Langfelder Vilmos nyolc osztályos alaptanulmányait a budapesti piaristáknál (kegyestanítórendi gimnázium) végezte. 1929-ben érettségizett.[10][10] Az 1929/1930-as tanévben iratkozott be a *m. kir. József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem* gépészmérnöki karára, ahol az 1935-1936-os tanév első szemeszteréig 11 félévet eredményesen elvégzett.[11][11] Visszaemlékezések szerint intelligens, csendes, visszafogott viselkedésű, művelt ember volt. Szerette a társaságot, megfordult klubokban, ahogy eljárt kirándulni, síelni is. Németül jól beszélt, korábban francia és latin nyelvismeretet is szerzett.[12][12] 1938-ban 23 éves húga, Stefánia házasságot kötött *dr. Simon Gyula* ügyvéddel.

Magyarország német megszállása évében Langfelder mérnök – ahogy Raoul Wallenberg - 32 éves volt. A faji törvények miatt a zsidó férfiaknak előírt, fegyver nélküli honvédségi kisegítő munkaszolgálatra hívták be.[13][13] Szolgálatáról, századba való beosztásáról adatot nem találtunk. A budapesti zsidók hatósági összeköltöztetése idejéből fennmaradt a *Magyarországi Zsidók Szövetsége 18. Lakáshivatalának* 81230 sz. „beutalója". Eszerint Langfeldernek az Andrássy u. 36. sz. házból addigi lakóhelyét el kellett hagynia. *Özv. Simon Róbertné* IV. ker. Légrády Károly utca 35. sz. alatti lakásába június 24-i hatállyal költöztették be.

A svéd védettség

A Svéd Királyság budapesti követsége 1944. március 19-e, Magyarország német fegyveres megszállása után Svédországba tervezett kiutazás igazolásával, beutazó vízum kiállításával és más, quasi állampolgársági iratokkal könnyített olyan magyar személyek helyzetén, akik származásuk okán veszélybe jutottak, s igazolható, közelebbi svéd

kapcsolattal rendelkeztek. (Közrejátszott, hogy több magyar zsidó svédországi rokona, üzleti partnerek, barátok a svéd külügyminisztérium, a budapesti követség útján élénken érdeklődtek a német gyűrűbe szorult magyar ismerőseik, rokonaik sorsáról, esetleges kiutazásának lehetőségeiről.) A Svédországból vagy Budapestről legitimált magyarokról listák készültek, személyi kartotékokat fektettek fel. A következő lépés hivatalos keretek közötti oltalmazásuk, mentésük lett.

A Gellérthegyen álló, Gyopár u. 8. sz. alatti épületben a külképviselet vezetője az 1944-ben 64 esztendős *Carl-Ivan Danielsson* követ volt. Budapesti diplomáciai szolgálatát 1942. november 4-től végezte.[14][14] Mellette dolgozott *Per Anger*,[15][15] *Lars Gustafson Berg*, *Göte Carlsson* követségi titkár,***[16][16]*** *Yngve Ekmark*,[17][17]*Margareta Bauer és Birgit Brulin* (gépírónők, titkárnők[18][18]) és *Asta Nilsson* (követségi gyermekmentési akcióval megbízott, eredetileg a Svéd Vöröskereszt munkatársa[19][19]). A kulturális attasé *Valdemar Langlet* lektor volt. A magyar alkalmazottak között *dr. Mezey Dénes* konzulátusi tisztviselőnek volt fontosabb feladata.

Sporadikus adatokat találtunk arról, hogy 1944-ben a követség sofőrje (Danielsson követé?) *Dévényi József* volt, Per Anger attasé DKW személyautóját *Fodor György* vezette. A követség által júliusban kibérelt Minerva u. 1/a. sz. épületben is volt magyar személyzet. (A svéd képviselet működése az év végén a Gellérthegyen a nyilas fegyveresek dúlása, a közvetlen életveszély miatt megszűnt. A diplomaták kényszerűen elhagyták az épületet.)

A követségen főképp Per Anger első titkár adta ki a „svéd érdekeltségű" magyaroknak a sorszámozott igazoló okmányokat. Ezeket legtöbbször Danielsson követ írta alá. (Az iratokon felkérték az illetékes magyar hatóságot, *„szíveskedjék a nevezettet érintő esetleges intézkedésekor azt a körülményt, hogy az illető, amint utazni lehet, beutazhat Svédországba, jóindulatú szíves figyelmükre méltatni".*)

Raoul Wallenberg július 9-én érkezett Budapestre. Követségi titkári megbízása a magyarországi állapotok megismerésére és feldolgozására, további svéd embervédelmi, azaz „humanitárius" akció szervezésére szólt.[20][20] Magyar földre való érkezéséig a zsidóság elkülönítése, a vidékiekből 432 417 személy Auschwitz-Birkenauba deportálása ténnyé lett. A bejárati kapun Dávid-csillaggal megjelölt házakba egybeköltöztetett budapesti zsidók elhurcolása volt soron. A magyarországi viszonyok és feltételek megismerésére, kiterjedt szervezőmunkára volt szükség, hogy újabb svéd védelmi formát dolgozzon ki, és életbe léptesse. *Schutz-Pass*, azaz védőútlevél formát választott.

A követségi titkárnak kezdetben arra volt engedélye, hogy svéd mentőokmánnyal lásson el 1500 magyar személyt. Olyanokat, akiknek Svédországgal családi kapcsolataik léteztek, vagy a svéd üzleti élettel huzamosabb ideje közvetlen üzleti kapcsolatban álltak. (Ezt a számot később ügyes taktikázással 4500-ra növelte.) Az új svéd okmánnyal kapcsolatban utalnunk kell arra, hogy kiadásához a svéd kapcsolatot okmányszerűen bizonyítani kellett.

Ehelyütt nem feladatunk, hogy Wallenberg budapesti magatartását, sokféle taktikai elemmel színes tevékenységét bemutassuk. (Munkastílusa, módszerei, a mentések módozatai az elmúlt évtizedekben közzétett egykorú jelentéseiben jól követhetők.) Csupán

arra szorítkozunk, amit közvetlen munkatársai hamar észleltek: *élvezte nagyfokú cselekvési szabadságát*. Sikerrel manipulálta a magyar hivatalokat, a hivatalnokokat és a kor megannyi percemberét. Felismerte, hogy a magyarok többnyire félnek a németek előtt rossz színben feltűnni, s egyre inkább aggódnak a háború közelgő vége, a levegőben lógó befejezés miatt. A németek és a magyarok pedig egyaránt félve gondoltak arra, mi jöhet, mi következhet a vereséggel, a szovjet haderő bevonulásával.

A fényképes, német és magyar nyelvű svéd Schutz-Pass – mint a többi, Budapesten néhány követség által kiadott menlevél – a nemzetközi jogban ismeretlen és érvénytelen volt. Mégis, nem lebecsülhető hatást váltott ki. 1944 nyarán egyfajta tiszteletet parancsolt, üzenetet hordozott. A közvetlen életveszélyben sokan ebben látták a kitörés esélyét, a szervezett védelem, *a túlélés reményének megtestesülését*.

Augusztusra a gellérthegyi Gyopár utcában a fenyegető deportálástól rettegő budapesti zsidók újabb és újabb csoportjai jelentkeztek. Az új menlevél híre futótűzként terjedt, emiatt az utcán álltak sorba. Az adminisztráció meggyorsítására a Wallenberg által kiépített *Humanitárius Osztály* (hivatalos megnevezése Abteilung „B" volt) irodákat bérelt a közeli Minerva utca 1/a-ban. Augusztus 16-tól itt fogadták a kérelmezőket.

Szeptember közepén a – közel száz főre nőtt apparátus elhelyezése végett – Wallenberg irodákat létesített a Gyopár utca 10. alatti épületben és ugyancsak a budai oldalon, a Naphegyen található Tigris u. 8. sz. alatt.[21][21] A szükség hozta, hogy az ügyforgalmat a továbbiakban a Tigris utcából is el kellett irányítani. A Schutz-Pass-ok kiadását - meghatározott fogadóórák keretében – a VI. ker. Jókai utca 1. sz. alatt végezték. Az itteni iroda a *Budapesti Svéd Kir. Követség Információs Osztálya* lett. Wallenberg szeptember 29-én jelentette a stockholmi külügyminisztériumnak, hogy *„az egész személyzet családostól kb. 300 ember, a csillagviselés és a munkaszolgálat alól mentesítve van"*. Eddig 2700 védőútlevél kiadására került sor, s *„mindazok száma, akik az osztály révén a csillagviselés alól mentesültek, a 4500-as keretből 1100-ra rúg"*.[22][22]

Az 1078 sorszámú védlevelet Wallenberg idézett jelentése előtt egy héttel, szeptember 22-én – Danielsson követ aláírásával - Langfelder Vilmos nagyanyjának, a 89 éves *özv. Langfelder Vilmosnénak* állították ki. A Langfelder család évtizedes svéd kapcsolatot bizonyított, emiatt tagjai – ahogy már korábban – svéd követségi okmányokat kaptak. Az idős hölgy – a szálak ismeretlenek – alig egy héttel a nyilas puccs után, október 23-án felkerült a svájci védettek listájára is. (A végveszélyben - aki tehette -, többféle „védettséget" igazoló irat megszerzésére törekedett. *Szerző megjegyz.*)

A *Svéd Kir. Követség Információs Osztálya* kérdőívét a Simon család - özv. Simon Norbertné (sz. *Kondor Blanka*), dr. Simon Gyula és neje (a már említett Langfelder Stefánia - valószínűleg egyidőben töltötték ki.[23][23] A Légrády Károly u. 35-ben laktak. A védlevél elnyerésének feltételéhez – német nyelven – a szükséges svéd összeköttetést özv. Simonné bátyjának Stockholmban élő özvegye, *Kondor Alfrédné* személyében jelölték meg.[24][24] Férje a magyar-svéd kapcsolatok szorgos építője és támogatója volt. Kondor többoldalú, értékes tevékenységét *V. Gusztáv* svéd király első osztályú lovagkereszt

kitüntetéssel ismerte el. A Simon családból Simon Magda 1931-től 1933-ig a Kondor-cégnél Stockholmban dolgozott, közben a német mellett megtanult svédül.

Követségi beadványán a nyugdíjas özv. Simon Norbertné bejelentette, hogy családtagjaival, tizenhárom magyar személlyel kíván svéd földre utazni. Köztük fiával, dr. Simon Gyulával feleségestől és Éva kislányukkal, valamint sógorukkal, *Langfelder Vilmossal.*

A Simon családból a svéd követség Simon Magdát hamar alkalmazta. (A 31 éves hölgynek már júliusban megérkeztek a kért iratok Stockholmból.) Kartotékokat állított ki, beérkezett svéd iratokat, adatokat fordított le a magyar munkatársaknak. A fentiek alapján a svéd védelem családtagként Langfelder Vilmosra is kiterjedt. A mérnök a Jókai utca 4. sz. alatti svéd védettségű munkaszolgálatos alakulathoz tartozott.[25][25] Október derekától az Üllői út 2-4. sz. alatti bérelt svéd követségi épületbe, a Humanitárius Osztály központi irodájának állományába került át.

Az utóbbi helyen működött a *Schützling Protokoll-nak* nevezett alosztály vagy iroda is. Kizárólagos feladata a svéd okmányokkal rendelkező, elhurcolt zsidók felkutatása, a nyilas pártházakból való kimentése volt.[26][26] (Az irodában az erőszakos esetekről, a kegyetlenkedésekről és elkövetőikről pontos feljegyzéseket készítettek.) Novemberben a svéd követség kibérelte a *Hazai Bank Rt.* Harmincad utcai székházának harmadik emeletét is. Wallenberg gyakran megfordult itt. Az épület lehetőségeit az akció szempontjából eredménnyel hasznosította.

Wallenberggel az életek védelmében

Langfelder Vilmos valószínűleg német nyelvtudása és hosszabb autóvezetési gyakorlata alapján jutott Wallenberg követségi titkár legszűkebb körébe.[27][27] A követségi állás a visszatérően fenyegető deportálás elől meglehetős biztonságot nyújtott. A humanitárius célok ügyében alkalmazottak a Svéd Királyság budapesti követségétől legitimációs kártyát, a magyar belügyminisztériumtól pedig külön személyi lapot kaptak. Mentesültek a kötelezően előírt Dávid-csillag viselésétől, ahogy a mind kiterjedtebb kisegítő honvédelmi munkaszolgálat alól is.[28][28]

Simon Magda a svéd követségen tudta meg, hogy rokona, Langfelder Wallenberg sofőrje lett. *„Nagyon megnyugodtam, jó helyre került"* - emlékezett vissza az egykorú értesülésére 1992-ben.[29][29] A mérnök németül kitöltött, fényképes és sorszámos Schutz-Pass-át augusztus 20-án keltezték. Wallenberg követségi titkár – a budapesti Svéd Kir. Követség nevében – két nap múlva értesítette a *Külföldieket Ellenőrző Országos Központi Hatóságot* (KEOKH), hogy Langfelder Vilmosnak „védőútlevelet állított ki, amelynek értelmében svéd alattvalónak tekintendő". Egyben a nevezettnek a sárga csillag viselése alóli mentesség megadását kérte.[30][30]

Raoul Wallenberg missziója idején sokat mozgott. A leghosszabb időt Budapesten töltötte, gépkocsival utazott. Hivatalos jelentéseiben autóval kapcsolatban először az október 15-16-i politikai fordulatot, a Szálasi-puccsot követő hét zaklatott napjaiból

olvashatunk. (Az adott hét végén, a puccs idején való tartózkodásáról nincs biztos adat.) *Szálasi Ferenc* hatalomátvétele után Wallenberg egy hét múlva jelentett először. Leírta, hogy *„a felfegyverzett banditák* (az általa kibocsátott - *szerző megjegyz.*) *védőútlevelek birtokosait megtámadták és passzusaikat eltépték*". A drámai fordulatra akciójának magyar alkalmazottai rejtőzéssel reagáltak. Az „események katasztrófálisan hatottak az osztályra, az egész személyzet távolmaradt, s *egy ingyen rendelkezésünkre bocsátott autó*, azon kívül különböző bezárt helyiségeknek és szekrényeknek kulcsa stb. *eltűnt*."

Wallenberg a következő napon, - feltehetőleg október 18-án - megoldotta a közlekedést. A veszélyben lévő személyzet tagjait *„autóval biztos helyre"* szállította, és zsákban élelmiszert vitt nekik. „Ma már csak – írta 22-én – tíz tagja tűnt el a személyzetnek, míg harminc közülük nem ért be munkahelyére."[31][31]

Az éles politikai fordulat miatt a korábbi mentesítések nagyrészt érvényüket vesztették. A nyilas vezetőkkel új tárgyalásokra, a mentőmunka új módszereire volt szükség. Wallenberg a Szálasi-kormány külügyminiszterével, *báró Kemény Gáborral*[32][32] október 21-én megállapodott, hogy a Svéd Királyi Követség alkalmazottait és családtagjaikat a magyar hatóságok kivételesen kezelik. Emiatt *„a csillagviselés alól mentesek; mindennemű munkaszolgálat alól mentesek, illetve onnan visszahívandók; nem kötelesek csillagos házban lakni; a kijárási tilalom rájuk nem vonatkozik"*.[33][33] A megegyezés többszáz embernek adott reménységet, egyben gyengítette a Magyarország „teljes zsidótlanítását" hirdetők céljainak beteljesülését.

A svéd követségi titkár sokat mozgott. Az októberi tapasztalatok is közrejátszhattak abban, hogy november 3-án sikeres autóvezetői vizsgát tett. Gépjárműveztői igazolványát, azaz jogosítványát november 8-án állították ki. *Mindenképpen autóznia kellett*, mert apparátusa tovább nőtt, és a szükségben a svéd követség által védett házak egész rendszere alakult ki.

Lévai Jenő újságíró és lapkiadó, a magyarországi vészkorszak szorgos megörökítője, Raoul Wallenberg első életrajzírója volt. 1948-ban publikált kötetében az 1944. november végi fővárosi események, a deportálásra szánt munkaszolgálatosok mentésekor bukkan fel Wallenberg gépkocsija.

November 28-án hajnalban fegyveres magyar tábori csendőrök kísérték a gyalogmenetben a Józsefvárosi pályaudvarra vezényelt svéd „védett" munkaszolgálatosokat. A követségi titkár *„kis autóján"* követte nyomon őket, és egész napos küzdelmet folytatott kimentésükért. Akcióját végül az Eichmann-kommandó sokat próbált tagja, *Theodor Dannecker* SS-Hauptsturmführer[34][34](százados) hiusította meg. Életveszélyesen megfenyegette Wallenberget, mivel - Lévai szerint - valamilyen okból rendkívül ellenséges érzülettel viseltetett vele szemben.[35][35] A fővárosban olyan hír keringett, hogy Dannecker egyfajta autós vadászatot is folytatott. „Heteken át igyekezett Wallenberget *autószerencsétlenség előidézésével* a mentés munkájából kikapcsolni. Arra készült, hogy hatalmas autójával Wallenberg egészen kis kocsiját valahol legázolja. Ezt a szándékát nem titkolta el és így kitudódott."[36][36]Lévai állítását két visszaemlékezésre

építette.

A mozgékony Raoul Wallenberg autóját rövidesen védencei is megismerték, figyelték. A Józsefvárosi pályaudvarról kimentett egyik zsidó munkaszolgálatos csoport[37][37]végleg megkönnyebbült, mikor az ún. védett házba[38][38] való visszatérésekor meglátta a járművet. A munkaszolgálatosokból néhányan *„felismerték az autót és futótűzként terjedt el közöttük: itt van Wallenberg".*[39][39] Kora reggel többször az óbudai téglagyárakhoz hajtatott, ahogy mentési céllal fel-feltűnt a Teleki téren is. Az Óbuda-Újlaki téglagyár a hegyeshalmi gyalogos deportálás, a további erődítési kényszermunka gyűjtőhelyeként szolgált. Deportálási funkciója volt az utóbbinak is, ahogy a Teleki térről legtöbbször a Józsefvárosi pályaudvar, ott pedig a bevagonírozás következett.

A magyar külügyminisztérium irataiban olvasható, hogy Raoul Wallenberg és Per Anger november 23-án és 24-én járta meg a Budapest-Hegyeshalom autóutat. A tapasztaltakról *báró Kemény Gábornak,* Szálasi külügyminiszterének Emlékeztetőt készítettek, melyből kiviláglik, hogy éles szemmel figyelték a deportáló gyalogmeneteket, együttérzéssel mérték fel a magyar-német határra vezényelt zsidó katonai munkaszolgálatosok és elhurcolt budapesti polgári lakosok (főként nők) helyzetét és testi-lelki állapotát. Átiratukban Gönyűt, Mosonmagyaróvárt és Hegyeshalmot említették, feltehetőleg itt tudtak információkat gyűjteni a nyolc napos novemberi gyaloglás viszontagságairól és következményeiről. Megállapították, hogy sem Budapesten, *„sem a hegyeshalmi átadásánál nem tartják 100 %-os tiszteletben a külföldi okmányokat".*

Tárgyilagos és megrendítő leírást adtak (mennyire más az előbbiekben idézett heroizálás!) *„a szinte állati sorba süllyedt"*, elcsigázott emberekről. Mintha az SS-koncentrációs táboraiban a végsőkig kiéhezett foglyoknak a csekély kenyérporcióért folytatott napi dulakodását látták volna: *„Midőn a Bizottság saját útikészletéből némi élelmet akart közöttük kiosztani, a tömeg szinte megostromolta őket, az emberek összeverekedtek, csakhogy a kis szendvicscsomagokhoz jussanak".* Az Emlékeztető szerint a Svéd Királyi Követségtől *„ismételten megtagadták, hogy tehergépkocsikat küldjön az emberek élelmezésére, csak két nappal ezelőtt vált ez hivatalosan lehetségessé".*[40][40]

Mindebből következtethető, hogy Wallenberg és Per Anger[41][41]– a november 19-én kért engedély alapján - követségi személyautóval tette meg a 240 km-es utat. (A sofőr(ök) személye ismeretlen.) Alkalmilag „saját útikészletből" szendvicset próbáltak szétosztani. Egy 1992-ben közölt visszaemlékezés szerint Wallenberg Győrben elhurcolt zsidó fiatalokat (gyerekeket) mentett ki, és sofőrjére, Langfelder Vilmosra bízta őket. Nagy kerülőkkel, igazoltatásokon át jutottak vissza Budapestre. *„A követség pincéjében voltunk, de ott rövid időn belül olyan zsúfoltság volt, hogy egy másik ház pincéjében bújtunk meg. Egy nagyon rendes református pap vigyázott ránk."*[42][42]

Említésre érdemes, hogy a hegyeshalmi autós embermentés helyet kapott az 1961. április 11-én kezdődött, történelmi jelentőségű jeruzsálemi Eichmann-perben. A tömeggyilkos felelősségre vonásakor a vád adatolta, hogy ez a mentési akció 1944 őszén alaposan felingerelte a gyalogmenetet kiötlő, szervező Eichmannt. „Megölöm Wallenberget,

a zsidóknak ezt a kutyáját" – jelentette ki, a berlini Külügyi Hivatal (Külügyminisztérium *szerző megjegyz.*) pedig arról nyilatkozott, hogy *„a svéd követségnek a zsidó ügyekbe való beavatkozása mindenképpen jogtalan".*[43][43]

A menekítés nehéz, összetett feladat volt. Az üldöztetés túlélőitől 1945-ben felvett jegyzőkönyvekben olvashatunk arról, hogy a kíséret nélküli „visszaküldés" alkalmilag fiaskóval járt. A bújkálásban elfogott *Weiss Ferenc* a komáromi Csillagerődben kétszáz főnyi zsidócsoporttal szenvedett fogságot. Tagjait a hegyeshalmi deportálás elől védlevéllel (eredetük ismeretlen Sz. Sz. megjegyz.) mentették ki, majd a főváros felé utazás közben a nyilasok elfogták. Kifosztásukat követően az erődből a *Német Biztonsági Rendőrség* (Sipo) „transzportjaként" deportálták őket. Weissék november 28-án érkeztek a dachaui koncentrációs táborba.[44][44]

Egyes adatok szerint Raoul Wallenberg egyik segítője, *dr. Székely Iván* szabadítási akcióinál svéd felségjelet, követségi autót használt. A vidékre, munkatáborba vezényelt svéd „védett" zsidókat ezen szállította vissza a fővárosba.[45][45]

A történeti kutatás során a svéd követség, szűkebben Wallenberg több autós segítőjére, gépkocsivezetőjére sikerült utalást vagy adatokat találni. Ide tartozik *Ardai W. Sándor(?),* [46][46] *ifjabb Balázs Aurél (Relli),*[47][47] *Balogh Andor,*[48][48] *Kállay Kázmér,*[49][49] *Langfelder Vilmos, Jobbágy Tivadar (Teddy),*[50][50] *Szél György.*[51][51] Bizonyos, hogy követségi szolgálatra magyarok felajánlották autójukat, abban reménykedve, hogy ekként megmentik a katonai behívás, hivatali elvétel elől.[52][52]

Feltételezésünket Jobbágy Tivadar özvegyének emlékezése megerősíti, további adatokkal egészíti ki. *„Mindjárt megtudtam, hogy Wallenberg több kocsival és sofőrrel dolgozik. Teddy kocsija történetesen egy orvosprofesszoré volt, aki ilyenformán azt a kocsit valahogyan menteni akarta.*[53][53] *Ezek a sofőrök megkapták naponta az utasítást, hogy kiért és hová kell menni, esetleg máshová kísérni, kinek kell üzenetet vagy csomagot vinni. Az biztos, hogy egész nap úton volt. Légiriadó alatt is járhatott és mindenütt szabad útja volt."*[54][54]

A nyilasvilágban növekvő veszély miatt előfordult, hogy Wallenberg magyar csendőrkíséretet vett igénybe. *Dr. Parádi István* csendőr százados volt segítségére, aki a testületben az 1944 tavaszi (szekszárdi) gettózások idején elöljárójával, *Hajnácskőy László* csendőr ezredessel került szembe. Június 15-i áthelyezés és előadói visszaminősítés után október 20-tól szolgálaton kívüli állományba helyezték. Másnap már a svéd életvédelem javára szolgált, mely a mentőmunkában, gyors és határozott fellépésekben hasznosult. Novembertől kisebb csendőrosztagot vezényelt. Megakadályozott nyilas erőszakosságokat, kapcsolatban állt *Gidófalvy Lajos* főhadnagy ellenálló csoportjával, akik a *Kisegítő Karhatalom* kötelékében – többek között - zsidó árvaházat, menhelyeket oltalmaztak meg. [55][55] Bizonyos, hogy Wallenbergnek a mind kockázatosabb autóutak alkalmával személyi védelmet biztosított. A dr. Parádi által teljesített - *dr. Varga Ferenc* gazdászati csendőrszázados utalta ki az autót - kiszabadítási akciók tényét később megerősítette *dr. Bányay László* is.[56][56]

Élelmiszer- és gyógyszerszállításokat biztosító magyar csendőröket adott Wallenberg rendelkezésére *Mikó Zoltán* vezérkari százados, a magyar ellenállás kiemelkedő, később a szovjet terrorhatóságok ítéletével agyonlőtt személyisége.[57][57] Bajtársa, *Bondor Vilmos* volt honvéd főhadnagy[58][58]emlékezésében helyet kapott, hogy a szovjet haderőtől körülzárt városban *dr. Kerekes* csendőrszázados és egysége a védett házaknál teljesített szolgálatot. Másutt *Borsy Kerekes* csendőr főhadnagyot említi, aki Wallenberg humanitárius akcióját – a nyilas támadásokkal szemben – segítette.[59][59] A közel négy évtizeddel később közreadott emlékezés korrekciójaként említjük, hogy a segítő valószínűleg azonos személy, *dr. Kerekes László* csendőr főhadnagy lehetett.[60][60]

A talán alkalmi sofőr Ardai W. Sándor történetének része, hogy az általa „különös svédnek" tartott Wallenbergnek – ismeretlen időpontban – Langfelder mérnököt kellett kiszabadítania a nyilaskeresztesek fogságából. Az emlékező szerint az eset a nyilasok főhadiszállásánál (?) történt. A követségi titkár kimentette a magyar mérnököt. Ardai: *„amikor újra megláttam a lépcsőn, Langfeldert hozta magával. Beugrottak a kocsiba és én visszavezettem a követségre. Egyikük sem kommentálta a történteket, és én akkor kezdtem megérteni, milyen ritka erő volt Wallenbergben".*[61][61]

Per Anger - már idézett - emlékezésében ugyancsak említi, hogy Steyr személyautóval is járt Budapesten. 1944 telén veszedelmes ügyekben sem maradt tétlen. Az idővel való versenyfutás, az életek védelme nem ismert habozást, haladékot. Azonnal cselekedni kellett. A svéd követségi attasé az egyik éjszaka - Wallenberg titkárnőjének telefonjára - Budán a nyilasok ellenében, hét elhurcolt érdekében gyors embermentő intézkedésre vállalkozott. *„Akkor egy Styer autóm volt, abban hajtottunk oda, a nő meg én. Bementem a rablótanyára, és beszélni kezdtem a főnökkel. Olyan ember volt, akivel nem volt jó kiabálni. Ehelyett igen udvariasan viselkedtem (...).* A lélektani elemektől sem mentes, dermesztő tárgyalás eredménnyel járt. *„Követségi átvételi elismervény"* ellenében végül a főnyilas kiadta a hét *„igen megviselt, sebes, véres és rémült"* elfogott svéd védencet.

„Sorba állítottam őket, és 'Előre, indulj!'-t vezényeltem nekik. Elhaladtunk az ajtónál álló géppisztolyos fiúk mellett. Nem értem hogyan, de sikerült mind a hetüket betuszkolnom az autóba, és elhajtottunk. Emlékszem, egyes sebességben kellett vezetnem Wallenberg házáig, különben az autó nem bírta volna a megterhelést".[62][62]

A Wallenberg budapesti helyszíni megjelenéseihez kötött autós történetekben, visszaemlékezésekben december derekán bukkan fel Langfelder Vilmos neve. (*Studebaker gyártmányú, AY 152 forgalmi rendszámú* autóval járt, ezzel közlekedett Budapesten 1945. január 17-ig, mikor utoljára látták.) A december 13-án éjjeli események kapcsán Wallenberg egyik közvetlen munkatársa, *Wohl Hugó*[63][63] egyik mentési történetét idézzük fel. „Hajnali 2 órakor kaptuk a Harmincad utcában (a Hazai Bank Rt. épületéről van szó, *szerző megjegyz.*) a telefonértesítést, hogy baj van a svéd vöröskereszteseknél. Azonnal értesítettem Wallenberget budai lakásán. Félóra múlva már *autóján megjelent, Langfelder Vilmosnak, sofőrjének, ennek a hűséges, derék mérnöknek kíséretében, aki heteken át éjjel-nappal lelkiismeretes eszköze volt a mentés nehéz munkájának.*

- Én is vele mentem az Eszterházy utcába. Utasítására *a soffőr és én az autóban maradtunk. A soffőr a gépre vigyázzon* - mondta Wallenberg – én pedig ügyeljek a történtekre, hogy mindent tudjunk. Ő egyedül bement. Amikor visszajött, közölte, hogy mit végzett, *s utasította Langfeldert, hogy menjen a géppel arrébb, 'bújjon el vele', hogy mi lássuk, megtartják-e ígéretüket a nyilasok?*

- A motor halkan járt s mi vártunk a Reviczky-utca sarkán. Egyszer csak látjuk, hogy kijön egy csoport ember, felülnek a ház előtt álló nagy rendőri készültségi autóra, s az elindul. Wallenberg utasítására mi is azonnal követni kezdtük őket, meglehetősen messziről, hogy vajjon csakugyan viszik- e a Pozsonyi-úti nemzetközi gettóba a védetteket?"[64][64]

Az óvatosság nem volt felesleges. A fővárosi zsidókat, a munkaszolgálatosokat tevékenyen segítő svájci alkonzul december 8-i helyzetjelentésében arról írt, hogy szolgálati autójával az egyik zsúfolt budapesti közlekedési ponton megállni kényszerült. *Carl Lutz* kocsiját azonnal izgága, kötekedő és fütyülő tömeg vette körül. Tűrnie kellett, hogy Svájcot és a követséget hangosan trágár szavakkal illették. Szidalmakat kiabáltak. Köztük elhangzott, hogy *„a zsidóvédő svájci söpredék azonnal hagyja el Budapestet".*[65] [65]

A svéd diplomaták közül Yngve Ekmark konzult, vele Bauer és Nilsson követségi női alkalmazottakat vitte be december végén az egyik budai laktanyába (feltehetőleg a II. kerületben állt Pálffy – ma Bem - téri *Radetzky-laktanya* volt, *szerző megjegyz.*) egy ordítozó nyilas csapat. Órákig álltak a falnak fordítva, hogy Danielsson követ tartózkodási helyét bevallják. Mivel nem tudták, a két nőt – ez is szerencse volt - a pesti központi gettóba hurcolták át. Friedrich Born, a Nemzetközi Vöröskereszt delegátusa szabadította ki őket.[66][66]

A nyilas fegyveresek kíméletlenül lerohanták a svéd vöröskeresztesek által fenntartott gyermekotthonokat is. December utolsó heteiben Wallenberg áldozatkész munkatársaival a gyermekek és ápolóik védelmében többször beavatkozott, városszerte mentett. 23-án délben a Szent István körút 29. sz. alatti svéd gyermekotthonból elhurcolt gyermekek és a velük eltűnt *Schiller Ferenc* svéd vöröskeresztes tisztviselő tartózkodási helyét próbálta kideríteni, kiszabadításukért tenni. *„Wallenberg kocsiján indultunk*. Velünk tartott *Per Anger* svéd követségi titkár, (helyesen attasé Sz. Sz. megjegyz.) akinek ugyanakkor a külügyminisztériumban volt dolga. *A kocsit Langfelder Vilmos mérnök, svéd védett, Wallenberg állandó soffőrje vezette.* Első útunk a várba, a külügyminisztériumba vezetett (...), aztán „tovább mentünk, és pedig *Hain Péterhez*, a svábhegyi Majesticbe.[67][67] Ott helyettese, *Koltay László* detektív-főfelügyelő fogadott bennünket." A svéd követségi titkár és Langfelder Vilmos áldozatos munkáját mutatja, hogy ezen a napon jártak még a várbeli nunciatúrán, majd ismét a külügyminisztériumban. *Carl Lutz* svájci alkonzul[68][68] Verbőczy utcai lakásán, ezután Wallenberg saját lakásán, a nyilaskeresztes szervek egyik hírhedt bázisán, a Naphegy téri *Nemzeti Számonkérő Széknél*, ahol ismét csak a gyermekek és Schiller ügyében tudakozódott. Bátran behatolt ebbe az oroszlánbarlangba, pedig kockázatos vállalkozás volt. A történteket munkatársa ekképp idézte fel: „Wallenberg

utólag vallotta csak be nekem az autóban, Lutz előzetesen arról informálta, hogy éppen a Nemzeti Számonkérő Szék legénységével akarják a diplomaták elleni akciót elvégeztetni."[69][69]

A fentiek is bizonyítják, hogy Langfelder Vilmos a svéd követségi titkár feltétlen bizalmát bírta, ha jelenlétében ilyen információkról beszélt. Lévai Wallenberg monográfiája végén utalt személyes kapcsolatukra. *„Wallenberg megszerette. December végétől kezdve már állandóan csak vele járt, januárban pedig – amikor Wallenberg naponta más és más búvóhelyet keresett és soha sem aludt kétszer egymásután ugyanabban a házban – Langfelder volt az, aki állandóan, éjjel - nappal vele volt.*

*Több volt ekkor már, mint soffőr – magántitkár és bizalmas munkatárs. Wallenberg elmondta neki terveit, elképzeléseit. Langfelder, akik amúgy is szófukar, hallgatag ember volt, senkinek sem egy szót el nem mondott belőle."**[70][70]***

A bizalmas gépkocsivezető és munkatárs alakja felbukkan névtelenül is. *Fodor-Wieg Júlia*, az üldöztetés túlélője édesapjának, *Fodor Zoltánnak* a követségi titkárral való szoros kapcsolatát idézte fel. *„Apám jó barátságban volt a Wallenberggel, aki svéd volt és soha nem jött a sofőrje nélkül. Sokat sugdolóztak, nekem ki kellett mennem a szobából. Csak sokkal később tudtam meg, ki is volt valójában, és mekkora jelentősége lett a tetteinek. Akkorra ő már eltűnt a sofőrjével együtt (...).*[71][71]

Volt, mikor Wallenberg – önvédelemből – autózás idején több megkülönböztető jelet használt. Egyik munkatársa, a leleményes és kockázatos módon fotografáló *Veres Tamás* fényképész 1945. januári budai emléket idézett fel: „Sűrűn estek autónk közelébe is a svábhegyi orosz ütegállásokból ágyúlövedékek repeszdarabjai, de Wallenberg követelésére csak tovább mentünk. *Az autóban Langfelder Vilmos soffőrön és rajtunk kívül* védelmünkre még három géppisztolyos csendőr is volt. Elég szűken ültünk, a felfegyverzett csendőrök közé ékelve. (...)

„Autónk az ágyútűztől és egyéb körülményektől eltekintve sem volt egészen 'biztonságban'. Volt azon ugyanis 'futárszolgálat' jelzéstől a diplomáciai tábláig mindenféle felirat és irat, sőt, az autó hátul más rendszámot hordott, mint elől. Azután, mikor igazoltatásra került a sor, azt mutattuk meg, amit éppen jónak láttunk. Nyilasnak: 'futárszolgálat', náciknak 'diplomata'. Wallenberg egyszer még nevetve meg is jegyezte, hogy 'automata fel-, lecsapható rendszámtáblát és feliratokat kellene beszerzeni".[72][72]

Wallenberg sofőrjei, autós segítői sorából Jobbágy Tivadar a harci cselekmények áldozata lett. *Forgács Gábor* emlékezéséből: „1944. december 24-én délután fél négytől fél hatig az Üllői u. 2-4. sz. svéd követségi irodában együtt voltam Wallenberggel. Ekkor szállította – a Jobbágy Tivadar által vezetett – bordó Studebaker gépkocsijával *Forgács Vilmost* és feleségét, Wohl Hugót és feleségét a Hazai Bank Harmincad u. 6. sz. alatti helységébe.[73][73] Mivel Jobbágy Tivadar felesége[74][74]állapotos volt, ezért ott a gépkocsit Langfelder Vilmos vette át. Jobbágyék ott maradtak a többi elrejtett emberrel együtt."

Kilenc nappal később gránátszilánk szakította át a lehúzott redőnyt, a közelben álló

Jobbágynak – az ottlévőkből egyedül – halálos sérülést okozott.[75][75] (A trezort és az ún. tükörfolyosót óvóhelyként használták. Az ide húzódottakon karcolás sem esett. *Szerző megjegyz.*) A bank épületében közel ötvenen vészelték át az ostromot.

1945 januárja könnyes-véres valóságának része, hogy 15-én – a pontos hely nem ismeretes – életét vesztette *Velkei Károly*, a budapesti svájci követség magyar gépkocsivezetője.[76][76] A nyilas fegyveresek január első napjaiban hidegvérrel, golyóval végeztek a harminc éves *Hunwald Szimcha* (eredeti neve *Hunwald Sándor*) frakcióvezetővel. A budapesti cionista ellenállás aktív részese volt. Elhurcolásáig a román követség által korábban használt, 1944 telén svájci zászlóval dekorált Chrysler személyautóval bonyolított – főként a „védett" gettó környékén - embermentő akciókat.[77] [77]

1945 január. Az utolsó napok

Wallenberg utolsó budapesti napjainak históriáját felidézve előzményként fontos megjegyeznünk, hogy a követségi titkár elszakadt a Budán maradt követségi apparátustól. Saját felelősségére és kockázatára élte meg a főváros pesti oldalán az ostrom legfeszültebb történéseit. Langfelderrel autózott, a növekvő veszélyben éjszakáit változó helyeken töltötte.

A követségi titkár apparátusa, védettei egészében a pesti oldalon tartózkodtak. Emiatt költöztek át a hatóságok előtt "követséginek" deklarált irodák és az alkalmazottak a Minerva utcából és a Tigris utcából az Üllői útra, több helyen pedig Wallenberg házrészeket, irodákat és lakásokat bérelt.[78][78] A nyilaskeresztes terror légkörében mindezek egyre nagyobb veszélynek, jórészt a szerencse forgandóságának voltak kitéve. 1945. január 8-án este a felfegyverzett nyilasok atrocitásai elérték az Üllői úton bérelt svéd követségi irodákat is. 156 embert, legnagyobbrészt a követség alkalmazottait kirabolták, és a Mária Terézia laktanyába[79][79] hurcolták.

A Wallenberg monográfia állítása szerint Langfelder Vilmossal két családtagja, húga és sógora, dr. Simon Gyula január 10-e táján beszélt utoljára. Néhány percre beszaladt hozzájuk, a Révai utca. 16. sz. (svéd követségi) épületbe.[80][80] (Sógora az 1945. január 1-jei fegyveres nyilas támadáskor, a lakók kirablásakor[81][81] a házparancsnok helyettese volt.) Ez időben a mindinkább rejtőzködésre kényszerült Wallenberget visszatérőleg a túlélés, a szovjet hatóságokkal való mielőbbi kapcsolatfelvétel foglalkoztatta.

Szabó Károllyal történt január 10-i megbeszéléséről csupán Lévai Jenő által közöltekre hagyatkozhatunk. „Estére Szabó jelentette, hogy a Thököly úton, a Millenáris Sporttelepnél áll a front. Megbeszélte ott egy százados barátjával, aki szintén hajlandó feleségével együtt átmenni, így *szívesen magával vinné Wallenberget és soffőrjét, Langfelder mérnököt, ahogy azt Wallenberg kívánta.* Szabó közölte, hogy ő is átmegy velük, másnap azonban visszajön."[82][82]A kockázatos vállalkozásról Wallenberget közvetlen munkatársai hamar lebeszélték, egy biztosabb megoldás gondolata merült fel.

A svéd követségi titkár 10-én éjjel további lépéseket, úti előkészületeket tett. *Szőllősi*

György és Langfelder segítségével a Múzeum utcai garázsban túraautóját titokban hosszabb útra készítette elő. Szőllösi emlékezéséből: *„élelmiszereket csomagoltunk össze, de nagyobb értékű aranyat és ékszert is rejtettünk el egy benzintartályban, mert azokat magával akarta vinni. Arról volt szó, hogy lemegy előbb Debrecenbe, majd azután onnan tovább megy Svédországba jelentéstétel céljából".*[83][83]

A 10-i napról, az utazási előkészületekről Svédországban több újkeletű emlékezést is őriznek. *Bajusz Lajos* csendőr Wallenberg közvetlen védelmét látta el. Elmondása szerint a titkár és sofőrje, Langfelder hosszabb útra készülődtek. Az autóba élelmiszereket raktak be, de nagy mennyiségű aranyat és ékszert is elrejtettek. Bajusz azt is felidézte, hogy mindketten nagyon idegesek voltak az utazás előtt. Voltak, akik szerint nagy pénzösszeg volt Wallenbergnél, egy másik emlékezőnek pedig Wallenberg arról beszélt, hogy nagy értékű titkos letétet hagyott a *Hazai Bank* széfjében.[84][84] Hosszú évtizedek múltán ezek az adatok immár ellenőrizhetetlenek.

11-én Wallenberg és Langfelder a Hazai Bankban elbúcsúztak a legszűkebb munkatársi körtől. Wallenberg ekkor úgy látta, immár nincs mód és lehetőség a további munkára. Este a VI. kerületi Benczúr utca 16. sz. alatti, Ocskay László tulajdonában – és a Nemzetközi Vöröskereszt védelem alatt állt – épületben kaptak szállást. Innen másnap még autóval elhajtottak, de vissza is tértek.

13-án az arcvonal elérte az Andrássy út derekát, az úttal párhuzamos Benczúr utcát. Az ambiciózus Wallenberg már arról beszélt, a legközelebbi úton felveszi a kapcsolatot *Malinovszkij marsallal.*[85][85] Az oroszoknál a Benczúr utcában maga jelentkezett (oroszul: *szam peresol*[86][86]) és a frontvonaltól hátrafelé már katonai kísérettel, egy orosz őrnaggyal és *Langfelder Vilmossal együtt* távozott el.

Másnap – az emlékezések szerint – orosz autón közlekedett, elmondása szerint az Erzsébet királyné utcai lakására vitte holmiját. 17-én reggel meglepetésszerűen a Tátra utca 6. sz. alatti svéd követségi kirendeltségen jelent meg. Autójáról itt már nem szólnak az emlékezések, arról azonban igen, hogy orosz alezredes volt vele, *„továbbá Langfelder Vilmos mérnök".* Többek erről szóló emlékezését *özv. Milkó Elemérné* és, fia *Milkó Gyula* által tapasztaltak egészítik ki: „egyértelműleg vallják, hogy *Wallenberg egy kékesszínű autón távozott a kirendeltség elől Újpest irányába.* Utazáshoz alkalmas sportöltönyt viselt". [87][87]

Dr. Pető László[88][88]szerint január 17-én a svéd követségi titkár a Benczúr utcából indult aznapi útjára. Együtt ültek be *„a ház előtt álló autóba. Ez nem volt a szokott Studebaker kocsija, az ott maradt, mert Wallenberg nem tartotta ilyen túrára alkalmasnak. Ezt a kocsit is Langfelder Vilmos mérnök, Wallenberg megszokott soffőrje vezette."* [89][89]

Wallenberg közvetlen magyar munkatársának, Langfelder Vilmosnak elhurcolása a II. Ukrán Fronthoz tartozó *Halál a kémekre* (orosz rövidítése *GUKR SZMERS*) szovjet szervezethez köthető. Egyik tagja, *Petrovszkij* őrnagy 1945. január 23-án 48 „letartóztatott ellenséges ügynökről" adott jelentést. Az iratban a budapesti Svéd Követség két őrizetbe vett munkatársát említette. A tudományos kutatók véleménye szerint itt Wallenbergről és

Langfelderről van szó.[90][90]

A svéd követségi és sofőrje januári heteit *Lev Bezimenszkij* orosz kutató alaposan feldolgozta. *A budapesti küldetés. Raoul Wallenberg* c. könyvének harmadik fejezetében részletes adatokkal szolgál az utolsó budapesti napokról, a fellelt szovjet forrásokról. A letartóztatási végzés január 19-én a *Védelmi Népbiztosságtól* érkezett, *N. A. Bulganyin* népbiztos-helyettes utasítására történt. 25-én vonattal szállították el őket. Jasi pályaudvarán megengedték nekik, hogy a vasúti étteremben megebédeljenek.[91][91] Február 6-án (a szovjet szóhasználat szerint hadifogolyként) érkeztek a moszkvai Kijevi pályaudvarra.

Langfelder moszkvai börtönéveiről igen keveset tudunk.[92][92] Csupán az 1950-es évek derekán szabadult német tisztek, feltehetőleg zárkatársak mondták jegyzőkönyvbe néhány emléküket arról, hogy a börtönvilágban találkoztak Wallenberggel vagy Langfelderrel. Az egyik német tiszt azt állította, hogy Langfelder zárkatársa volt. A magyar sorstárs elbeszélte neki, hogy Wallenberggel történt moszkvai érkezése után kisebb városnézésen vettek részt. Eközben fogvatartóik megmutatták nekik a szocialista építőmunka büszkeségét, a moszkvai metrót is. Ezután szállították be őket a Ljubjanka börtönbe.[93][93]

Mások a lefortovói börtönben találkoztak vele. Volt német foglyok állítása szerint eleinte Wallenberggel együtt a moszkvai Ljubjankában (Belső börtön), később pedig a Lefortovói börtönben raboskodott. *Horst Kitschmann* Wehrmacht-százados 1945. novemberében a Lefortovói börtön 105. cellájában találkozott Langfelderrel, a másik tanú ugyaninnen *Erhard Hille*, a Wehrmacht tizedese volt. A harmadik, *Ernst Huber* híradós tizedes, ugyancsak részletes adatokkal szolgált.[94][94]

Néhány adat, némi irattöredék Langfelder moszkvai fogságának emlékanyagához tartozik. *Vilmos Karlovics Langfelder* letartóztatott holmijáról a Lefortovói börtönbe való beszállításakor tételes leltár készült. A fekete bőr kétzáras bőröndjében 27 tételben a legszükségesebb tisztálkodási holmit vitte magával, ezeket a szolgálattevő raktáros 1945. március 20-án vette nyilvántartásba és raktárba adta. Az elvett „dolgokról és értékekről" Langfelder elismervényt kapott, a 17. sz. formanyomtatvány átvételét aláírásával igazolta.

Némely bizonyítékokat, másként *életjeleket* a börtön nyilvántartókönyvében a fedő tusréteg alól szakértő által (a KGB 509. sz. rendelkezése végrehajtásaként, 1991. szeptember 27-én) rekonstruált beírások szolgáltatnak. Az első bejegyzés 1945. április 10-én keletkezett, ekkor Langfelderrel 14 és 15 óra között valami történt. A Belső börtön kihallgatási naplójában további beírások maradtak fenn egy-egy kihallgatásáról. (2 óra 10 percig, máskor 30 percig tartott.)

További, tussal eltakart kézírásos bejegyzéseket tártak fel 1991 szeptemberében a magyar mérnök nevével 1945. augusztus 15-i, december 15-i, 1946. július 3-i, július 17-i, [95][95]majd 1947. július 23-i keltezéssel. Figyelemre méltó fejlemény, hogy a július 3-a és 17-e között eltelt két hét alatt Langfelder aláírásának tengelye megváltozott, immár balra dőlt! Vezetéknevét a cirill L-lel, nem a latin abc betűjével kezdte. Látható, hogy az éjszakai

kihallgatásoktól gyötört, megviselt (bántalmazott?) személy aláírása módosult, s talán a személyisége sem a régi.

Langfeldert - Wallenberg vélelmezhető halála után – elszállították a Lefortovói börtönből. Az utolsó kézírásos bejegyzés alatt *Langfelder Vilmos Karlovics c/3 N 834* név és szám olvasható.[96][96] Az elhurcolt mérnökkel kapcsolatos, fennmaradt adatok sora itt megszakad. Nem zárható ki, hogy ez idő táján, az *NKGB* módszereivel végeztek az állambiztonsági szempontból immár „feleslegessé" vált fogollyal.[97][97]

Kísérletek a Wallenberg (és) Langfelder- rejtély megoldására

A szovjet haderő bevonulásával, Buda elestével a svéd követség diplomatái a nemzetközi szabályok betartásával számoltak. Az illetékes szovjet parancsnokokat azonban semmiféle területenkívüliség, diplomáciai mentesség nem érdekelte, ahogy más hivatkozások is hidegen hagyták. A svéd külképviselet épületét teljesen kifosztották. A katonai hatóságok nem engedélyezték, hogy egyetlen külföldi hivatalos személy is Budapesten maradjon.

Az ostrom lezárultával a Simon család újabb aggodalmas hónapokat élt át Langfelder Vilmos eltűnése miatt. Wallenberg esetében joggal gondolták, hogy Svédországba utazott. Vilmosról viszont nem feltételezhették, hogy a családi kötelékeket bármiképp is meglazította, elszakította volna. Mégsem jelentkezett. Először Svédországban érdeklődtek, levelükre Maj von Dardel küldött választ. Megírta, hogy Raoul Wallenberg állítólag a szovjetek fogságában van, hiányzó családtagjukról viszont nem volt információja.[98][98]

A svédországi értesülés alapján dr. Simon Gyuláné újabb próbálkozást tett. 1945. október 31-én ajánlott levélben kereste meg *Kliment E. Vorosilov* tábornagynak, a *Szövetséges Ellenőrző Bizottság* (SZEB) magyarországi vezetőjének hivatalát.[99][99] A Bajza u. 42-be küldött levelet a posta nem tudta kikézbesíteni, nem vették át. (Az eredeti borítékon a postás kézírása látható: A címzett nem fogadta el. Vissza a feladónak.) Hat évtized után az ok kideríthetetlen. Nem zárjuk ki, hogy a harci cselekmények, csoportos fogságba esések, tömeges elhurcolások okán érkezett, feltehetőleg nagyszámú érdeklődést a SZEB-nél elutasították, ezzel összefüggésben a magánleveleket nem vették át.[100][100]

Domonkos István édesapjával, *Domonkos Miksával*[101][101] 1944 telén együtt küzdött a végveszedelemben a nagy gettóba zsúfolt zsidók életéért. Egyik emlékezésében megemlítette, hogy 1945-ben a Magyarországi Izraeliták Országos Irodája visszatérőleg fordult a szovjet katonai hatósághoz, a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz, hogy *„állapítsák meg, hol és miként tűnt el (...) Wallenberg, a gépkocsivezetője és a szovjet kísérete"*. A zsidóság vezetői megkereséseikre nemleges választ kaptak, éppúgy, mint a svéd kormány és a család.[102][102] Szinte azonos módon tagadták le a szovjet megszálló közegek, hogy a Wallenbergnek többször közvetlen segítséget adó, (a szovjet katonai parancsnokságon többek tudomásával jelentkezett) Mikó Zoltán vezérkari százados és Bondor Vilmos főhadnagy az őrizetükben lenne.

1952 márciusában a magyar hatóságok a szovjet félnek átadták egy nyilaskeresztes

csoport elleni, 1948-ban folyt per anyagát.[103][103] Erre nagy szükségük volt, hisz ebből vélelmezni lehetett Raoul Wallenberg budapesti nyilasok által történt meggyilkolását. Langfelder Vilmos neve ez alkalommal is *említés nélkül maradt.*

Újabb csapás a Langfelder családra

Wallenberg sofőrjének hozzátartozói 1945 után hiába vártak és reméltek, semmiféle hír nem érkezett. 1951 nyarán az embermentő mérnök nevelőjét, özv. Langfelder Edénét nagy megrázkódtatás érte. A Belügyminisztérium (akkor Sztálin, ma újra Andrássy u. 36. sz. II. em. 5. alatti) lakásából július 10-én a vele élő háztartásbeli távoli rokonával, *Trostler Zelmával* együtt Budapestről *azonnali hatállyal* kitiltotta. Lakását – mint a Budapestről a szégyenteljes „éberségi" akcióban kitelepített 12 704 személynek - 24 órán belül el kellett hagynia.[104][104] A Heves megyei Nagyrédére vonattal hurcolták el őket. Kényszerlakhelyüket a Szent János u. 7. alatt határozták meg, a továbbiakban egy helyi gazdálkodó 3 x 2 méteres szobájában húzták meg magukat.

Langfelderné, mint társbérlője, Trostler Zelma azonnal panaszt tett, felebbezett, de hiába. Hatósági válasz nem érkezett. Az *Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában* fennmaradt további beadványaik felzetén kézírással vagy bélyegzéssel csupán a NEM szó szerepel.[105][105] Langfelderné gépírásos beadványaiban visszatérőleg hangsúlyozta, hogy férje nem volt tőkés, nem volt részvényes, „mindvégig alkalmazott volt vezető állásában is". A 68 éves - 28 éve özvegy (!) - hölgy szinte esküdözött, hogy a család *„nem tartozott a demokratikus szempontból nem kívánatos tőkés, fasiszta, horthysta elemekhez".*

Hivatkozásai mit sem számítottak, ahogy orvosi kezelési papírjai sem. Szeptember 8-i, a belügyminiszterhez intézett levelében Langfelder Vilmost is említette; *„a fiút 1945-ben a nyilasok megölték".*[106][106] Az uralmon lévők ezzel sem foglalkoztak, nem ismertek irgalmat. 1952. február 20-án az idős hölgyre újabb csapást mértek: addigi havi nyugdíját 600-ról 380 Ft-ra csökkentették.

Langfelderné végül vidéki zsidó szeretetházba próbált bekerülni.[107][107] A *Budapesti Izraelita Hitközség Elöljárósága* befogadta volna, „ha ehhez a t. Belügyminisztérium hozzájárul". Az Országos Levéltárban a kitelepítésről is maradtak fenn dokumentumok a zsidó hitközség iratai között. Egy hosszú lista a 70 éven felüli zsidó kitelepítettek nevét őrzi. (A legidősebb a 92 éves *Grünfeld Fülöp* volt, akit a fővárosi Vörösmarty utcából Selyére száműztek.) Megrendítő olvasmány a 265 darab kitelepítési mentesítésért esdeklő kérvény, melyek másolatait a zsidó hitközségekhez is elküldték.[108][108]

A két idős nő helyzetében 1953 júliusában állt be végül kedvező fordulat. Egerből értesítette őket a megyei rendőrkapitányság vezetője, hogy a kényszerlakhelyhez kötöttségüket megszüntette.[109][109] Langfelder Vilmos nevelőanyja ezután Kisorosziban lakott. Trostler Zelma visszatelepüléséről, sorsáról nem maradt fenn több adat.

A hidegháború, a személyi kultusz további feszült, nehéz esztendőiben Langfelder Vilmosról nem sikerült értesüléshez jutni. A család érdeklődésére 12 évig érdemi válasz

nem érkezett. Az elmozdulást a nemzetközi helyzet változása, újabb fordulatai hozták magukkal.

1957. február 7-én a Svéd Királyság Külügyminisztériuma közzétette a szovjet kormány jegyzékét, melyben beismerte, hogy Raoul Wallenberg a moszkvai Ljubjanka börtönben 1947. július 17-én szívembóliában meghalt. A svéd lapok részletesen kommentálták, egyben említést tettek a Wallenberggel együtt elhurcolt és eltűnt gépkocsivezetőről, Langfelder Vilmos budapesti lakosról.[110][110]

A Langfelder család a bizonyosságért a Magyar Külügyminisztérium segítségét kérte. A magyar külügyi apparátus a szovjet félhez átirattal fordult. Ebben megállapította, hogy *„Langfelder Vilmosnak, aki magyar állampolgár, Budapesten élnek rokonai, köztük nevelőanyja, akik érthető izgalommal várják a híreket Langfelder sorsáról: életben van-e és hol tartózkodik."* A budapesti szovjet nagykövetség (*J. Gromov* aláírásával) a hivatalos magyar tudakozódás alapján május 7-én *„Langfelder Vilmos gépkocsivezető tartózkodási helyének megállapítása iránt"* Moszkvába, a Külügyminisztériumba küldött tudakozó levelet. A levélben mintegy hivatkozási alapul szolgált, hogy Svédországban a lapok (*Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet*) foglalkoznak Langfelder Vilmossal is, aki szemtanúk állítása szerint eleinte a moszkvai Ljubjanka, később pedig a moszkvai Lefortovo börtönben volt.

Június 12-én az Állambiztonsági Bizottság (KGB) elnökhelyettese, *K. F. Lunyev* szigorúan titkos átiratban értesítette *I. K. Zamcseszkijt,* a Szovjetunió Külügyminisztériumának kollégiumi tagját,[111][111]hogy a Wallenberggel kapcsolatban rendelkezésre álló információkat figyelembe véve a „Langfelderre vonatkozó megkeresésre *milyen választ célszerű adni*". Tájékoztatása szerint az illetékes szervek alaposan utánajártak Langfelder sorsának. „A vizsgálat során megállapítást nyert, hogy *Langfelder Vilmos 1948. március 2-án, fogvatartása idején meghalt".*

Lunyev arra is kitért, hogy hogy Langfelder sorsáról részletesebb információ közlését nem látják lehetségesnek. A vizsgálatban részes bizottság „joggal feltételezte", hogy *„a Langfelderre vonatkozó anyagok, tekintettel a Wallenberghez fűződő kapcsolatára, az Állambiztonsági Minisztérium volt vezetőinek utasítására megsemmisítésre kerültek, akárcsak a magára Wallenbergre vonatkozó dokumentumok".*

Szeptember 17-én a Szovjetunió Külügyminisztériuma értesítette *Jurij V. Andropov* budapesti szovjet nagykövetet, hogy Langfelder Vilmos Szovjetunióban való tartózkodásának körülményeire vonatkozólag nem sikerült adatokat fellelni. Joggal feltételezhető, hogy ezeket – a Wallenbergre vonatkozó anyagokkal egyetemben – a Szovjetunió Állambiztonsági Minisztériuma volt vezetőinek utasítására megsemmisítették. Közölhető viszont *Horváth Imre* magyar külügyminiszterrel, hogy a Ljubjanka börtön egyik fennmaradt névjegyzékében bejegyzést találtak arról, hogy *Langfelder 1948. március 2-án meghalt.*

Az Andropovnak küldött értesítés utolsó mondata a kor szellemét, a szovjet politikai gondolkodásmódot, a történelem előtti felelősség beidegződött, rutinos elhárítását

bizonyítja. „Egyidejűleg hívja fel a figyelmet azon aggályunkra, hogy *amennyiben a svédek kapcsolatot tartanak fenn Langfelder családjával, úgy a sorsára vonatkozó információkat a svéd reakció újabb szovjetellenes rágalomhadjárat céljára használhatja fel.*"[112][112]

A magyar külügyi apparátus megértette az üzenetet. A családi hagyomány szerint a szovjet beismerésről, Vilmos tragédiájáról a Langfelder család csupán szóban kapott értesítést.

Az 1980-as években a világ egyik legtekintélyesebb emberjogi mozgalma, az Amnesty International is akciót indított annak érdekében, hogy a szovjet hatóságok végre meggyőzően tisztázzák Wallenberg sorsát. 1989. szeptemberében az akció magyar szervezője arról nyilatkozott, hogy *„Langfelder Vilmosról soha semmi nem hangzott el. Az ő sorsát is tisztázni kell."* A tekintélyes emberjogi mozgalom magyarországi előkészítő bizottsága felhívást adott ki. A magyar közvéleménytől azt kérte, „levélben szólítsák fel a szovjet hatóságokat a Wallenberg—ügy megnyugtató tisztázására, illetve kérjék fel a magyar illetékeseket a szovjeteknél történő közbenjárásra, *különös tekintettel Langfelder Vilmos sorsára (...) Hangsúlyozzuk, hogy Wallenberg és Langfelder, ha esetleg él és fogságban van, lelkiismereti fogolynak tekintendő".*[113][113]

A budapesti felhívás az új gondolkodás, a diktatúra szelleméből való kitörés eltökélt szándékát bizonyítja. Langfelderért határozottan szót emelt. *„A magyar hatóságoknak adjuk értésére, elemi kötelességük egy olyan magyar állampolgár sorsának kiderítése, aki nemcsak ártatlanul került fogságba, hanem munkájával egy kiemelkedő jelentőségű embermentő akció sikeréhez járult hozzá."*

A Langfelder-rokonság az elhurcolt családtag ügyében a Magyar Külügyminisztérium útján ismét levéllel próbálkozott. A megkeresésre Kellner Miklósné[114][114](sz. Simon Magda, volt svéd követségi munkatárs) budapesti lakosnak 1989. december 12-én a Szovjetunió budapesti nagykövetsége válaszolt. A szovjet fél „a magyar állampolgárságú Langfelder Vilmos szovjetunióbeli tartózkodásának körülményeivel kapcsolatban" megismételte az 1957-ben közölt információt, a ljubjankai börtönben történt elhalálozás időpontját és tényét. Megrázó volt az utolsó, a szakmai rutinból fakadt mondat is: *„a Szovjetunió Állambiztonsági Bizottsága (KGB) 1989. novemberben tájékoztatást adott arról, hogy Langfelder Vilmos sorsáról újabb ismeretekkel sajnos nem rendelkeznek".*

Langfelder neve az 1990-es évek elején többször megjelent a hazai sajtóban, de sorsáról új ismeretekhez lényegében nem jutott senki. 1990. január 20-án a *Magyar Nemzet* c. napilap olvasói arról értesültek, hogy a *Komszomolszkaja Pravda* egyik januári száma újabb, eddig ismeretlen adatokat közölt Wallenberg sorsáról. *Alekszej Karcev* újságíró szemtanúkat kutatott fel, és a szovjet hadsereg podolszki archivumában fellelt adatokból publikált. 1989-ben már megtalálta a 317. lövészhadosztály egykori zászlóaljparancsnokát, és ezen az úton tovább haladva elérte *Horosilov* volt századost is.

Horosilov állítólagos emlékezésében helyet kapott *a Langfelder vezette Studebaker személyautó.* 1945. január 15-én – beosztottja jelentése alapján – a százados adott parancsot a fekete autó elkobzására és a hadosztály-parancsnokságra való szállítására.

Wallenberg határozottan tiltakozott az intézkedés ellen, de végül megállapodtak: a szovjet parancsnokság később elismervényt ad a járműről. Erre végül nem került sor, mert a heves harcok miatt Horosilovnak nem sikerült átadnia. A kíváncsi újságíró megtalálta *Szevrjugi* egykori őrnagyot, felderítő tisztet, aki szerinte Wallenberget – január 16-án, Rákosszentmihályon – „még szabad emberként" hallgatta ki.[115][115] A svéd ehelyütt is tiltakozott gépkocsijának elkobzása miatt, és *Malinovszkij* marsallal kívánt beszélni.

A továbbiakban egy 1991 márciusi budapesti híradásban helyet kapott, hogy Moszkvában bemutatták *A Wallenberg – küldetés* c. dokumentumfilmet, mely a tudományos filmek kijevi studiójában készült. A premieren *Vagyim Birstein*, a *Nemzetközi Wallenberg Bizottság* tagja Langfelder Vilmos fogságáról, a közelmúltban feltárt – az 1945 és 1947 közötti moszkvai börtönélettel kapcsolatos - bizonyító adatokról is beszélt.[116] [116] 1991 végén a *Vasárnapi Újságban* egy – színes, fantázia táplálta történetektől sem mentes - interjúban Langfeldert Wallenberg hős munkatársának nevezték, egyben javasolták, hogy *utcát nevezzenek el róla*.[117][117]

A család ismét információhoz jutással próbálkozott. 1991 novemberében Langfelder unokahúga, *Lente Istvánné* az 1989. december 12-én, *A. Oszipov* aláírással hozzá érkezett budapesti követségi levélre hivatkozott. A Szovjetunió Nagykövetsége (budapesti *szerző megjegyz.*) Protokoll Osztálya vezetőjéhez fordult, és a magyar sajtóban, a moszkvai *Nyezaviszimaja Gazeta* hasábjain megjelent cikkre utalva *ismételten kérte*, hogy az új adatokról tájékoztassák.[118][118]

Kapronczai Károly történész magyar különbizottság élén járt Moszkvában az elhurcolt, eltűnt magyarok felkutatása ügyében. Akták tömegét, gondosan őrzött jegyzőkönyveket és nyilvántartásokat láttak, sokféle szenvedés írásos nyomát. Langfelder Vilmosról senki sem tudott, papírformában sem adott át semmit. *„Ahogy kimondtuk Langfelder nevét, az oroszok azt válaszolták, nem szerepel a nyilvántartásukban, és értésünkre adták, nem kívánnak beszélni róla. Wallenberg vagy sofőrje nevének hallatán egyszeriben fagyos lett a légkör."*[119][119]Pedig a fontosabb foglyokról (amennyire a szovjet hivatalos ügymenet megismerhető) legalább három példányban, három különböző helyen őriztek iratokat: minden kihallgatás, más börtönbe szállítás, bármilyen orvosi vizsgálat stb. dokumentációját.[120][120]

A Kapronczay-bizottság a Horthy-korszak neves politikusának, *gróf Bethlen Istvánnak,* Magyarország 1921 és 1931 közti miniszterelnöke fogságának szovjet aktáit is megtalálta. Olvashatták, később közzétették a kihallgatásairól készült jelentéseket, halotti bizonyítványát, hamvainak pontos helyére vonatkozó adatokat. (Elhurcolását évtizedekig hallgatás övezte, mint sok más főtisztét, magyarok ezreiét.) Langfelder sorsáról azonban nem kaphattak információt.

A budapesti *Legújabb Kori Történeti Múzeumban* 1992. augusztus 4. és október 31. között Wallenberg kiállítást rendeztek. Az alkalomból a kitűnő múzeumi szakember, *Horn Emil* Langfelder életútjának és helytállásának, több családi iratnak, fényképnek is helyet adott. A kiállítás katalógusa Wallenberg-Füzetek I. *„...hogy a budapesti Wallenberg-kiállítás*

emléke fennmaradjon" címmel jelent meg. A közel kétszáz lapos katalógus összeállítói, *Garai Sári, Ember Mária* és *Kovács Tamás* a fennmaradt Langelder magyar és orosz dokumentumokat is szerepeltették. A kiállítás előtt *A város arcai* sorozatban megjelent Ember Mária *Wallenberg Budapesten* c., idézett kötete, ebben több, Langfelderre vonatkozó adat kapott helyet.

Említést érdemel *Bárány György*, USA-ban élő magyar professzor tudományos kutatói munkássága. *A Wallenberg-kutatás időszerű problémái és feladatai* c. tanulmánya számos – máig csak részben megoldott – kutatási problémát foglalt össze és fontos, a jövőbe mutató célokat jelölt meg.[121][121] A feladatok között szerepeltette Langfelder Vilmos sorsának kutatását is.

A 2000-es években

Közvetlenül nem ismert, milyen körülmények között - s miért éppen 2000 végén - történt, hogy az *Oroszországi Föderáció Legfőbb Ügyészsége* alá tartozó *Katonai Főügyészség* (új, nem szovjet) állami címerrel és körpecséttel ellátott okiratot bocsátott ki Langfelder Vilmos ügyében. Az orosz nyelvű, 16 sornyi ún. rehabilitációs igazolás 2000. december 19-én kelt. Igen jelentős politikai fordulatok után továbbra is a szovjet rezsimben uralgó törvénytelenséget képezte le, s újabb ellentmondások sorát közvetíti a mának. Az ártatlanul elhurcolt, a fogságba belepusztult vagy valamiképp megölt magyar mérnök ügyében semmiféle érdemi bizonyítékkal nem szolgált, beleértve a jogi eljárás valamiféle igazolását is.

A Moszkvában kelt irat megállapította, hogy Langfeldert Budapesten törvénytelenül vették őrizetbe, aztán – minden alap nélkül – hadifogolynak minősítette. Ismeretlen marad előttünk, hogy az állítólagos hadifogoly miként lehetett politikai okból „társadalomra veszélyes személy". Különösen a szovjet társadalomra, melyről feltehetőleg még alapfogalmai sem voltak, azzal elhurcolásáig a legcsekélyebb módon nem érintkezett. Az okmány szerint bírósági határozat nélkül ítélték szabadságvesztésre, tehát valamilyen ismeretlen fórum előtt állt (ha állt), „anélkül, hogy konkrét bűncselekmény elkövetése miatt emeltek volna vádat ellene". Ha pedig bírósági eljárás alá nem vonták, miért kellett rehabilitálni?

Az iratból legalább annyi beismerés kiviláglott, hogy 2000. november 9-én az Oroszországi Föderáció Elnöke mellett működő bizottság megállapította, hogy Langfelder Vilmos magyar állampolgárt politikailag üldözték. Ezután szövegezői a szövetségi törvényre hivatkoztak, mely a *„Politikai okból jogtalanul elítéltek rehabilitációjáról"* szól egy olyan honfitársunk ügyében, aki ellen még vádat sem emeltek! Talán a Langfelder leszármazottaknak nyújtott némi megnyugvást, hogy a 2000 km-es távolban az ismeretlen törvény ismeretlen cikkelyei és ezek pontjai alapján Langelder Vilmos *„teljes mértékben rehabilitáltatott".*

A *V. K. Kondratov* vezérőrnagy, katonai ügyész, főosztályvezető által aláírt igazolás ügyében sem hivatalos bocsánatkérésre, sem más jóvátételre – tudomásunk szerint – nem

került sor.

Magyarországon a vétlenül elhurcolt Langfelder Vilmos emléke megőrzéséért a Wallenberg Egyesület tovább dolgozott. A közvélemény előtt mind tekintélyesebb emberjogi egyesület és a családtagok 2002-ben az Andrássy u. 36. sz. épület falán művészi bronztáblát avattak. Szövege az utókornak szomorú tényt rögzített: *E házban élt Langfelder Vilmos mérnök. Megmenekült a nyilasok karmaiból, eltüntette a sztálini terror.*

Magunk 2005 szeptemberében – magyar állami kutatói kiküldetésben – próbálkoztunk legutóbb megbirkózni Langfelder Vilmos elhurcolását és fogságát övező rejtély megoldásával. Az Oroszországi Állami Katonai Levéltárban (RGVA) Vlagyimir I. Korotajev tudományos igazgatóhelyettesnél[122][122]kérelmeztük, segítsen az esetleg fennmaradt dokumentáció megismerésében.

Szeptember 9-i és 28-i válasza megújított kutatói kérésünkre egybehangzó volt: *Langfelder Vilmos neve sem a 60 000 magyar személyt nyilvántartó adatbankjukban, sem az irattárban nem szerepel.*

---

[1][1] Raoul Wallenberg (1912 – /1947?/) a svéd gazdasági élet egyik vezető családjának tagja volt. Építészetet tanult, majd a kereskedelmi életben dolgozott. Magyarországgal egy kis cég, a *Mellaneuropeiska Handlesaktiebolaget* (Középeurópai Kereskedelmi RT) külföldi ügyeket intéző igazgatójaként került kapcsolatba. Hazánkban tartózkodott 1942 februárjában három hétig, majd 1943 szeptemberében és októberében. 1944-ben új feladattal, követségi titkárként érkezett. (Ma már ismert, hogy a magyarországi küldetésre az *Amerikai Háborús Menekültügyi Hivatal (WRB)* és az amerikai titkosszolgálat *(OSS)* ügynöke, *Iver Olsen* választotta ki. Ezt jóváhagyta *Herschel Johnson*, az USA stockholmi követe, az utóbbi javaslatára pedig a Svéd Külügyminisztérium.) Az üldözött zsidók mentésének támogatásával, magyarországi svéd segélyszervezet felépítésével és működtetésével bízták meg. Az érkezése után keletkezett iratokból válogatást közölt *Szabó Éva*: A magyarországi svéd mentőakció történetéhez (1944) *Történelmi Szemle* 1987-1988. 3. sz. 379 - 394. old.

[2][2] A m. kir. kereskedelemügyi miniszter 35074/VI. c. sz. határozata a budapesti Langfelder

leszármazottak, D. Á. tulajdonában.

[3][3] Az alapítás után Langfelderéknél kapott órabéres munkát egy ideig a fiatal *Kassák Lajos.* Emlékezése szerint az üzem helyén korábban ócskavas kereskedés állt. *„Vagy százan dolgoztunk a telepen reggel hat órától éjjel tizenegy-tizenkettőig. (...) Egy famegmunkáló gép megépítését bízták rám." Kassák Lajos*: Egy ember élete Magvető Kiadó Budapest, 1966. 201. old.

[4][4] Az első angyalföldi telefonvonalat a Langfelder- cégnek létesítették. (*Dr. Róbert Péter* kutatási adata.) Az 1924 januárjában megjelent telefonkönyvben már nem található.

[5][5] Az adatok alig tisztázhatók, ellentmondásosak. Az 1913. alapítási évben a Langfelder V. gépgyár rt. igazgatóságában *Vörös László*, Langfelder Vilmos, Langfelder Károly, *Egger Gyula, Elbogen Károly, Veres József* és *dr. Eisler Zsigmond* foglalt helyet. 1914-ben és 1915-ben a *Belvárosi Takarékpénztár* alapításaként van az üzem bejegyezve, az ügyvezető igazgató *Langfelder Károly* volt.

[6][6] Az üzemről dokumentáció *Budapest Főváros Levéltárában* Cg. 1259. O. 2640. sz. alatt. Dr. Róbert Péter kutatási eredménye. Az 1927. évi szaknévsorban a cég új helyen, új vezérigazgatóval szerepelt. A központi iroda a Kárpát u. 16/18-ban kapott helyet. Langfelder Károly okl. gépészmérnök lakhelye a Kárpát u. 7/b. volt.

[7][7] A Budapesti VI. ker. állami anyakönyvvezetőségen 1939. szeptember 19-én a Langfelder Vilmos számára kiállított új anyakönyvi kivonat megjegyzés rovatába – a II. zsidótörvény alapján – gondosan feltüntették, hogy az ő és apja vallása immár nem római kath., hanem „izr".

[8][8] 1905-ben, Budapesten kötöttek házasságot. Az édesanya (1885-1925) *Hertzka Izidor* (1853-1921) és *Politzer Fanni* (1863-1901) budapesti lakosok házasságából származott. Langfelder Károly díszes műegyetemi diplomája L. I. és családja birtokában.

[9][9] Az 1934. november 10-én elhunyt családfő kitért, római katolikus vallású volt.

[10][10] Tanulmányi iratait a *Magyar Piarista Rendtartomány* központi levéltárában, a Budapesti Gimnázium iratai között őrzik. Anyakönyvek 1921/22-1928/29.

[11][11] *A magyar királyi József-Műegyetem* programmja az 1929/30. tanévre. Függelékül a Műegyetem fegyelmi szabályzata. Hetedik rész. A beiratkozott hallgatók névjegyzéke az 1929/30. tanév I. és II. felében. Budapest, „Pátria" Irodalmi Vállalat és Nyomdai R.-T. 1929. 127. old.; *m. kir. József Műegyetem Gépészmérnöki törzskönyv XLII*, Gépészmérnöki szigorlati jegyzőkönyv XXXVII.

[12][12] *Murányi Gábor*: Arcél a homályban Köztársaság, 1992. 28. szám, 86. old. *Kellner Miklósné* visszaemlékezése.

[13][13] A Honvédelmi Minisztérium Központi Irattárában személyi adatot szolgálatáról nem találtunk.

[14][14] A Wilhelmstrasse és Magyarország. Német diplomáciai iratok Magyarországról 1933-1944. Összeáll. *Ránki György, Pamlényi Ervin, Tilkovszky Loránt, Juhász Gyula*. Kossuth Könyvkiadó 1968. 923. old.

[15][15] Wallenberggel a humanitárius tevékenységben többször együttműködött, teljes neve *Per Johan Valentin Anger* volt. A svéd diplomata (1913 - 2002) az 1940 -1942. években Berlinben, majd Budapesten attaséként szolgált. 1970 és 1976 között svéd nagykövet volt Ausztráliában, 1979-ig Kanadában. Másfél évtizedig a svéd *Wallenberg Egyesület* elnökeként hatalmas erőfeszítéseket tett Raoul Wallenberg 1945 utáni sorsának feltárásáért. Izraelben a *Világ Népeinek Igaza* címmel tüntették ki. 1995-ben Budapesten a Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztje kitüntetést vette át.

[16][16] Lars Berg és Göte Carlsson Wallenberg érkezése után, később kezdtek munkába Budapesten.

[17][17] Eredetileg Zágrábban a *Svéd Gyufagyár* igazgatója volt, majd svéd konzul. Feltehetőleg a háborús események miatt jött Budapestre. Wallenberg munkáját segélyként szolgáló élelmiszerek, gyógyszerek és ruházat beszerzésével segítette. *Per Anger:* Raoul Wallenberggel Budapesten Belvárosi Könyvkiadó Budapest, 1999. 54-55. old.

[18][18] Munkahelyük a Minerva u. 1/a-ban volt.

[19][19] Wallenberg akcióiban is dolgozott.

[20][20] Akcióját az USA-ban működő *War Refugee Board* (WRB, Háborús Menekültügyi Bizottság) anyagilag támogatta, és 1996-ban közzétett adatok szerint kapcsolatban állt az *Office of Strategic Services* (OSS, az

amerikai CIA elődje) szervezetével is. Budapestről a svéd külügyminisztériummal Danielsson követ vagy Per Anger útján tarthatott összeköttetést. Ők továbbították jelentéseit, ill. az onnan érkezett utasításokat. A pénzügyekben is Danielsson volt az engedélyező.

[21][21] A Humanitárius Osztályra ez időben közel 4000 mentesítést célzó kérvény érkezett. Emberirtás-embermentés. Svéd követjelentések 1944-ből. Az auschwitzi jegyzőkönyv. Válogatta, fordította, a bevezetést és a jegyzeteket írta *Bajtay Péter*. Katalizátor Iroda Budapest, 1994. 124., 129. old.

[22][22] *Lévai Jenő*: Raoul Wallenberg regényes élete, hősi küzdelmei, rejtélyes elűnésének titka Harmadik kiadás Magyar Téka Budapest, 1948. 81-82. old. A Schutz - Pass kiállításának 1944. szeptember 3-tól megváltozott feltételei uott. 89-90. old.

[23][23] *Simon Norbert* m. kir. műszaki főtanácsos 1919-ben családostól, hat gyermekével kényszerült elmenekülni Segesvárról. (1919. július 20-án evangélikus hitre tértek át.) A családfő állami tisztviselőként dolgozott, felesége iparművészeti munkával járult hozzá a népes család eltartásához. 1944-ben özv. Simonné kérdőívén hat gyermeke, dr. Simon Gyula ügyvédén lánya, az 1944-ben két éves Éva is szerepelt. A családi eredeti svéd iratok D. Á. tulajdonában.

[24][24] Szül. Bányász Elza (1877-1968.) 1944-ben a svéd fővárosban, Storgatan 38. sz. alatt lakott.

[25][25] A *Magyarországi Kereskedelmi Utazók Egyesületének* székházi helyiségeit a svéd követség bérletbe vette. Itt helyezték el a svéd védettséget kapott munkaszolgálatosok egy részét. A Jókai u. 1. sz. alatt is laktak a Svéd Királyság védettjei. Itt ugyancsak bérelt termekben a svéd követségi kirendeltségen lakáselhelyezés intézése, részben később az élelmezés elszámolása - *dr. Forgács Béla* és *Léderer Antal* vezetésével - történt.

[26][26] Itt dolgozott *dr. Geiger László, Kelecsényi Elek* és *dr. Magasdi Miklós.* Az elhurcolt svéd védlevelesek kimentése sokszor életveszélyes vállalkozásnak bizonyult. Közben vesztette életét a külszolgálatot vezető *Elek Béla*, valamint *dr. Sugár Péter, Löwinger István* és mások.

[27][27] „...hogy a budapesti Wallenberg-kiállítás emléke fennmaradjon" Wallenberg Füzetek I. Szerk. *Garai Sári, Ember Mária* Budapest, 1994. 123. old.

[28][28] Wallenberg 1944. szeptember 12-én jelentette a Svéd Külügyminisztériumnak, hogy valamennyi alkalmazottat – kb. 250 személyt - családtagjaival együtt sikerült mentesíteni a Dávid-csillag kötelező viselése alól, s mind a budapesti külügy-, mind a belügyminisztériumtól hivatalos igazolást kaptak. „A politikai rendőrség közölte, hogy megtarthatják lakásaikat annak ellenére, hogy hivatalosan erre nem jogosultak. A segélykérők száma óriási." Bajtay: Id. mű. 129. old.

[29][29] Murányi: Id. cikk. Itt már házastársa révén Kellner Miklósné néven szerepel.

[30][30] Az eredeti irat D. Á. tulajdonában. A csillagviselési mentesség megadása ezen az úton november derekán megszűnt.

[31][31] Lévai Jenő: Id. mű. 99. old.

[32][32] *Báró dr. Kemény Gábor* (1910-1946) jogász, 1939-től a Nyilaskeresztes Párt tagja. *Szálasi Ferenc* hatalomátvétele után külügyminiszter, 1946. márciusában a Népbíróság ítélete alapján kivégezték.

[33][33] A követségi alkalmazottakat és családtagjaikat a Svéd Kir. Követség munkaigazolványával, vagy a magyar Külügyminisztérium, ill. a Belügyminisztérium igazolványával látták el. November 4-én a svéd okmánnyal rendelkező, a nyilaskeresztes puccs után a Dohány utcai templomba zárt magyar zsidókat a hatóságok – a Rádióban és a Magyar Távirati Iroda útján közzétett magyar-svéd megegyezés következményeként - szabadon engedték. A Minerva u. 8. alatti villába a követség a svéd kolónia még Magyarországon lévő tagjait ekkor szállásolta be.

[34][34] *Theodor Dannecker* a budapesti Eichmann-kommandó tagja volt, „az európai zsidókérdés végső megoldásának" fanatikus végrehajtója. Ember Mária 1984-ben a *Magyar Nemzetben* Egy úr Eichmann stábjából címmel cikksorozatot közölt róla. 1984. május 13., 20., 27., június 3., 10., 17., 24.

[35][35] Lévai Jenő: Id. mű. 138 old. Újabb kutatások alapján Wallenberg megfélemlítéséről egy újabb variáns is létezik. Eichmann és Dannecker 1944 decemberében a Svéd Vöröskereszt egyik tagja előtt fenyegetőztek, *„lelövik a zsidókutya* (Judenhund) *Wallenberget".* Néhány nap múlva – a szovjet csapatok közeledése miatt –

az SD-tisztjei Budapestről gyors távozásra kényszerültek. *Christian Gerlach - Götz Aly*: Az utolsó fejezet. Reálpolitika, ideológia és a magyar zsidók legyilkolása Noran–Kiadó 2004 Kft., 2005. 297. old.

[36][36] Lévai Jenő: Id. mű. 138. old. A szerző szerint a közvetlenül fenyegető veszélyre Wallenberget régebbi ismerőse, *Büchler Izsó* tőzsdetanácsos és *dr. Wilhelm Károly* figyelmeztette. Dannecker közvetlen autóhasználatára nem találtunk adatot. Parancsnokának, Eichmann-nak viszont három személyautó, kényelmes rózsadombi villa, benne hét fős kiszolgáló személyzet állt rendelkezésére. *Gideon Hausner*: Ítélet Jeruzsálemben. Az Eichmann–per története Európa Könyvkiadó Budapest, 1984. 380. old.

[37][37] A már használaton kívüli pályaudvar épületén 2006. január 17-én ünnepélyes keretek között emléktáblát avattak Wallenberg tiszteletére és a budapesti zsidóságért a vészkorszakban kifejtett tevékenysége emlékére. A *Nemzetközi Raoul Wallenberg Alapítvány* és a magyarországi *Raoul Wallenberg Egyesület* összefogásával bronzból és cédrusfából készült táblán a svéd filantróp három, 1944 telén a pályaudvaron véghezvitt mentőakciójának angol és magyar nyelvű leírása található.

[38][38] A semleges külképviseletek által védett házak rendszere 1944 nyarától fokozatosan alakult ki. A Pozsonyi út környéki 72 svájci és 32 svéd védettségű ház képezte a magvát az ún. nemzetközi gettónak, mely novemberben a Szent István körút mentén a Tátra utcáig tartott.

[39][39] Lévai Jenő: Id. mű. 140. old.

[40][40] Országos Levéltár K 63. Küm. Pol. 13029 sz. A beszámoló magyar nyelvű változatát közli *Karsai Elek - Karsai László*: A Szálasi per Reform Lap- és Könyvkiadó Rt. 1988. 736-737. old.

[41][41] A hegyeshalmi felderítő túra Per Anger magyarul is megjelent emlékezés kötetében helyet kapott. A szerző szerint Wallenberggel ketten, autón utaztak. Az időpontot - tévesen – december elejére teszi, valamint több állítására (Wallenberg ezután újra meg újra útnak indult mentési céllal, a védlevelesek érdekében a fővárosból kivezető országutakon és a határállomáson ellenőrzőpontokat állított fel, *Eichmann* Hegyeshalomban leszámolta volna az átadandó magyar zsidókat) nincsen bizonyíték. Per Anger: Id. mű. 65-66. old. Adataink szerint a hegyeshalmi átadásnál a magyar parancsnokság mellett alkalmilag *Dieter Wisliceny* SS-Hautpsturmführer intézkedett, a német oldalon (Zurndorf) pedig *Rudolf Hoess* SS-Obersturmbannführer (az Auschwitz-Birkenau-i lágerkomplexum volt parancsnoka) kezében volt az irányítás.

[42][42] *Gervai Tamás*: Egy „Wallenberg-gyerek" Új Élet 1992. június 15. A svéd követség pincéjében mentett zsidók összegyűjtésére, tartására nincsen bizonyíték.

[43][43] Az izraeli vádhatóság iratai az Eichmnan-perben, T/1234; T/1244. Közli Gideon Hausner: Id. mű. 374. old. *David Cesarini* újabb kutatásokra alapozva állítja, hogy Wallenberg halálos megfenyegetése Eichmann részéről tény, Danielsson emiatt felháborodását fejezte ki Veesenmayernek. A svéd tiltakozást Berlinbe is eljuttatták, Veesenmayer viszont érdektelennek tartotta, egyáltalán nem foglalkozott vele. (1944. december 17-20.) Szerinte Wallenberg „elfogadhatatlan mértékben működött közre a magyar zsidók érdekében, akiket a határ mentén gyűjtöttek össze munkaszolgálatra". *David Cesarini*: Eichmann. Élete és bűnei Gold Book Debrecen, 2004. 199-200. old.

[44][44] Holocaust Dokumentációs Központ és Emlékgyűjtemény *Deportáltakat Gondozó Bizottság* 1805. sz. jegyzőkönyv; *Szita Szabolcs*: A komáromi deportálás 1944 őszén Holocaust Dokumentációs Központ és Emlékgyűjtemény Közalapítvány Budapest, 2002. 12. old.

[45][45] Lévai Jenő: Id. mű. 106. old. Emlékezések szerint Székely Berg barátja volt, emiatt édesanyjával a követség közvetlen védelmét élvezte.

[46][46] *Forgács Gábor* budapesti lakos 2004. évi emlékezése szerint (megjelent Emlék és valóság. Mindennapjaim Raoul Wallenberggel Wallenberg-Füzetek III. Kolor-Optika Nyomda és Kiadó Betéti Társaság Budapest, 2006.) *„Ardai nevű gépkocsivezetője Wallenbergnek soha nem volt. Volt egy dr. Nékám Sándor külügyminisztériumi főtanácsos DT rendszámú Tatra Zeppelin (melyet Kállay Kázmér vezetett), valamint a Wilhelm György vöröskeresztes tisztviselő személyes tulajdonát képező bordó Studebaker limuzin (melyet*

felváltva Langfelder és Jobbágy Tivadar vezettek.) Egyébként Wallenberget ezzel a kocsival fogták el később az oroszok. Ezen kívül Balogh Andor DKW kisautója volt a kritikus helyeken, kritikus pillanatokban megjelenő „mentőangyal". 110. old.

Ardai állításait, Wallenberg melletti állítólagos sofőrködését Lajos Attilla is erős fenntartásokkal, kritikával kezeli. Lajos Attila: Raoul Wallenberg-mítosz és valóság Minerva Kiadó Kft. 2007. 190 -191. old. Fontos elemző megjegyzése, miként veszik át Ardai (és mások) színes elbeszéléseit a továbbiakban a Wallenberg körüli „dicsírók". Uott. 304. old.

[47][47] *Kovács László Gyula* emlékezése szerint 1919-ben Budapesten született. Apja, *Balázs Aurél* több külföldi cég magyarországi vezérképviselője, 1940-ben a *Magneto* gépkereskedelmi és műszaki r.t. igazgatója volt. A gazdag család a II. ker. Ostrom utca 11. sz. alatti villát birtokolta. Az ifjabb Balázs 1944-ben svéd védettséget kapott, biztos német tudása és autóvezetési gyakorlata alapján került Wallenberg környezetébe. Állítólag Langfelder előtt közvetlen munkatársa, sofőrje volt. A háború után Svédországban, többször Svájcban járt. 1948. szeptember 25-én letartóztatták. 1949. február 10-én a budapesti Gyűjtőfogházban hűtlenség és hazaárulás címén kivégezték. *Kő András*: Wallenberg sofőrje *Magyar Nemzet*, 2004. január 17.

[48][48] *Balogh Andor* üzletember volt. Katonai behívástól mentesített autójával futárszolgálati feladatokat is eredményesen teljesített.

[49][49] Wallenberg Füzetek I. 45. old.; *Dési János*: Kazi, az igaz ember. A volt miniszterelnök unokaöccse zsidókat mentett 1944-ben (*Remény*, 1998. december 55-58. old.) Kállay Kázmér a német megszállás után erkölcsi alapon segített az üldözött zsidóknak. 1944. július 14-én a csendőrség elfogta. Zsidószöktetés okán néhány védencével együtt Budapesten, majd Garanyban internálták. (A jobboldali sajtó szenzációként foglalkozott ügyével.) Később megszökött, Wallenberg munkatársa lett. A követségi titkár 1944. október 12-én igazolta, hogy a követség állandó alkalmazottja, „melynek alapján nevezett a behívás, ill. szolgálatteljesítés alól mentesítendő". A Dési által feldolgozott Kállay emlékezésben a mentőakciókkal kapcsolatban Tatra Zeppelin típusú, ötszemélyes autót említ. Kállay Kázmér embermentő helytállását 1998-ban a *Világ Népeinek Igaza* kitüntetéssel ismerték el.

[50][50] 1940-ben a VI. ker. Bajnok u. 12. sz. alatt működő Autószolgálat kft üzemének vezetője volt.

[51][51] A német megszállás alatt a 35 éves Szél több hónapi budapesti internálás után kapott a svéd Schutz-Passt. 1944. augusztus derekán a követség és a Svéd Vöröskereszt repatriálási osztályának állandó munkatársa lett. Fennmaradt munkaigazolványa szerint (Wallenberg titkár aláírásával) szeptemberben a követség CA-638 rendszámú Studebaker gépkocsiját vezette. Szél megőrzött egy 1944. november 28-án kelt hivatalos iratot is. Ebben igazolták, hogy a S-A-3383 rendszámú Buick személygépjármű a követség tulajdona és használatában áll. *Elisabeth Klimovsky - Király Ferenc*: Wallenberg Budapesten Ifjúsági Lap- és Könyvkiadó Budapest, 1989. (a kis kötet hátsó mellékletében). Forgács Gábor emlékezése a fentieknek ellentmond. Szélt „Wallenberg soha nem volt sofőrjének" nevezi. Forgács: Id. mű. 111. old.

[52][52] 1944 karácsonya, a budapesti ostromgyűrű bezárulta előtti napokban feltűnt *báró Radvánszky* (keresztneve ismeretlen) is, a svéd követség számára autóval szállításokat teljesített. Nem zárható ki, hogy ehelyütt az 1944 őszétől *Retkovszky Béla* felvett nevet használó, követségi állományban sofőrködő Libik Györgyről van szó.

[53][53] A tulajdonos *dr. Batizfalvy János* volt, mennyasszonya a *Hazai Bank Rt.* Harmincad utcai székházában talált menedékre.

[54][54] Jobbágy Tivadar özvegyének (sz. *Lindner Luca*) emlékezése, 85. old. Forgács Gábor budapesti lakos tulajdonában.

[55][55]Gidófalvy zászlóalját a nyilasok 1945. január 8-án felszámolták. A parancsnok (1901-1945) valószínűleg az Erzsébet-híd felrobbantás előli megmentésének akciójában halt hősi halált. Helytállását, posztumusz előléptetését a Munkácsy utca 5-7. sz. alatti épületen (volt zsidó gyermekotthon) emléktáblán

örökítették meg. 1997-ben Jeruzsálemben posztumusz a *Világ Népeinek Igaza* címmel tüntették ki.

[56][56] Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (a továbbiakban ÁSZTL) V 63-886. sz.

[57][57] *Bondor Vilmos*: A Mikó-rejtély. Mikó Zoltán és Wallenberg kapcsolata a magyar ellenállásban 1944-1945 Püski Budapest, 1995. 37. old. Mikó Zoltánt a szovjet hatóság 1945. február 8-án jogtalanul letartóztatta, július 9-én a *Déli Hadseregcsoport* katonai törvényszéke halálra ítélte. Kivégzése augusztus 15-én Ogyesszában történt. Az *Orosz Föderációnak* a Politikai üldöztetés áldozatainak rehabilitációja tárgyában hozott törvénye alapján Moszkvában 1991. október 18-án rehabilitálták. *Göncz Árpád* köztársasági elnök 1995. március 15-i hatállyal posztumusz vezérőrnaggyá nevezte ki.

[58][58] Bondor Vilmost 1944 végén a fegyveres németellenes mozgalomban való részvétele miatt a német *Gestapo* letartóztatta, a nyilaskeresztes *Nemzeti Számonkérő Szék* árulásért halálra ítélte. Megszökött, majd jelentkezett a szovjet katonai parancsokságon. A budai várban kapott beosztást. 1945. júniusában a szovjet kémelhárító, ezután a Baden bei Wienben székelt szovjet hadbíróság kezére került, ott háborús bűnösként – ártatlanul - 25 évi börtönre ítélték. 1955 novemberében amnesztiával tért haza a Szovjetunióból, de 1956 májusáig még magyar földön fogságban tartották.

Moszkvában a *Katonai Főügyészség* határozatával 1991. október 18-án rehabilitálták. A *Magyar Köztársaság* elnökétől 1995. március 15-i hatállyal dandártábornoki kinevezést kapott.

[59][59] Bondor: Id. mű. 73. old.

[60][60] A csendőrség hivatalos állományába 1942. június 18-án, 27 évesen vették fel. A m. kir. Honvédség és Csendőrség tisztjeinek és hasonlóállásúaknak 1944. évi rangsorolása. Hivatalos kiadás Budapest, 1944. 702. old. Rendfokozatát 1940. szeptember 1-jén nyerte el. Csendőrségi zsebkönyv Budapest, 1944. 33. old.

[61][61] Az emlékezés első közlése *Frederik von Dardel*: Raoul Wallenberg Stockholm, 1970. Ezt bírálja Lajos Attila: Id. mű. 191. old. Amennyiben a kiszabadítás valós, nagy valószínűséggel magasrangú nyilas vezető támogatásával vagy engedélyével történhetett.

[62][62] Per Anger: Id. mű. 66-67. old. A jellemző történet érdekessége az uticél, hogy a kimentetteket „Wallenberg házáig" (?) szállította.

[63][63] Wohl Hugó eredetileg az Orion Rádiógyár vezérigazgatója volt, kitűnő szervezőkészsége és megbízhatósága révén Wallenberg egyik legközelebbi munkatársa lett. Svéd védettsége (306/1944. sz. alatt) 1944. június 10-én kelt, további négy családtagjára is kiterjedt. Wohlék ideiglenes svéd útlevelet kaptak, „a nevezettek ennek folytán svéd állampolgároknak (voltak) tekintendők".

[64][64] Lévai Jenő: Id. mű. 159. old. A következő lapokon is részletesen tárgyalja, hogy mentési célból – többféle veszélyes helyzetben – Óbuda és Budaőrs vagy Kelenföld között, máskor Csepelig naponta sokat autóztak a városban. 165 -173. old. Langfelder – igazodva Wallenberghez – mindig öltönyt hordott, igényes megjelenésű volt.

[65][65] Paul Esterházy 1901-1989. Ein Leben im Zeitalter der Extreme. Herausgeben *August Lütgenau*. StudienVerlag Innsbruck-Wien-Bozen, 2005. 45. old.

[66][66] Uott. 50. old.

[67][67] A német megszállás után létrejött, június 21-ig *Hain Péter* kormánytanácsos és detektívfelügyelő által vezetett Állambiztonsági Rendészetet sokan magyar Gestaponak nevezték. Központja a Svábhegyen az Evetke u. 2., és a Karthauzi u. 2. sz. alatt volt. Az utóbbi épületben „a zsidónak tekintendő személyekkel kapcsolatos törvényes intézkedések végrehajtásán" dolgozott *Koltay László* és *Martinides Ödön* detektívfelügyelő. *Szita Szabolcs:* A Gestapo Magyarországon Korona Kiadó Budapest, 2002. 102. old.

[68][68] Együttműködésükről lásd *Theo Tschuy*: Becsület és bátorság. Carl Lutz és a budapesti zsidók Miskolc, é.n. 216., 224., 227., 250. old.

[69][69] Uott. 175 -177. old. *Szálasi Ferenc* kormánya a semleges államoktól diplomáciai elismerést várt, ugyanakkor biztonsági okból budapesti képviseletüket a nyugati határszélre való kiköltözésre kötelezte. Ettől a külképviseletek vonakodtak, ami a kormánnyal növekvő feszültséget okozott. A budapesti nyilaskeresztes szervek vezetőit pedig a zsidók érdekében tett diplomáciai fellépések megakadályozása, felszámolása foglalkoztatta.

[70][70] Lévai Jenő: Id. mű. 302. old.
[71][71] Az út szélén. Holokauszt-életek 1. Összeállította: Kőbányai János. Múlt és Jövő Lap- és Könyvkiadó 2004. 124. old.
[72][72] Lévai Jenő: Id. mű. 190-191. old.
[73][73] 1944. december 13-tól a földszinti nagyteremben leltek menedékre. Ma az Egyesült Királyság budapesti nagykövetsége. Jobbágy Tivadar mérnök a futárszolgálathoz *Batizfalvy János* orvosprofesszor autóját használta. Batizfalvy menyasszonya Wallenberg védencei körében élte át az ostromot.
[74][74] *Lindner Luca.* A tragédiáról és Lindner Luca emlékezését közli *Erdei Gyöngyi*: Raoul Wallenberg és a Hazai Bank. Mozaikképek a budapesti mentőakciókról I. n. Változatok a történelemre. Tanulmányok Székely György tiszteletére. Szerkesztette: *Erdei Gyöngyi - Nagy Balázs.* Monumenta Historica Budapestinensia XIV. 422-423. old.
[75][75] Jobbágy Tivadar tragikus halála 1945. január 2-án történt.
[76][76] Paul Esterházy 48., 54. old.
[77][77] *Salamon Mihály*: „Keresztény" voltam Európában. Pesti riportregény a nyilas időkről „Népünk" kiadása Tel Aviv é. n. 209-210. old.; *Gabriel P. Katona*: Zsidókat mentő központ História 1994/2. sz. 10. old., *David Gur*: Brothers for Resistance and Rescue Gefen Publishing House Jerusalem-New York 2007. 133. old. Az utóbbi kötetben közöltek szerint megkínzása után, feltehetőleg 1945. január 8-án ölték meg.
[78][78] Részletesen Lévai Jenő: Id. mű. 121-122. old.; Ember Mária: Wallenberg Budapesten Városháza kiadása Budapest, 2000. 171. old.
[79][79] A Mária Terézia-laktanya a IX. ker. Üllői u. 47. sz. alatt volt.
[80][80] Lévai: Id. mű. 302. old. A Simon házaspár az egykorú svéd követségi kimutatásban *Langfelder Vilmos követségi alkalmazott hozzátartozójaként* az Üllői úti bérelt követségi épület lakói listáján is szerepel.
[81][81] Részletes leírása uott. 191-193. old. A nyilasok 37 000 pengőt (abban az időben jelentős összeg volt) raboltak el tőlük. Emellett minden élelmiszert, több száz konzervet, sok értéktárgyat is.
[82][82] Uott. 225. old.
[83][83] Uott. 230. old.
[84][84] Az emlékezéseket az *Uppsalai Egyetem* könyvtárában, a Raoul Wallenberg-projekt archivumában őrzik. Közli Lajos Attila: Id. mű. 171-172. old.
[85][85] *Rodion Jakovlevics Malinovszkij* (1881-1967) a 2. Ukrán Front parancsnoka volt. Csapatai a magyarországi harcok fő súlyát viselték. 1945 júliusától a Bajkálontúli Front parancsnoka, amely Mandzsúriában szétverte a japán Kwantung hadsereget.
[86][86] Az orosz aktán szereplő ceruzás feljegyzés: „Maga átjött".
[87][87] Lévai Jenő: Id. mű. 230-231. old.
[88][88] Wallenberggel diákkorában ismerkedett meg. A genfi tó partján, Thonon les Bainsben, egy diákotthonban együtt laktak. Innen eredt kapcsolatuk.
[89][89] Uott. 232. old.
[90][90] Erre jutott a svéd-orosz kutatócsoport is. 2000-ben Stockholmban kiadott jelentése: Raoul Wallenberg. Report of the Swedish-Russian Working Group (Ministry for Foreign Affairs Sweden). Langfelderről adatok 16-17., 22., 49-51., 57., 72-73., 76-79., 82-83., 116., 127., 130-131., 136., 149-154., 158., 173., 181-182., 185. old.
[91][91] *Lev Bezimenszkij* munkáját Moszkvában a *Kollekcija Szoversenno szekretno* (Szigorúan titkos) sorozatban, 2001-ben adta közre. 106. old.
[92][92] Újabban az NKVD és a KGB állományában évtizedeket eltöltött *P. A. Szudoplatov* emlékirataiban olvashatunk megrázó részleteket Wallenberg fogságáról, a „belső börtön" világáról. Szpecoperaciji, Ljubjanka i Kreml 1930-1950 godü c. kötete 2005-ben jelent meg Moszkvában az Olma Preszsz kiadásában.
[93][93] Ember Mária: Id. mű. 118. old.
[94][94] Murányi Gábor: Id. cikk. 87-88. old.

[95][95] A KGB operatív-technikai részlege a két 1946. évi bejegyzést később, 1991. október 10-én tárta fel a tusréteg alól.
[96][96] A feltárt bejegyzéseket közli Wallenberg Füzetek I. 126- 135. old.
[97][97] Wallenberg meggyilkolásának egyik lehetséges variánsáról *Henry Hamilton*: Szudoplatov, Sztálin bérgyilkosa Aquila Kiadó év és h. nélkül 178-179. old.
[98][98]1945 februárjában a Szovjetunió svédországi nagykövete, *Alekszandra Kollontáj* elismerte, hogy Wallenberg szovjet fogságban van. Hozzátette, biztonsága nincs veszélyben és alkalmas időben hazatérhet.
[99][99] Vorosilov (1881-1969) nem tábornagy, hanem a Szovjetunió marsallja volt. 1945. január 20-tól, a magyar fegyverszünet aláírásától a békeszerződés 1947. február 10-i aláírásáig a Magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság elnöke.
[100][100] Murányi: Id. cikk.
[101][101] Az Államvédelmi Hatóság a nyugállományban élő, 64 éves Domonkost 1953. április 7-én budapesti lakásáról elhurcolta. Arra akarták kényszeríteni, vállalja el, hogy a budapesti nagy gettó másik vezetőjével, *Stöckler Lajossal* együtt az amerikai követség pincéjében revolverlövésekkel meggyilkolták Raoul Wallenberget. Az ÁVH később a tervezett kirakatpert elhalasztotta. A megkínzott, tönkrement Domonkos Miksát november 13-án kórházba szállították, de hetekkel később meghalt. A drámai történetet *Ember Mária* adta közre 1992-ben a *Ránk akarták kenni* c. könyvében.
[102][102] *Domonkos István*: A soha le nem zárható dosszié *Valóság*, 1998. 3. sz. 105. old.
[103][103] A Budapesti Népbíróság 13355/1948. sz. iratait, a *Bokor Sándor* és bűntársai elleni népbírósági per dokumentációját.
[104][104] Az 1951. évi kitelepítésekről uott. 348-366. old.; *Izsák Lajos*: Rendszerváltástól rendszerváltásig 1944 -1990. Kulturtrade Kiadó Kft. Budapest, 1998. 112. old.
[105][105] ÁSZTL 2.5.6.-156/11. sz. A kitiltást „az összes budapesti gőzmalmok igazgatójának neje" ellen hozták. Langfelderné arra is hivatkozott, hogy férje soha nem dolgozott ezen a poszton, másrészt 1923-ban meghalt, azóta állami nyugdíjból élt.
[106][106] Uott. A felzeten kézírással: „Férje az összes bp-i malmok igazgatója volt. (Kítelepítése - szerző megjegyz.) Indokolt".
[107][107] Langfelderné a dunakanyari Kisorosziba, *Péter Jenőékhez*, a befogadó rokonokhoz való áttelepülés engedélyeztetésével próbálkozott. Visszatérőleg hangsúlyozta, hogy a budapesti lakására többé nem tart igényt.
[108][108] Szombat 1995/4. sz. 29. old.
[109][109] *Körömöczi József* rendőr alezredes 0846/963/1953. sz. határozata, 1953. július 29-i levele özv. Langfelder Edéné és Trostler Zelma Nagyréde, Templom u. 26. sz. alatti címére. D. Á tulajdonában.
[110][110] 1957. február 8-án a londoni *Times*, a következő napokban a tekintélyes *Neue Zürcher Zeitung*, valamint a svéd napilapok foglalkoztak a közleménnyel. Némelyik Langfelder Vilmos arcképét is közölte.
[111][111] Zamcsevszkij a Szovjetunió Külügyminisztériumában az 5. európai osztály vezetője volt.
[112][112] Wallenberg –Füzetek I. 136-141. old.
[113][113] Magyar Nemzet, 1989. szeptember 12. Az Amnesty International célul tűzte, hogy világszerte az emberi jogok érvényesítéséért, a lelkiismereti foglyok szabadon bocsátásáért, a politikai foglyok ügyének korrekt kezeléséért, továbbá a kínzás és a halálbüntetés ellen küzd. A budapesti akció szervezője *Malina János* volt.
[114][114] Simon Magda 1945 után házasságot kötött Kellner Miklóssal.
[115][115] Az újságíró megkísérelte a budapesti szovjet felderítés 1945 eleji dokumentációját is átnézni. Az 1945. január 14. és 26. közötti iratok hiányoznak, valószínűleg a kémelhárítás tüntette el azokat.
[116][116] A nyilatkozatot eredetileg a *Novosztyí* közölte, az *Új Élet* 1991. március 1-jei számában vették át.
[117][117] Román terrorakció Wallenberg ellen. Erős Sándornéval és Hársasi Istvánnal Győri Béla beszélget *Vasárnapi Újság* 1991/52. 1991. december 29.
[118][118] Az 1991. november 25-én kelt gépírásos levél D. Á. tulajdonában.

[119][119] *Charles Fenyvesi*: Mikor az angyalok túljártak a világ eszén Európa Könyvkiadó Budapest, 2001. 122. old.

[120][120] Erről 2005 őszén moszkvai levéltári kutatáskor alkalmilag magunk is meggyőződhettünk.

[121][121] Részletesen a *Századok* c. folyóiratban, 1994. 6. sz.

[122][122] Hozzá tartozott az évtizedekig eredménnyel titkolt, korábbi *Oszobij Arhiv* (Különleges Levéltár) 5,1 millió elrabolt ügyiratot tartalmazó gyűjteménye is. A KGB-archívum iratanyaga (ahogy az orosz elnök, a kormány, a Katonai Főügyészség, a Legfelső Bíróság levéltára, az SZKP Központi Bizottsága nemzetközi osztályának irattára stb.) máig megközelíthetetlen.

B:l. 3

Feladó: Botos János [jbotos@hdke.hu]
Küldve: 2007. május 14. 11:23
Címzett: 'Kollega Tarsoly Istvan'
Másolatot kap: 'Iktató'
Tárgy: Wallenberg előadás.doc
Botos János előadása

Botos János

Raoul Wallenberg magyarországi kapcsolatrendszere

„Egy svéd diplomata. Fekete szalonkabáthoz fehér selyemsálat visel.
Vigyázatlan és vakmerő. Kihazudja az üstből a kárhozottakat."
(Orbán Ottó: A Wallenberg-jelenség)

A svéd diplomata 1944. július 9-én érkezett Budapestre. Magyarországi kapcsolatrendszere különböző vonatkozásait az elmúlt fél évszázadban a sokoldalú Raoul Wallenberg irodalom számos vonatkozásban feldolgozta.[1] Jelen tanulmány – felhasználva a korábbi kutatások eredményeit is – a követségi titkár magyarországi tevékenységét segítő kapcsolatrendszerének lehetőség szerinti minél teljesebb feltárására, bemutatására törekedett. Ennek keretében nemcsak a személyes ismeretséget, esetenként áttételes kapcsolatokat kívánta feltárni, hanem a különböző intézményekhez, és szervezetekhez fűződő kötődéseket is. A kapcsolati kör bemutatása a kutatás során nem korlátozódott sem térben, sem időben. Felölelte 1944. július 10-étől 1945. január 17-ig – Raoul Wallenberg első budapesti munkanapjától az elhurcolásáig –, feltárható kapcsolatokat, legyenek azok gazdaságiak, diplomáciaiak, katonaiak, közigazgatásiak, vagy csak szigorúan személyes jellegűek. Ugyanakkor a kutatás természetszerűleg nem sorolhatta a kapcsolatrendszerbe azokat a személyeket, akikkel csak a 3750 Schutzpass – svéd védlevél – kötötte, köthette össze a követségi titkárt. Hasonló módon a kutatás nem tudta a kapcsolatrendszer kereteibe illeszteni a dokumentumokkal, vagy az azzal azonos értékű visszaemlékezésekkel nem igazolható eseteket – ezek jelen tudásunk szerint a legendák körébe sorolhatók –, mint például az Adolf Eichmann SS-Obersturmbannführerrel, a Sondereinsatzkommado parancsnokával való megbeszélést, illetve a Gerhard Schmidhuber vezérőrnagyhoz kötődő, a Raoul Wallenbergre hivatkozva megvalósított „gettómentési" történetet.

A svéd diplomata kapcsolatrendszere a magyar fővárosba érkezésekor számos vonatkozásban már adott volt, részben korábbi budapesti tartózkodásából eredően, részben dr. Lauer Kálmán révén, aki Stockholmban a Mellaneuropeiska Handelsaktiebolaget-nél (Közép-Európai Kereskedelmi Társaság) a főnöke volt, illetve Böhm Vilmos, a svédországi emigrációban élő szociáldemokrata politikus segítségével. A tőlük kapott kapcsolati háló több tucat személyre, intézményre, cégre terjedt ki. Dr. Lauer Kálmán olyan személyeket javasolt Raoul Wallenberg figyelmében, akiket vagy a cég kereskedelmi szerződései révén ismert meg, vagy vállalkozása magyarországi alkalmazottai, partnerei voltak, illetve rokoni szálak fűzték hozzá. Böhm Vilmos az általa ismert szociáldemokrata politikusokat és rokonait javasolta.

Raoul Wallenberg korábbi budapesti tartózkodása alatt ismerkedett meg, és alakított ki lazább, esetenként szorosabb, néha már barátinak minősíthető kapcsolat a fiatalabb Balázs Auréllal (apja királyi kormányfőtanácsos, a német Krupp cég budapesti vezérképviselője), Balkányi Kálmán földbirtokossal, gyártulajdonossal és feleségével, Büchler Izsó tőzsdeügynökkel, Deák Józseffel, a Dusóczky ügyvéd családdal, az ifjú jogász dr. Pető Lászlóval, a holland származású Smit házaspárral, és a svéd követ, Carl Ivan Danielsson környezetében gyakorta megforduló Székely Ivánnal. Főnöke, Dr. Lauer Kálmán javaslatára ismerkedett meg a konzervgyáros tulajdonos Balog családdal, Dessewffy Aurél gróffal, a Magyar Gyógyszer Rt. igazgatóságának elnökével, dr. Halmos Károllyal, a Hazai Bank Rt. képviselőjével, a Magyar-svéd Kereskedelmi Rt. igazgatósági tagjával, az italgyártásban és –forgalmazásban érdekelt Keglevich gróffal, az élelmiszeriparral foglalkozó Kelemen Ferenccel, a Mellaneuropeiska Handelsaktiebolaget magyarországi képviseletét ellátó Kelemen László tőzsdeügynökkel, Mihály Józsefnéval és Mihály Zsuzsával, dr. Lauer Kálmán rokonaival, dr. Milos Endrével, a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank Rt. igazgatójával, a Sternberg házaspárral (Sternberg Pál a Linum Rt. igazgatói tisztét töltötte be), és Szabó Bélával, a bécsi lerakattal is rendelkező élelmiszerkereskedővel. A Böhm Vilmostól kapott listán – amely azoknak a szociáldemokratáknak a nevét tartalmazta, akikhez budapesti megbízatásai teljesítése során bizalommal fordulhatott – 44 politikus (valamint néhány családtag), továbbá Bajcsy-Zsilinszky Endre szerepelt.[2] A listán felsoroltak közül jó néhányat Raoul Wallenberg Budapestre érkezéséig az ország német megszállását követően a Gestapo, és más magyar és német nyomozó hatóságok elhurcoltak, mások illegalitásban éltek, ezért a kapcsolatfelvétel zömükkel lehetetlennek bizonyult.

Mindezen túlmenően a követségi titkár a már meglévő svéd gazdasági kötődések útján vette fel a kapcsolatot Engelmann Istvánnal (az AB Baltiska Skinnkompaniet magyarországi képviselője), és feleségével, dr. Ertl Jánossal (a pesterzsébeti jutagyár tulajdonos-vezérigazgatója), Falk Lászlóval (a Gyufatröszt magyarországi igazgatója), és nejével, Torsten Hallerströmmel (a Magyar Általános Gyufagyár Rt. vezérigazgatója), Victor Langharddal (az A. W. Weibulli Rt. magyarországi igazgatója), Lőwinger Istvánnal (a Mellaneuropeiska Handelsaktiebolaget budapesti alkalmazottja), Morvay Zsigmondnéval (fia Stockholmban magyar sajtóattasé), és Pogány Györggyel (korábban Stockholmban magyar kereskedelmi tanácsos). A diplomácia segítségével ismerkedett meg az első napokban a közvetlen követségi vezetőkön és munkatársakon túlmenően Bayer von Sixtennel (von Bayer-Krucsay svéd főkonzul fiával) és feleségével, a Valdemar Langlet házaspárral (a férj a Svéd Vöröskereszt magyarországi főmegbízottja), Asta M. C. Nilssonnal (a Svéd Vöröskereszt megbízottja).[3] Raoul Wallenberg „magával hozott" kapcsolati hálója arra utalt, hogy feladatköre elsősorban a svéd gazdasági kapcsolatokban érdekelt személyekkel, vállalkozásokkal való megismerkedés, dr. Lauer Kálmán üzletfelei és rokonai felkutatása, védelme volt. Ez utóbbi szálon keresztül kapcsolódott be a magyarországi embermentő tevékenységbe, amelynek feltételei az izraelita származásúak, vallásúak deportálásának leállítását követően jelentékenyen javultak, hiszen az érintettek feje felöl a közvetlen életveszély egyelőre elhárult.

Raoul Wallenberg magyarországi tevékenységének elindulását segítette az a kisebb – a Gellérthegy oldalán lévő XI. Minerva utca 1/a szám alatti villában dolgozó – csapat, amelynek tagjait korábban Per Anger, a budapesti svéd követség első beosztottja „toborozta" össze. Közöttük található – munkájuk fontossága sorrendjében – Wohl Hugó (az Orion Rádiógyár vezérigazgatója), dr. Hegedűs Pál jogász, Forgács Vilmos (az Orion Rádiógyár igazgatója), Terner Imre, Donnenberg Dezső, dr. Fleischmann Ottó pszichológus, dr. Szöllősi Magda, Balog Andor konzervgyáros, dr. Simon Gyula, Székely Iván, Sulner László, Bach Marianne, Falk Lászlóné, Nákó Erzsébet grófnő, Kátai Hedda, Vándor J. Tibor és Boros Lilla (a már említett Kelemen László rokona).[4] A segítők köre július végén Morvay Zsigmondnéval, majd kora őszig előbb Margareta Bauerral, Brulin Bauerral és Birgit Bauerral, Carlsson Götevel, Engelmann Istvánnal, Forgács Pállal, később Berger Sándorral, Burg Lászlóval, dr. Geiger Andrással és dr. Geiger Lászlóval, dr. Gergely Györggyel, és Rásó Mihálynéval bővült. A Per Angertől „átvett" csoport tagjai, és a támogatói kör bővülése alapvetően a korábban valamilyen svéd kapcsolatokkal rendelkezők sorából származtak. A követségi titkár a magával hozott, a Per Angertől átvett, és a korábbi ismeretségeire épített induló kapcsolati hálóját vagy olyan üldöztetést szenvedőkkel és azok rokonaival bővítette, akik – ha áttételesen is – de igazolható svédországi kapcsolattal rendelkeztek, vagy olyan politikusokkal, diplomáciai, katonai, gazdasági személyiségekkel, akik többcélú munkáját hatékonyan segíthették. Ennek fényében érthető, hogy a politikai közéletben ekkor már háttérbe szorított szociáldemokratákkal Böhm Vilmos ajánlása dacára az ismerkedést követően befagyasztotta a kontaktust, és irányukba a túlélést lehetőségét jelentő védőernyőt is csak hónapokkal később „terjesztette ki". A szélsőjobboldali hatalomátvételt követően a kapcsolatépítés irányát egyfelől meghatározta az, hogy az üldözöttek közül azok, akik az „apparátusában" dolgozhattak, maguk és családtagjaik számára védelmet és ellátást nyerhettek. Másfelől meghatározta az, hogy az új hatalmi struktúra „erős" embereivel kényszerűségből kapcsolatba kellett lépnie.

Az előzmények ismeretében nem meglepő, hogy Raoul Wallenberg a megérkezését követő tíz napban megismerkedett a magyarországi svéd diplomáciai képviselet tagjaival, és felvette a kapcsolatot azokkal a személyekkel, akikhez vagy korábbi budapesti tartózkodása napjaiból fűzték szálak, vagy akiket Böhm Vilmos, illetve dr. Lauer Kálmán ajánlott a figyelmébe. A kapcsolatfelvétel fontossági sorrendjét meghatározta, hogy mire 1944. július 9-én Budapestre érkezett, a vidéki zsidóság deportálása már lezárult – dr. Lauer Kálmán rokonai egy részét is elnyelte az Auschwitz-Birkenau-i haláltábor –, a fővárosi izraelita származásúak, vallásúak feje fölül a koncentrációs táborba szállítás közvetlen veszélye pillanatnyilag elhárult. Mindezek ismeretében természetes, hogy Raoul Wallenberg ismételt budapesti tartózkodásának első tíz napja az ismerkedéssel, a kapcsolatépítéssel, a korábbi kötődések felelevenítésével, újra élesztésével telt el.

1944. július 10-én, hétfőn – az első fővárosi munkanapján – Carl Ivan Danielssonnal, a svéd követtel ebédelt. Másnap – kedden – megismerkedett Valdemar Langlettel, míg az estét Per Angerrel együtt töltötte, akinél találkozott dr. Soós Gézával, a Külügyminisztérium miniszteri tanácsosával, egy amerikai orientációjú polgári ellenállási csoport vezetőjével. Július 12-én – szerdán – ismét

találkozott Valdemar Langlettel, telefonon beszélt dr. Magyary-Kossa Istvánnal, a Kereskedelem- és Közlekedésügyi Minisztérium elnöki osztálya munkatársával. A Pesti Izraelita Hitközség székhelyén megismerkedett dr. Berend Bélával, az egykori szigetvári főrabbival, akit jó kapcsolatok fűztek jobboldali kormánypárti politikusokhoz, és Rubido-Zichy Iván gróffal, a Külügyminisztérium vezető munkatársával. Csütörtökön a svájci követség Idegen Érdekeket Képviselő Osztálya irodájában járt, ahol találkozott Krausz Miklóssal. Ezen a napon vette fel a kapcsolatot a szociáldemokrata dr. Bíró Dezsőnével, és ezzel megtette az első lépést a Böhm Vilmostól kapott listán szereplőkkel való megismerkedésre. Ugyanezen a napon találkozott Bayer von Sixtennel, aki később sok tekintetben a „jobb kezévé" vált, és a nála tartózkodó Wenckheim Hetta bárónővel. De erre a napra esett a kapcsolatfelvétel Carl Lutzzal, a svájci alkonzullal, és dr. Gurka Mártonnal, a Magyar Újságírók Egyesületének korábbi főtitkárával is. Július 14-én a követségi titkár Hellgren és Mészáros István, a Külügyminisztérium sajtóelőadója telefonszámát írta be a zsebnaptárába – feltehetőleg mindkettővel felvette a kapcsolatot –, továbbá elment a VI. Andrássy út és Izabella utca sarkán működő Lukács cukrászdába, valamint a svéd követségre (II. Gyopár utca 2.). Július 15-én – szombaton – a Böhm Vilmostól kapott listán szereplő szociáldemokraták közül ismét találkozott dr. Bíró Dezsőnével, és a személyes közbenjárására Kertész Miklóssal és Friedmann Jenővel, valamint felvette a kapcsolatot fiatalkori barátjával, Balázs Auréllal.

A következő hétfőn újra dr. Gurka Mártonnal tárgyalt, kedden – július 17. – ismét találkozott Bayer von Sixtennel, valamint felvette a kapcsolatot másik ifjúkori barátjával, dr. Pető Lászlóval, és segítségével megismerkedett Stern Samuval, a Zsidó Tanács elnökével. Szerdán dr. Magyary-Kossa Istvánnal találkozott, majd csütörtökön – július 19-én – Valdemar Langletnél megismerkedett Kardossal. Ezen a napon újra tárgyalt a Szociáldemokrata Párt vezetői közül Kertész Miklóssal, Büchler Józseffel, és Pollák Ferencné Stern Szerénával. A sort tovább folytathatnánk 1945 januárjának derekáig, de úgy véljük, hogy az első tíz nap történései is világossá teszik, hogy Raoul Wallenberg nagy elánnal látott hozzá a korábban kiépített kapcsolati kör „újra élesztéséhez", a Svédországból hozott nevek és címek fel- és megkereséséhez, valamint az általa különböző szempontból fontosnak tartott személyekkel való megismerkedéshez. Az első napok találkozói is mutatták a követségi titkárnak azt a gyakorlatát, hogy a már megismert személyeken keresztül jutott további – törekvései szempontjából fontos – kapcsolatokhoz. Ez a módszer kiegészült azzal a már említett – az üldöztetés időszakában érthető törekvéssel –, hogy a megismert személyek a reménybeli védelem érdekében családtagjaikat is igyekeztek bekapcsolni a Raoul Wallenberg tényekedéseit segítők körébe. Ezzel a gyakorlattal néhány hónap alatt – jelenlegi ismereteink szerint – 861 magyar és külföldi – elsősorban német, és svéd – politikussal, katonai, gazdasági posztot betöltővel, magánszeméllyel, családtaggal épített ki közvetlenebb vagy közvetettebb, gyakorta áttételes kapcsolatot. A 861 személyből 247 az, aki katonai, diplomáciai, gazdasági és más területeken dolgozott, míg 306-an apparátusa tagjaként segítették közvetve vagy közvetlenül az embermentő tevékenységét, és áttételesen további 308 családtagot védett, látott el a svéd követségi tanácsos. A melléklet egyes személyek nevét több esetben is tartalmazza, mivel jó néhányan több területen is támogatták Raoul Wallenberg törekvéseit, céljait.[5]

Az 1944 júliusának második harmadától október derekáig tartó időszak – mint már jeleztük –, a deportálásokat túlélt zsidóság számára a szaporodó korlátozó rendelkezések dacára a gettósításokkal, bevagonírozásokkal eltelt korábbi hetekhez, hónapokhoz képest viszonylag nyugodtabb időszakot jelentett. Ez a viszonylagos „nyugalmi" időszak adott lehetőséget a Schutzpassok kiadásának szervezettebbé tételére, a svédországi kötődés megvizsgálására, az ehhez szükséges, a korábbinál terjedelmesebb hivatali apparátus, működési rend kiépítésére, a kapcsolatrendszer bővítésére. A szélsőjobboldali hatalomátvételt követően – 1944. október 15. – új szakasz kezdődött az üldözöttek mentésében. A gettósítás, a deportálások rémének ismételten napi fenyegetéssé válása, a nyilas fegyveres csoportok állandósuló zaklatásai, a zsidósággal szembeni atrocitások, a gyilkosságok rendszeressé válása, a novemberi halálmenetek sora megsokszorozták az izraelita származásúak, vallásúak mentésének a fontosságát, a Schutzpassok kiadását, a védett házak és intézmények körének szélesítését. A szaporodó feladatok a korábban kialakított apparátus, segítő kör kereteinek a jelentős bővítését, új irodák, szervezetek felállítását, és a széles értelemben vett embermentő tevékenységbe közvetlenül bevontak számának jelentékeny emelését igényelték.

Ugyanakkor azt is látni kell – ahogy már jeleztük –, hogy a szélsőjobboldali uralom hónapjaiban a svéd követségi titkár „köréhez" tartozás több-kevesebb védelmet jelentett az üldöztetésekkel, a nyilas atrocitásokkal szemben, és növelte a háború túlélésének az esélyét, biztosította a létfenntartáshoz minimálisan szükséges élelmiszerhez való hozzájutást. Ezért természetes módon a segítők körébe tartozók arra törekedtek, hogy családtagjaikat a svéd védelem alatt álló épületekben helyezzék el, valamilyen módon „bekapcsolják" őket a napi munkába. A svéd diplomata kapcsolatrendszerének tagjai társadalmi állásukat tekintve, figyelembe véve az ellátott feladatokat, elsősorban az értelmiségi, hivatalnoki körből származtak. Ez a fegyveres erők és csoportok tagjai esetében csak részben igaz. A kapcsolatrendszeren belül fontos helyet töltöttek be a gazdasági, pénzügyi felkészültséggel, szervezői készséggel, tapasztalattal, gyakorlattal rendelkezők. A Raoul Wallenberg embermentő tevékenységét segítők között – a különböző hivatali, irodai, beszerző és szállító részlegeknél dolgozók sorában – természetszerűleg, igen kevés kivételtől eltekintve izraelita származásúak, vallásúak találhatók.

Az ember- és életmentés feladatköre nem korlátozódott, nem korlátozódhatott az üldözöttek védlevéllel való ellátására, részben kiterjedt a Schutzpassra jogosultak körébe be nem jutottak védelmére, élelmezésére, orvosi kezelésének a megszervezésére, a halálmenetekből, a nyilas házakból való kimenekítésükre. A kapcsolati hálóba vontak körét a lehetőségek adta keretek között kellett kiterjeszteni az új, szélsőjobboldali párt- és állami struktúra vezetőire, esetenként kisebb rangú személyiségeire. Az üldözöttek védelme érdekében – kényszerűségből – kapcsolatba kellett lépni a kisebb rangú, de gyakorta a szűkebb fővárosi területeken, az egyes kerületekben a tényleges hatalmat gyakorló helyi nyilas vezetőkkel, pártszolgálatosokkal. 1944. október 15-e után a magyar és a német fegyveres erőkhöz, testületekhez fűződő kapcsolatok jelentősége sokszorosan felértékelődött, egy-egy személyes ismeretség esetenként üldözöttek életét menthette meg, védett

házak tényleges oltalmát teremthette meg, majd november folyamán a halálmenetekből való „kiemelést" segíthette elő, és a hónap legvégétől a gettókba zártak ellátását támogathatta. Ugyanakkor az is nyilvánvaló, hogy a szélsőjobboldali hatalmat támogatók közül jó néhányan – noha természetesen „hittek" a végső győzelemben – igyekeztek oly módon eljárni, hogy a háborút követően a győztesek előtt „igazolhassák" embermentő, és az embermentést elősegítő tevékenységüket, és ezáltal elkerülhessék a várható felelősségre vonást, megtorlást.

Raoul Wallenberg a kapcsolatrendszeréhez kötődőkből 1944 júliusának derekát követően a már említett XI. Minerva utca 1/a alatti épületben (amely Rásó Mihályné tulajdona volt), továbbá a Budai Várban lévő I. Úri utca 15. számú házban felállította „titkárságát". Napi munkáját titkársági szinten Bayer von Sixten, Nákó Erzsébet grófnő, Boros Lilla, Simon Gyuláné (leánykori neve Langfelder Stefánia), Vándor J. Tibor, majd október derekától Falk Lászlóné segítette. A főváros területén való mozgását – mivel sem magyarországi gépkocsivezetői jogosítvánnyal, sem kellő helyismerettel nem rendelkezett – sofőrként kezdetben Kállay Kázmér, és esetenként Wilhelm György, majd november elejétől Jobbágy Tibor és a németül kitűnően beszélő Langfelder Vilmos segítette. Mellettük a svéd diplomata szűkebb munkatársi köréhez tartozott a titkársági feladatokat ellátó Bach Marianne, a gépkocsiját Raoul Wallenberg rendelkezésére bocsátó, az élelmiszerellátásban szerepet játszó Balog Andor. Margareta Bauer és Brulin Bauer részben a gyermekvédelmi részleg titkársági feladatait, részben az általános titkárnői teendőket látta el. Berger Sándor, Burg László, és Forgács Vilmos a Schutzpassok kiadását ellenőrző csoport tagjai voltak. Donnenberg Dezső és Carlsson Göte a Schutzpassok kiadásában működött közre. Engelmann István és dr. Fleischmann Ottó a Schutzpass iroda tevékenységének irányításában vett részt, előbbi 1944 őszétől a szélsőjobboldali atrocitásokat dokumentáló Schützling Protokoll egyik vezetője is, helyettese Székely Iván. A Schutzpass irodán adminisztratív feladatokat végzett Forgács Pál és Kátai Hedda. Forgács Vilmos, dr. Hegedűs Pál, Terner Imre, és Székely Iván a Schutzpass iroda munkájának irányításában vett részt, ezen a területen az első számú vezető tisztét Wohl Hugó látta el. A Schutzpassok kiadásához szükséges adatok felvételét ellenőrző testületet Forgács Vilmos irányította, a munkába bekapcsolódott dr. Geiger László, dr. Hegedűs Pál, és Rásó Mihályné.

A XI. Minerva utca 1/a szám alatt, majd 1944. október 15-e után mintegy 10-12 napig Szilvássy Margit az Operaház magánénekese II. Tigris utca 2. számú, a Naphegy oldalán épült villájában dolgozott a humanitárius feladatokat ellátó részleg. Ennek irányítását Forgács Vilmos, dr. Hegedűs Pál, Morvay Zsigmondné, és Wohl Hugó osztotta meg egymás között. Munkájukat Carlsson Göte, Yngve Ekmark (a Magyar Általános Gyufagyár Rt. értékesítési igazgatója, a Svéd Vöröskereszt felügyeletével megbízott konzul), Asta M. C. Nilsson, dr. Singer Ödön, és Szabó Károly támogatta.

A nyilas hatalomátvételt követően az apparátus létszáma – mint már jeleztük – jelentékenyen megnőtt. 1944. november 4-étől a humanitárius tevékenység súlypontja a VIII. Üllői út 2-4. szám alatti házban, a mintegy 800 m^2 alapterületű, közel három tucat helyiségből álló, fürdőszobákkal, WC-kel, konyhákkal felszerelt, egykor a Magyar-Holland Biztosító Társaságnak helyet adó, Lolle

Smittől bérelt irodába helyeződött át. Az Üllői úton a Schutzpass kérelmek feldolgozását, ellenőrzését, nyilvántartását, a reklamációk intézését, a védlevelek kiadását Wohl Hugó, Forgács Vilmos, és dr. Hegedűs Pál irányította. Munkájukat Donnenberg Dezső, dr. Simon Gyula, Tordai Imre, Vadász Kálmán, és dr. Vámbéri László segítette. A „belső elhárító" feladatkörét dr. Geiger András látta el, aki igyekezett megakadályozni a hamisításokat, az illegális védlevél kiállításokat. A lakásügyeket Müller Rezső irányította – később ez a csoport átköltözött az V. (ma: XIII.) Tátra utca 6. számú házba –, a munkaszolgálatosok, a főváros környéki, és az Alpokalji erődítési munkákra vezényeltek mentésével Engelmann István foglalkozott.

A fegyveres csoportok atrocitásait feldolgozó Schützling Protokoll tevékenységét dr. Geiger László, és dr. Magasdi Miklós irányította, az adminisztrációt dr. Falvi János vezette. A csoport nem kevés bátorságot és leleményt kívánó munkájában mások mellett részt vett Beér János, Kelecsényi Elek százados, dr. Sugár Péter, Székely Iván, Szentgyörgyi András, és Veres Tamás fotóművész. A mentettek, a védett házakba zsúfolódottak, majd később a gettókba zártak ellátását, az élelmiszerek, gyógyszerek, és más közszükségleti cikkek beszerzését, és szállításuk megszervezését többekkel együtt elsősorban Balog Andor, dr. Feigl Aladár, Frommer Géza, és dr. Hahn Sándor irányította áldozatkész munkájával. A külső kapcsolatok szervezését másokkal karöltve dr. Fleischmann Ottó, dr. Nagy József, Stöckler Lajos, Szabó Károly, és Vándor J. Tibor végezte. Az Üllői úti helyiségekben a már említett irányító személyekkel együtt jelenlegi ismereteink szerint 158-an dolgoztak (a jelenleg ismert névsorokat most, és a későbbiekben is a mellékletben adjuk közre). Az irodában 1945. január 10-15. között dr. Szécsi István belgyógyász orvos Sigmund Árpádné és Schwartz Éva segítségével operálta a sebesült magyar, német és szovjet katonákat. 1944. december 13-ától a munka részben áttevődött a Hazai Bank Rt.-től bérelt helyiségekbe (az V. Harmincad utca 6. alatti banképületben a III. emeleten 16 lakást, továbbá a trezor egy részét vettek igénybe).

1944. október 3-ától az V. Arany János utca 16. számú házban, amely dr. Dusóczky Margit ügyvéd tulajdona volt, működött a szociális gondozás osztálya. Az épületben az élelmiszerjegyek beváltását, a lakásbérleti szerződések megkötését, a lakáskérvények feldolgozását, a védelem alá vontak ruhanemű és cipő ellátását végezték. A munkát Bayer von Sixten, dr. Lányi József, dr. Makai Oszkár, és Müller Rezső irányították. A házban összesen huszonöten dolgoztak, közülük néhányan 1944. novemberétől átkerültek az Üllői útra. 1944. december 2-ától az épületben található a Menekült Magyarok Megsegítésére Alakult Bizottság székhelye is. A dr. Michailich Győzőné vezette új szervezet segítői származástól, vallástól függetlenül a háborús menekültek gondozását vállalták fel.

Az úgynevezett nemzetközi gettó[6] ellátása érdekében 1944. november 29-étől az V. (ma: XIII.) Tátra utca 6. számú házban működött az Üllői úti csoport alárendeltségében az elosztó, ellátó hivatal, amelynek munkáját Gergely Ödön, Milkó Elemér és Müller Rezső irányította, a munkában részt vett Bálint György, Bíró Jenő, dr. Hahn Sándor, és dr. Pécsi Dániel. Az V. (ma: XIII.) Tátra utca 14-16-ban mintegy 200 ággyal működő szükségkórház vezetését dr. Schischa Lipót végezte, munkáját dr.

Bajor László orvos segítette. A svéd követség védelme alatt dolgozott a VI. Jókai utca 1. számú ház II. emeletén – a Magyar Festékkereskedők Országos Egyesületétől bérelt irodában – egy kirendeltség, amely jogi ügyekkel, élelmiszerjegyek elosztásával, adományok gyűjtésével, könyveléssel, és más hasonló feladatokkal foglalkozott. A munkát dr. Forgács Béla és dr. Léderer Antal irányította. Velük együtt az irodákban 48-an dolgoztak, köztük egykori munkaszolgálatosok, és más csoportokból ide irányítottak. A VI. Révay utca 16. számú házba beköltöztetett segítők – munkatársak és családtagjaik – ügyes-bajos dolgaival Fürszt Lászlóné foglalkozott. A XI. Kelenhegyi út 20. szám alatt – az egykori Finn Követség épületében – dolgozott a bevásárlócsoport. Ennek munkáját Yngve Ekmark irányította, tagjai között található Toivo H. Heikkilä, Lőwenberger István, és Széll György. Az említetteken kívül – névsoruk szintén a mellékletben található –, 35 további olyan személyről tudunk, akik valamilyen formában részt vettek a Raoul Wallenberg irányította tevékenységekben, azonban sem feladatkörüket, sem munkavégzésük helyét egyelőre nem tudtuk megállapítani.

A jelenlegi ismereteink szerint 247 külső kapcsolati körbe tartozó személyt nyolc csoportba lehet sorolni (a lista a mellékletben olvasható, egyes embereket esetenként több helyen is megemlítve), ebből 25 olyan ismeretségről tudunk, ahol a svéd követségi titkárral a lazább-szorosabb viszony fennállt, segítették az üldözöttek mentését, azonban a csoportosítás egyik körébe sem sorolhatók. Az első körbe azok tartoztak, akik Raoul Wallenberg számára a magyar közigazgatás és a politikai élet különböző színtereihez jelentettek kapcsolódást. Ezek sorában miniszterek, minisztériumi tisztviselők – zömében a Belügyminisztérium, a Kereskedelem- és Közlekedésügyi Minisztérium, a Közellátási Minisztérium alkalmazottai közül –, politikusok, majd a hatalomra jutott szélsőjobboldaliak prominens személyiségei egyaránt megtalálhatók, szám szerint 27-en. Noha néhány kutató e körnél megemlítené a kormányzó, Horthy Miklós nevét is, a svéd követségi titkár vele való kapcsolata pillanatnyilag a legendák körébe sorolható, hiteles dokumentummal nem igazolható. A második csoportba a Külügyminisztériumhoz, a diplomáciai testületekhez – beleértve a német, és a svéd követséget is –, a nemzetközi, a svájci, valamint a svéd vöröskereszt vezetőihez, és tisztviselőihez fűződő személyes ismeretségek sorolhatók, számuk 53. Az említett személyeken keresztül a kapcsolat kiterjedt a már említett német és svéd követség mellett a vatikáni, a svájci, a japán, a portugál, és a spanyol követségre, a magyar Külügyminisztériumra, természetszerűleg a vöröskeresztes intézményekre, és azon keresztül az Üvegházra, valamint a Palesztina Hivatalra. Külön kört alkottak – 53 személy – a magyar és német fegyveres erőkhöz, a magyar és a német biztonsági szolgálatokhoz, a csendőrséghez, a rendőrséghez, a Magyar királyi Honvéd Törvényszékhez, a német városparancsnoksághoz, a Todt déli különítményének budapesti irodájához, és a szélsőjobboldali fegyveres csoportokhoz, azok vezetőihez, tagjaihoz fűződő kapcsolatok. Ezek jelentősége elsősorban az üldözöttek mentése, védelme során mutatkozott meg.

A külső kapcsolati kör másik jelentős része a gazdasági szervezetek, intézmények vezetőihez, alkalmazottaihoz fűződő személyes kapcsolatokra épült. 14 olyan személy nevét ismerjük, akikkel a magyar pénzügyi intézményekben dolgozók közül Raoul Wallenberg személyes kapcsolatot épített

ki. A pénzügyi intézményekkel – elsősorban a Fabank Rt., a Hazai Bank Rt., a Magyar Általános Hitelbank Rt., a Magyar Bank és Kereskedelmi Rt. (korábban Angol-Magyar Bank Rt.), a Magyar Nemzeti Bank, a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank Rt. – kialakított személyi kapcsolatokra nemcsak az üldözöttek mentéséhez, ellátásához szükséges pénzügyi manőverek lebonyolítása miatt volt szükség – a külföldről érkező anyagi támogatást a szigorú devizakorlátozások következtében, valamint azért, hogy azok ne a háború folytatását szolgálják, Magyarországon csak áttételesen lehetett felhasználni –, hanem azoknak a gazdasági terveknek az anyagi előkészítése érdekében is, amelyek a világháború lezárulását követő újjáépítésben való svéd részvételt biztosítanák. A nem pénzügyi gazdasági szervezetekhez, és szereplőkhöz kötődő kapcsolati kör 31 személyt ölelt fel. Ezek segítségével Raoul Wallenberg különböző típusú – részben az üldözöttek mentését, ellátását segítő – beszerzéseket, ügyleteket bonyolított le. Ezek pontos tartalmának a feltárása – hasonlóan a pénzintézetekhez –, mint jövőbeli kutatási irány – amennyiben a vonatkozó iratanyag nem semmisült meg –, a vállalati szerződések, az utalványozások, a számlaforgalom áttanulmányozásával, és feldolgozásával lehetséges. A kapcsolati körbe tartozó személyek a következő cégekhez jelentettek kötődést: AB Baltiska Skinnkompaniet, Antiqua Nyomda és Irodalmi Rt. (itt készítették a Schutzpassokat), BB Konzervgyár, Dréher Sörgyár, Ertl János Jutagyár, Futura Magyar Szövetkezeti Központok Áruforgalmi Rt., Károlyi Lajos és Sándor gróf uradalmai, Krompacher Tápszerüzem, Laub Lipót Elektromosgyár, Magyar Általános Gyufagyár Rt., Magyar Cukoripar Rt., Magyar Egyesült Gőzmalom Rt., Magyar Gyógyszer Rt., Magyar királyi Folyam és Tengerhajózási Rt., Magyar-Svéd Kereskedelmi Rt., Mellaneuropeiska Handelsaktiebolaget, Perl Kenyérgyár Rt., Stühmer Frigyes Rt., A. W. Weibulli, Weiss Manfréd Acél- és Fémművek Rt.

A kutatás jelenlegi szakaszában 21 olyan személyi ismeretséget sikerült azonosítani, akik a svéd követségi titkár számára egészségügyi intézményekhez, egyházi és civil szervezetekhez biztosítottak kapcsolatot. Ezek a kötődések a Budapesti Mentők, az Irgalmas Nővérek Rendje, a Palatínus-házak, a Pesti Hírlap, a Szürke Nővérek Rendje (Szociális Testvérek Társaság), a Zsidó Árvaház, a Zsidó Kórház, továbbá a szükségkórházak, valamint a Zsidó Tanács szervezetét, keretét ölelték fel. Végezetül 52 olyan személy neve ismert – javarészt töredékesen –, ahol pontosan nem állapítható meg, hogy a kapcsolat csak személyes jellegre korlátozódott, vagy esetleg hivatalos tartalommal is bírt.

Raoul Wallenberg röviden ismertetett kapcsolati hálója természetesen nem jelenthette a teljes személyi és intézményi, vállalati kötődési kör feltárását. Ennek a munkának a teljesebbé tételéhez elsősorban a svéd állami és magán levéltárakban porosodó iratok korábbinál teljesebb feldolgozására, és elemzésére lenne szükség. Ez, megfelelő támogatás esetén, a reményeim szerinti közeli jövő kutatási feladatai sorába tartozhat.

Jegyzetek:

1 A bőséges Raoul Wallenberg irodalomból a teljesség igénye nélkül ezúttal néhány munkára

utalunk: Ember Mária: Wallenberg Budapesten, Városháza, Budapest, 2000, Forgács Gábor: Emlék és valóság, Mindennapjaim Wallenberggel, Budapest, 2006, Lajos Attila: Raoul Wallenberg – Mítosz és valóság, Minerva Kiadó, 2007, Lévai György: Zsidósors Magyarországon, Második kiadás, Budapest, 1948, Szabó Éva: A magyarországi svéd mentő-akció történetéhez, Történelmi Szemle, 1987-1988, 3. szám, 379-394. old., Szita Szabolcs: Raoul Wallenberg munkatársa – Langfelder Vilmos életútja, lásd. jelen kötetben.

2 A lista megjelent: Böhm Vilmos válogatott politikai levelei 1914-1949, Sajtó alá rendezte, és jegyzetekkel ellátta Szabó Éva és Szűcs László, Napvilág Kiadó, 1997. A listán szereplő szociáldemokrata politikusok: dr. Berkes Jenő, dr. Bíró Dezsőné (Bíró Magda), Böhm Alfréd, Böhm Márta, Buchinger Manó, Büchler József, Csapó Sámuel, Deutsch Jenő, Fenyves Jenő, Fenyves Ödön, dr. Földes István, Gaál Benő, Gárdos Irma, Gárdos Mariska, Gergely Győző, Györki Imre, Halász Alfréd, Hébelt Ede, Herzog Salamon, Kabók Lajos, Kertész Miklós, Kéthly Anna, Kunfi Erzsébet, Malasits Géza, Millok Sándor, Mónus Illés, Nádas József, Pajor Rudolf, Peterdi Andor, Peyer Károly, Pollák Ferencné Stern Szeréna, Propper Sándor, Reisz Mór, Révész Béla, dr. Révész Mihály, Rózsa Jakab, Rózsa József, Schiff Rezső, Száva István, Szeder Ferenc, dr. Szőllős Henrik, Várnai Dániel, Witteg Miklós.

3 A kapcsolati kör neveinek forrására lásd. az 1 jegyzetben említett köteteket, továbbá a svéd Külügyminisztérium iratait tartalmazó úgynevezett Kék könyveket, és Botos János: Raoul Wallenberg magyarországi kapcsolatrendszere, Kézirat, Budapest, 2007.

4. Forgács Gábor id. műve 22. old.

5 A nevek forrása itt és a továbbiakban: Botos János id. kézirata, Raoul Wallenberg zsebnaptára, és az úgynevezett Kék könyvek.

6 Elhelyezkedésére lásd.: Ságvári Ágnes: A budapesti zsidóság holocaustja 1944, Budapest, 1994.

B:1. 4

Feladó: Botos János [jbotos@hdke.hu]
Küldve: 2007. május 14. 11:23
Címzett: 'Kollega Tarsoly Istvan'
Másolatot kap: 'Iktató'
Tárgy: Wallenberg struktúra.doc
Botos János előadás melléklete

Melléklet[x]

Raoul Wallenberg közvetlen segítői, munkatársai:

Bach Marianne,
Balog Andor,
Berger Sándor,
Braun Zoltán,
Burg László,
Domonkos Miksa,
Donnenberg Dezső,
Dusóczky Károly dr.,
Elek Béla,
Engelmann István,
Falvi János dr.,
Fleischmann Ottó dr.,
Forgács Béla dr.,
Forgács Pál,
Forgács Vilmos,
Geiger András dr.,
Geiger László dr.,
Gergely Ödön,
Hegedűs Pál dr.,
Kasser Sándor,
Kasser Sándorné,
Kátai Hedda,
Kelecsényi Elek,
Kelemen László,
Klein Miklósné (Fenyvessy Ibolya),
Lányi József dr.,
László Hajnal,
Magasdi Miklós dr.,
Michailich Győzőné dr.,
Müller Károly,

Müller Rezső,
Nagy József dr.,
Pető László dr.,
Rusznyák István dr.,
Simon Gyula dr.,
Sternberg Pál,
Sternberg Pálné,
Stöckler Lajos,
Sulner László,
Székely Iván,
Szöllősi Magda dr.,
Terner Imre,
Tordai Imre,
Vadász Kálmán,
Vámbéri László dr.,
Wohl Hugó.

A XI. Minerva utca 1/a szám alatti villában dolgozó segítők, munkatársak:

-

Bach Marianne, titkársági feladatok,
Balog Andor, élelmiszerellátás,
Bauer, Margareta, a gyermekvédelmi részleg titkárnője,
Bauer, Brulin, titkárnő,
Berger Sándor, a Schutzpass Ellenőrző Csoport tagja,
Boros Lilla, titkársági feladatok,
Burg László, a Schutzpass Ellenőrző Csoport tagja,
Carlsson, Göte, közreműködött a Schutzpassok kiadásában,
Donnenberg Dezső, közreműködött a Schutzpassok kiadásába,
Engelmann István, a Schutzpass iroda egyik vezetője, a Schützling Protokoll egyik vezetője,
Falk Lászlóné, a Schutzpass irodán titkársági feladatok,
Fleischmann Ottó dr., a Schutzpass iroda egyik vezetője,
Forgács Pál, a Schutzpass irodán titkársági feladatok,
Forgács Vilmos, a Schutzpass iroda egyik vezetője, az adatfelvételt ellenőrző kollégium vezetője, a Schutzpass Ellenőrző Csoport tagja,
Geiger László dr., az adatfelvételt ellenőrző kollégium tagja,
Hegedűs Pál dr., a Schutzpass iroda egyik vezetője, az adatfelvételt ellenőrző kollégium tagja,
Kátai Hedda, a Schutzpass irodán titkársági feladatok,
Nákó Erzsébet grófnő, a Schutzpass irodán titkársági feladatok,
Rásó Mihályné, az adatfelvételt ellenőrző kollégium tagja,

Székely Iván, a Schutzpass iroda egyik vezetője, a Schützling Protokoll helyettes vezetője,
Terner Imre, a Schutzpass iroda egyik vezetője,
Vándor J. Tibor, a Schutzpass irodán titkársági feladatok,
Wohl Hugó, a Schutzpass iroda első számú vezetője.

A VIII. Üllői út 2-4. számú házban dolgozó segítők, munkatársak:

Központi vezetés és az osztályok központi irányítói:

Forgács Vilmos,
Hegedűs Pál dr.,
Wohl Hugó.

Osztályok:

Schutzpass kérelmek feldolgozása, nyilvántartása, ellenőrzése, a kartoték rendszer vezetése, a reklamációk intézése, a védlevelek kiadása irányítói:

-

Donnenberg Dezső,
Forgács Vilmos,
Geiger András dr.,
Hegedűs Pál dr.,
Simon Gyula,
Tordai Imre,
Vadász Kálmán,
Vámbéri László dr.,
Wohl Hugó (az osztály első számú vezetője).

Lakáshivatal /a lakáshivatal később átköltözött V. (ma: XIII.) Tátra utca 6. szám alá/ irányítója:

Müller Rezső.

Munkaszolgálatosok és erődítési munkát végzők ügyeivel foglalkozó iroda irányítója:

-
Engelmann István.

A Schützling Protokoll irányítói:

-

Falvi János dr., adminisztratív vezető,
Geiger László dr.,
Magasdi Miklós dr.

A Schützling Protokoll munkatársai:

-

Beér János,
Engelmann István,
Geiger András dr.,
Kelecsényi Elek százados,
Sugár Péter dr.,
Székely Iván,
Szentgyörgyi András,
Veres Tamás.

Az ellátás, szállítás irányítói:

-

Balog Andor,
Feigl Aladár dr.,
Frommer Géza,
Hahn Sándor dr.

Kisegítő irányítók:

Donnenberg Dezső,
Magasdi Miklós dr.,
Tordai Imre.

A külső kapcsolatok szervezői:

-

Fleischmann Ottó dr.,
Hegedűs Pál dr.,
Nagy József dr.,
Stöckler Lajos,
Szabó Károly,
Vándor J. Tibor,
Wohl Hugó.

A VIII. Üllői út 2-4. számú házban dolgozó irányítók, segítők:

Aschner Pál,
Bach Marianne,
Balabán Éva Mária,
Balabán Imre,
Balog Andor,
Balog Éva,
Bartha László,
Bartha Lászlóné,
Bárd Lipót,
Beér János,
Berger Sándor,
Bihari Nándor,
Boros Lilla,
Boschán Miksa,
Bölcskei Benő,
Brachfeld Ervinné,
Buchbinder Endre,
Buchbinder Endréné,
Burg László,
Burg Lászlóné,
Czeisler György,
Czitrom Emília,
Dénes Istvánné dr.,
Donnenberg Dezső,
Donnenberg Dezsőné,
Engelmann István,
Erns/z/ter László,
Erns/z/ter Lászlóné,

Falk László,
Falk Lászlóné,
Falvi János dr.,
Feigl Aladár dr.,
Fejér Ernő,
Felbermann Zsigmond,
Fel/d/sberg Emilné dr.,
Fenyő Béla,
Finkler Miklós,
Fleischmann Ottó dr.,
Forgács Gábor,
Forgács Pál,
Forgács Vilmos,
Geiger András dr.,
Geiger László dr.,
Gergely Anna dr.,
Gergely Éva dr.,
Gergely Vince,
Glück Béla,
Glück Lajos,
Glücksthal Pál,
Glücksthal Pálné,
Gonda Henrik dr.,
Gráf Tibor dr.,
Gráner Fülöp,
Gráner Ignác,
Gráner Ignácné,
Grünbaum Erna,
Grünfeld Hermin,
Gyöngyösi Marianne,
Hauser Lipót,
Havas Dezső,
Havas Dezsőné,
Havas Károly dr.,
Havas Lívia,
Hegedűs Pál dr.,
Heller Gyuláné
Herskovits Rozália,
Hoffmann Károly,
Hoffmann Károlyné,

Horvát István,
Horváth Béláné,
Horváth Istvánné,
Jakobovits Jenő,
Jánosi Engel Marianne,
Kadelburger Gusztáv,
Kátai Andor,
Kelecsényi Elek,
Kelecsényi Éva,
Kelemen László,
Kelemen Lászlóné,
Kende Béla dr.,
Kenedi András (Andor),
Kertes Vilmos,
Kláber László,
Kláber Lászlóné,
Klein István,
Kling György,
Kondor János dr.,
Langfelder Vilmos,
Lichter Margit,
Lőw Éva,
Lőw Tiborné dr.,
Lőwinger Ignác,
Lőwinger Móric,
Magasdi Miklós dr.,
Márkus Sándorné,
Meisel Mihály,
Mihály József,
Milkó Elemér,
Montagh András dr.,
Montagh János,
Montagh Jánosné,
Moser János,
Müller Károly,
Müller Rezső,
Müller Rezsőné,
Nádas Nándor,
Nádas Nándorné,
Nagy József dr.,

Nagy Tiborné,
Pártos Imréné dr.,
Politzer György,
Politzer Györgyné,
Rados Pálné,
Róna Zoltán dr.,
Rosta Frigyes,
Rotschild Zsuzsanna,
Salgó Imre,
Salusinszky György dr.,
Sándor György,
Sauer Zoltán dr.,
Scheer Éva,
Scheffer Viktor dr.,
Schwarz Éva,
Sigmund Árpádné,
Simon Gyula dr.,
Simon Magda,
Stein Frigyesné,
Steiner Erik,
Sternberg Pál,
Sugár Péter dr.,
Sulner László,
Surány Pál,
Surány Pálné,
Szécsi István dr.,
Székely Sándor,
Szemző Mátyás,
Szentgyörgyi András,
Szidon Tamás,
Tapfer Dezső,
Tatay Pál,
Terner Imre,
Terner Imréné,
Tolnai László,
Tordai Imre,
Tordai Imréné,
Török Mihály,
Török Mihályné,
Turai László,

Ungár Imre dr.,
Vadász Kálmán,
Vadász Miklós,
Vámbéri László dr.,
Vándor J. Tibor,
Veres Ágnes,
Veres Tamás,
Weisz Sámuel,
Wohl Hugó,
Wolfinger András,
Wollák Ilona.

A humanitárius osztály irányítói, segítői:
(1944 nyarától XI. Minerva utca 1/a, majd II. Tigris utca 2., november 4-től VIII. Üllői út 2-4. 1944. október 15-ét követően az osztály 10-12 napig az I. Úri u. 15. szám alatt, Berg Tibor báró, alezredes házában dolgozott.)

Az osztály irányítói:

-

Forgács Vilmos,
Hegedűs Pál dr.,
Morvay Zsigmondné,
Wohl Hugó.

Az osztály munkatársai:

-

Carlsson, Göte,
Ekmark, Yngve,
Nilsson, Asta M. C.,
Singer Ödön dr.,
Szabó Károly.

A szociális gondozás osztálya, és a központi vezetés alá tartozó kirendeltség:
(1944. október 3-ától V. Arany János utca 16.)

Irányítói:

Bayer, Sixten von,
Lányi József dr.,
Makai Oszkár dr.,
Müller Rezső.

1944. december 2-ától a Menekült Magyarok Megsegítésére Alakult Bizottság székhelye:

Irányítója:

Michailich Győzőné dr.

V. Arany János utca 16. számú házban dolgozó irányítók, segítők:

Bayer, Sixten von,
Engelmann Sándor,
Förstner Viktor,
Galgóczi István,
Gergely Vince,
Gesmai József,
Kesztenbaum Artúr,
Komjáth Ernő,
Komlós Aladár,
Kun Ármin dr.,
Lányi József dr.,
Makai Oszkár dr.,
Messinger Erzsébet,
Müller Rezső,
Reisz Rudolf,
Sebestyén László,
Singer Ödön dr.,
Szeless Pál,
Terner Vilmos,
Török István,
Vajda Ernő,
Varga Elek,

Varga Elekné,
Waldner Miklós,
Waldner Miklósné.

Az elosztó hivatal:
(1944 novemberének végétől (29.) a VIII. Üllői út 2-4. számú házban működő csoport_kirendeltsége az V. (ma: XIII.) Tátra utca 6.)

Irányítói:

Gergely Ödön,
Milkó Elemér,
Müller Rezső.

Az osztályok:

1. Élelmiszerellátás:
a.) a saját konyhák,
b.) a védett házak és más épületek konyhái,
c.) a közös konyhák,
d.) az élelmezés,
e.) a szállítás, és elosztás ellenőrzése.

2. Gazdasági hivatal:
a.) a raktárkészlet nyilvántartása,
b.) az élelmiszerjegyek összegyűjtése,
c.) az élelmiszerellátás nyilvántartása,
d.) a pénztár,
e.) a személyzeti hivatal,
f.) a szállítás.

3. Szociális részleg:
a megbízott (felkért) orvosok, a gondozónővérek, a gyermekotthonok, a betegszobák, az árvaház, a javítóműhelyek, az ipari foglalkoztatás, az öregek otthona, a segélyek és információs anyagok elosztása.

4. Lakáshivatal:

a lakások ügyintézése, a házparancsnokság, a házellenőrzés (minden négy épületre egy központi ellenőr jutott), a futárszolgálat (minden reggel a központ és a védett házak között), információ, Schützling Protokoll.

Az V. (ma: XIII.) Tátra utca 6. számú házban dolgozó irányítók, segítők:

Bálint György,
Bíró Jenő,
Gergely Ödön,
Hahn Sándor dr., ellátás egyik vezetője,
Milkó Elemér,
Müller Rezső,
Pécsi Dániel dr.

A szükségkórház:
(V. (ma: XIII.) Tátra utca 14-16. számú házban (elődje a VII. Akácfa utcai szükségkórház), mintegy 200 ággyal.)

Vezető:

1944. november 29-étől: Schischa Lipót dr.

-

Az orvosok:

Bajor László dr.,
Schischa Lipót dr.

A VI. Jókai utca 1. számú ház II. emeletén működő kirendeltség:
(1944 késő őszétől a Magyar Festékkereskedők Országos Egyesületétől bérelve.)

Irányítói:

-

Forgács Béla dr.,
Léderer Antal dr.

Az osztályok:

a.) ügyfélfogadás (információ),
b.) a jogi részleg,
c.) a KEOKH ügyintézés,
d.) az élelmiszerjegyek kezelése,
e.) az adományok összegyűjtése-kiosztása,
f.) a szállítás,
g.) a technikai részleg,
h.) a fűtés,
i.) a könyvelés, és a főpénztár,
j.) a személyes kérvények elbírálása.

A VI. Jókai utca 1. számú házban dolgozók irányítók, segítők:

Balassa Erik dr.,
Balázs Ödön,
Bálint György dr.,
Balogh Ernő dr. (orvos),
Bárdos Dezső dr.,
Bergida László,
Bíró Sándorné dr., (Kovács Pálné),
Blum József (munkaszolgálatos),
Bokor Zsuzsa,
Boros Ferenc,
Böhm Andorné,
Eibenschütz Imre,
Flamm Sándor (munkaszolgálatos),
Forgács Béla dr.,
Földes Jenő (munkaszolgálatos),
Frommer Géza, az ellátás egyik vezetője,
Gárdonyi István dr.,
Gáti István (munkaszolgálatos),
Gellért Dénesné,
Gosztonyi Márton,
Gyimessi Hedvig,
Hajnal László,
Hajnal Lászlóné,

Halász Miklósné,
Hámori Ferenc dr.,
Hegedűs József dr.,
Kiss Olivér László,
Klár Jánosné dr.,
Klausner Rózsi,
Klopfer Jenő,
Korányi Márta,
Léderer Antal dr.,
Lőwy Margit,
Markovits Róbert,
Paul György dr.,
Popper Ernő (munkaszolgálatos),
Popper Gertrúd,
Popper Ödön,
Rajk Imre,
Réti Lipót,
Schwalb Ervin,
Svéd Jenő,
Szántó Endre,
Szörényi Endre,
Turi Sándor,
Windholcz Györgyné,
Winter Jenő (munkaszolgálatos),
Wohl Magda.

A XI. Kelenhegyi út 20. számú házban (a Finn követség épülete) dolgozó csoport tagjai:

-

Ekmark, Yngve, a bevásárlócsoport vezetője,
Heikkilä, Toivo H.,
Lőwenberger István,
Széll György.

-

A VI. Révay utca 16. számú lakóház „gondnoka":

-

Fürszt Lászlóné.

Segítők a konkrét munkahely, feladatkör ismerete nélkül:

Aschner Henrik,
Bihari József,
Bródi Ernő dr.,
Bródi Ernőné dr.,
Bun József,
Bun Józsefné,
Dán Viktor,
Dán Viktorné,
Deutsch Aranka,
Ernster Béláné,
Ernster Bibiana,
Ernster Zoltán,
Gergely György dr.,
Glückstahl Gyuláné özv.,
Gráner Dávidné özv.,
Hajnal Pálné dr.,
Háy Károlyné,
Iványi Pálné dr.,
Kallós Ferdinándné dr.,
Nádas Jenő,
Nádas Lívia,
Nádas Péter,
Neufeld Pál,
Pilischer Erzsébet,
Schiller Ferenc,
Sebestyén Lászlóné,
Singer Andor,
Stein Emil dr.,
Szabó Vera,
Szörényi Márkné,
Telcs Ede,
Wohl Izidorné,
Wohl Jenő,
Wohl Jenőné,
Wohl Jolán.

Raoul Wallenberg külső kapcsolati köre

Az üldözöttek mentését segítő kapcsolatok, az abban résztvevők:

-

Bayer, Edit von,
Beáta szerzetesnővér,
Berg báróné,
Bergman, Karin,
Bisitz László dr.,
Born, Friedrich,
Danielsson, Carl Ivan,
Domonkos Miksa,
Éliás József,
Fuchs Erzsébet baronesz,
Kelecsényi Éva,
Komoly Ottó,
Korányi báró,
Krausz Miklós,
Libik György,
Lőwinger István,
Lutz, Carl,
Nékám Lajos dr.,
Pető Ernő dr.,
Perjéssy Ferenc,
Pogány György,
Szabó Károly,
Szalai Pál,
Szentgyörgyi András,
Ujváry Sándor.

A közigazgatási, politikai befolyással bíró személyek:

-

Ambrózy Gyula dr.,
Bánó Jenő,
Bíró Dezsőné dr.,
Bonczos Miklós,
Bornemissza Félix, vitéz,

Broslav,
Büchler József,
Draskovich Ödön gróf,
Fiala Ferenc,
Friedmann Jenő,
Horthy Miklós, ifj.,
Jaross Andor,
Kertész Miklós,
Láday István,
Magyary-Kossa István dr.,
(Székely-) Molnár Zsigmond dr.,
Perlaky Gyula dr.,
Pollák Ferencné Stern Szeréna,
Schell Péter báró,
Sirchich Fedor dr.,
Slachta Margit,
Szöllősi Jenő,
Vajna Gábor.

A diplomáciai kapcsolatok:

-

Anger, Helena,
Anger, Per,
Barta Ferenc dr.,
Bayer, Edit von
Bayer-Krucsay von,
Bayer, Sixten von,
Berg, Lars,
Breslauer, Leopold,
Brulin, Birgit,
Dahl,
Danielsson, Carl Ivan,
Feine, Eberhard,
Feller, Harald,
Grell, Theodor Horst dr.,
Gulden Gyula,
Gustaf,
Heikkilä, Toivo H.,

Hofer, Karl,
Jakobovits Izsó dr.,
Kasser Sándor,
Kemény Gábor báró,
Komoly Ottó,
Körner dr.,
Krausz Miklós,
Kuznyecov-Tolsztoj, Mihail, gróf,
Lutz, Carl,
Matuska Károly dr.,
Máriássy Zoltán, márkus és batizfalvi,
Mezei Rezső dr.,
Mezey Dénes,
Mészáros István,
Moór Oszkár dr.,
Morvay Zsigmond, ifj.,
Nékám Sándor,
Ocskay László, ocskói,
Perlasca, Giorgio,
Pogány György,
Rekowski, Carl,
Rotta, Angelo,
Rubido-Zichy Iván gróf,
Sanz-Briz, Angel,
Schirmer, Robert dr.,
Soós Géza dr.,
Ullein-Reviczky Antal,
Veesenmayer, Edmund dr.,
Verolino, Gennaro,
Vladár Ervin, vitéz,
Vöczköndy László,
Wester, Harry,
Weyermann, Hans,
Wilhelm György dr.,
Zier László,
Zilahy-Sebess Jenő.

A katonai (magyar, német fegyveres erők, rendőrség, csendőrség, nyilas pártszolgálat) kapcsolatok:

-

Alapi Gábor,
Bajusz Lajos,
Batizfalvy Nándor dr.,
Becher, Kurt A.,
Berg Tibor, báró, alezredes,
Bognár,
Dömötör,
Bondor Vilmos,
Dusárdy István dr.,
Eggenberger,
Fábián Lajos dr.,
Ferenczy László,
Gátföldi Egeon,
Gera József dr.,
Gidófalvy Lajos,
Gobbi Ede,
Gottstein,
Gyulay György,
Halmai,
Helms (Hehns),
Herbeck József,
Horny Ernő,
Horváth András dr.,
Hugo,
Kalmár György,
Kocsis,
Koltay László,
Krámer,
Láday István,
Lőcsey István,
Lullay Leó László,
Nidosi Imre,
Parádi István dr.,
Perjéssy Ferenc,
Prokopp Pál,
Radenkovits, Georg,
Radnai,
Reiner,
Schmidt, D.,

Schultz,
Sédey (Schréder) Gyula dr.,
Solymossy János,
Szalai Pál,
Szentgyörgyi Lóránd dr.,
Tarpataky Zoltán,
Tartsay Vilmos,
Tátrai,
Temesváry,
Thassy Jenő,
Ubrizsy Pál dr.,
Vajna Ernő,
Zsabka Kálmán,
Zehender, August.

Pénzügyi szervezeti kapcsolatok:

-

Ábrahám Zoltán P.,
Benes József dr.,
Büchler Izsó,
Fodor Zoltán,
Halmos Károly dr.,
Lányi József dr.,
Lovass Géza,
Makai Oszkár dr.,
Milos Endre dr.,
Sarló László,
Stein Emil dr.,
Szabó Béla,
Szemző Mátyás,
Tabakovits Pál.

A nem pénzügyi gazdasági szervezeti kapcsolatok:

-

Belejansky,
Billitz Vilmos Géza dr.,

Boschán Miksa,
Darányi Béla,
Dessewffy Aurél gróf,
Gecső Lajos dr.,
Géza Imre dr.,
Gragger Edvárd,
Gudenus Imre dr., báró,
Hallerström, Torsten,
Halmos Károly dr.,
Heyn György,
Kampl Pál,
Keglevich gróf,
Kelemen Ferenc,
Kelemen László,
Kispéteri Jenő,
Kreutzer Ágoston,
Langhard Victor,
Lovass Géza,
Magasdi Miklós dr.,
Milkó Elemér,
Pogány György,
Schneller Zoltán,
Schneller Sándor,
Scholtz Andor (Zalay-Scholtz Andor),
Smit, Lolle,
Stühmer Frigyesné, Oberschall Ilma,
Szabó Béla,
Szilvássy Margit,
Teleki Andor gróf.

Az egészségügyi intézmények, egyházi szervezetek és más kapcsolatok:

-

Auer György,
Bánó Jenő,
Beáta szerzetesnővér,
Bereczky Albert,
Berend Béla dr.,
Bisits László dr.,

Domonkos Miksa,
Éliás József,
Gergely György dr.,
Gurka Márton,
Hajós Emilné,
Kun Ármin dr.,
Léderer Lajos,
Lévy Lajos dr.,
Ordass (Wolf) Lajos,
Sándor Dezső,
Slachta Margit,
Stern Samu,
Stöckler Lajos,
Vida Miklós,
Wilhelm Károly dr.

-

Személyes, és nem meghatározható tartalmú kapcsolatok:

Ahsell,
Andrássy Stella grófnő,
Antos,
Bagi,
Balázs Aurél,
Baran,
Deák József,
Deutsch Géza,
Dombrovszky László,
Farkas,
Fischer (Sándor),
Földvári,
Gedényi,
Glasiusz Pál István,
Gombrovitch,
Hellgren,
Holló,
Hütter Márta,
Hütter Móritzné,

Kardos,
Kelemen Erzsébet,
Kelemen Nagy Irén,
Kont,
Kosovits Károly,
Lunyi,
Málnai Mihály dr.,
Matuska Péter,
Martin,
Mihály Józsefné,
Mihály Zsuzsa,
Mikes,
Nyilasi,
Paran,
Pejacsevich Márkné, grófné, özv.,
Peter (Péter),
Quill,
Radnóti István,
Rado,
Ramenmacher Géberth Károly,
Röder,
Ruttkay László dr.,
Schneider,
Schneller Zoltán,
Smit, Berber,
Sor,
Szinyei István,
Turvi,
Veszprémy Lóránt dr.,
Weiss Béla,
Weiss Nathan,
Wenckheim Hetta bárónő,
Wogrincsics.

x A személyek egy része több helyszínen, illetve tevékenységben vett részt, ezért több csoportba sorolható.

B:1. 7

THE CASE OF RAOUL WALLENBERG: THREE PUZZLES

Edited version* of a Talk at Utrikespolitiska Institutet Stockholm
As part of a symposium on Raoul Wallenberg
11 December 2007

Speaker: C.G.McKay

*© C.G.McKay

So much has now been written on the subject of Raoul Wallenberg- books, essays, articles- the subject has been analysed in depth by commissions of experts-it has been treated by trained historians, investigative journalists and other writers – films and television documentaries have been made- that it might be doubted if anything very new and significant can be added to the story at this stage, at least purely on the basis of material in Western Archives. Nonetheless, having studied a number of archives in Sweden and Britain, I am convinced that there are interesting discoveries still to be made. Indeed, I believe that even material that has long been known to researchers can yield new insights. In my talk today, I want to speak about some puzzles which I have encountered in my research on Wallenberg. I call them puzzles because – to be honest- it is still not clear to me how they fit into the Wallenberg story as a whole.

1. Tale of a Telegram

One of the first people to write extensively about Wallenberg was Lévai. His book appeared initially in both Hungarian and Swedish. The contract for the Swedish volume was arranged by Lévai's Stockholm agent Dr. Biró-Auer at the beginning of 1948 with the publisher Saxon & Lindström. The plan was for a print run of 4000 copies selling at 10 crowns a copy with 10% of the sales going to Levai. Whatever its demerits, the book was remarkable for the amount of details it contained and for the documents which it reproduced, often in facsimile form. And it is one of these facsimiles which I want to focus your attention on.

It appears on page 65 of Lévai's book and it shows a telegram sent on 22 July 1944 from Raoul Wallenberg at the Swedish legation in Budapest, to the Mellaneuropeiska trading company (telegram address MEROPA) in Stockholm. The telegram that was non-encrypted and was passed from Budapest to

Stockholm as an ordinary commercial telegram. The recipient was Koloman Lauer, Wallenberg's business associate. The first part of the German text reads in translation as follows:

> request larsson intervenes with his sister company, ostfirma josephson, to ensure that in the event of an agreement with plauen & co about the division of the market, josephson makes the suspension of the hungarian goose liver market a fundamental requirement

This telegram was formulated in accordance with a prearranged code known to both Wallenberg and Lauer. For example, Larsson was Iver Olsen, Wallenberg's contact at the American Legation; plauen & Co are the Germans. Its real meaning is the following:

> request the americans [Iver Olsen] to intervene with their sister company ostfirma josephson to ensure that in the event of a peace agreement with the germans, josephson makes the suspension of the deportation of hungarian jews a fundamental requirement. stop

There are a number of things which make this a fascinating telegram. First of all, as many of you will know, there has been much speculation- if I may say so, often ***loose*** speculation- about Raoul Wallenberg's possible involvement, directly or indirectly with separate peace negotiations during the Second World War. This telegram is in fact the only concrete evidence known to me linking the two and as you see it is a question of a report by Wallenberg ABOUT a supposed peace negotiation. There is no suggestion in it that he took part in any such supposed negotiation.

Lévai, himself, has something to say about the interpretation of this telegram. He writes as follows:

> On 22 July Wallenberg sends a telegram to Dr. Lauer in Stockholm. In the telegram which is in German and making use of the agreed code, he asks messrs [Herschel]Johnson and [Iver] Olsen, in the event that a German /Anglo-Saxon peace were to

> come about not to forget to seek a satisfactory solution of the Hungarian Jewish problem.
> Rumours of this kind, inspired by the Germans, circulated in the neutral press.In Budapest, there was a rumour going around about separate peace negotiations in connection with the attempted assassination of Hitler on 20 July.

It is not too difficult to guess where Lévai obtained this document. In Lauer's correspondence in Riksarkivet, one can find a copy of the selfsame telegram, which forms part of an appendix to his 8 page account of Wallenberg's contribution. Equally interesting is the fact that Lauer gives an interpretation of the telegram which differs from that of Lévai on a crucial point.

> If one reads this telegram, nobody can understand what it's about. It was namely so that a rumour circulated in Budapest that there would be peace negotiations between the Americans, the Russians and the Nazis. The rumour was presumably put about by the Nazis or the Hungarian Arrow Cross. Raoul said that we should contact the American Embassy so that they persuade the Nazis to stop further deportation of Jews, if it was the case that negotiations were taking place….. The Russians he denoted by Ostfirma Josephson.

It is interesting to note that this self-same telegram was brought to the notice of the British Foreign office by Vilmos Böhm . Böhm spoke to Herbert North who at that time was second in command of the Press Reading Bureau at the British Legation in Stockholm. North wrote up a Minute on the subject on the 27 July which was submitted to Montagu Pollock, then Counsellor at the British Legation. North's minute begins as follows:

> Mr. Boehm informs me that he has just seen a cipher telegram from Mr. Wallenberg to Dr. Lauer in which it is stated that since Saturday, the 22nd July, rumours are circulating in Budapest to the effect that Germany wishes to make a separate peace with Russia. M. Wallenberg asks that the attention of Mr. Olsen of the U.S. Legation should be drawn to this fact and that everything should be done to ensure the safety of the Jews in Hungary at the conclusion of the peace. The telegram then goes on to deal with private matters. As the telegram was shown to Mr. Boehm in strict confidence he asks that

> the information should be treated likewise in any discussions that may take place with the Americans so as not to compromise the source.
>
> Mr. Boehm's impression is that M. Wallenberg, who, according to his own statement, is no politician, attaches too much importance to such sensational rumours. .....

Let me just add that Montagu-Pollock, the Counsellor at the British Legation,who received this minute from North, was more cautious than Böhm : he merely added the following comment in the margin:

> I will mention this to the Americans though the information is valueless without more precise evidence.

So we have now not ONE but THREE interpretations of the telegram, Let us see what they agree about and what they disagree about. They all are agreed first of all that the main subject of Wallenberg's telegram to Lauer is separate peace negotiations possibly under way and their implications for the Jews. They also all agree secondly that the origin of Wallenberg's information is rumour – whether rumour in neutral newspapers or rumour circulating in Budapest.

On the other hand, when it comes to the parties involved in these rumoured negotiations, the three accounts differ markedly. For Lévai, the negotiations are between the Anglo-Saxons and the Germans; for Lauer, they involve the Americans, the Russians and the Germans; for Boehm, the supposed negotiations are between the Germans and the Russians, with the Germans taking the initiative to the feelers.

What are we to make of all this?

First of all, if we look at Wallenberg's telegram to Lauer there is nothing at all in the telegram itself about the source of his information. In other words, it is an assumption on the part of Lévai, Lauer and Böhm that the information actually came from rumour circulating in Budapest or in newspapers.

Might there be some other kind of source? When I checked Raoul's diary for the weekend of the twenty-first of July, I discovered that he received a visit from someone called Christensen. No one I have talked to in Sweden, seems to know who this Christensen was.

The name only occurs at this point in Wallenberg's diary and nowhere else. I began to suspect that it might be a cover-name of some kind. My sole

enlightement came from a British Press Reading Bureau report which described Christensen as a businessman, known to both Wallenberg and Lauer.

But this doesn't tell us very much.

Apparently in another telegram from Wallenberg to Lauer, it had been reported that Christensen had been forced to leave very hurriedly because the Hungarian borders were to be closed, a piece of information the Press Reading Bureau found interesting.

Is it possible that Christensen was also linked in some way to the story of the separate peace deal? And if so, who exactly was Christensen?

Before considering the interpretation of Wallenberg's message, as regards the supposed parties to the peace talks, I would like first of all to consider another detail recorded in the facsimile of the telegram which was reproduced in Lévai's book, since it will have a bearing on the interpretation question. The same detail occurs in the Lauer's own copy of the telegram in *Riksarkivet*. I would direct your attention to the scribble at the side of telegram in the facsimile.

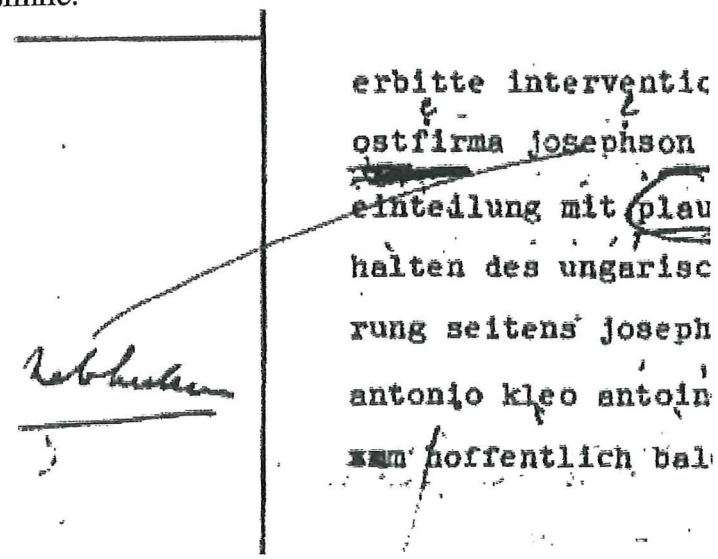

Now if we take the trouble to blow up this scribble using a simple computer graphics tool, we are able to make out more clearly what is written:

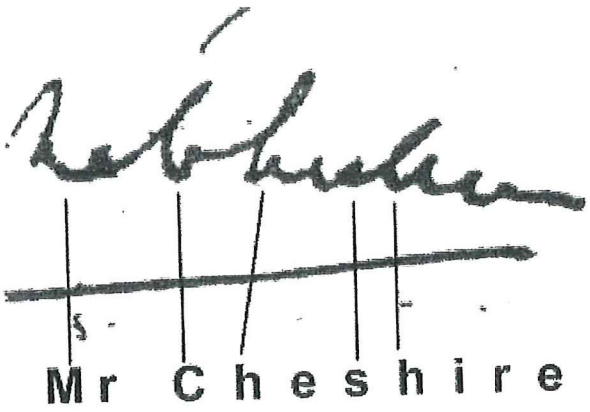

Now who was Mr. Cheshire? Well, Cyril Cheshire had arrived in Sweden at the end of 1942 as the Head of the British Passport Office in Stockholm, in succession to Commander Martin. However, in actual fact, like his predecessor, he was one of the more senior representatives of the British Secret Intelligence Service in Stockholm. He had a background originally in the timber industry and spoke both German and Russian fluently. According to one German intelligence report, after the outbreak of the war between Germany and Britain and before America had entered the war, Cheshire had for a time stayed on in Germany under the guise of being an American businessman. I have also been told- though I have not managed to confirm it- that Cheshire at one stage worked with Frank Foley in Berlin, - some of you will know that Foley- apart from being Head of British Passport Control and head of the SIS station in Berlin in the 1930s- played an very important role in assisting Jews in Germany to get out safely-he was declared one of the "Righteous amongst the Nations" in 1999.

It is interesting to note that Cheshire had already had some contact with both Wallenberg and Lauer in August 1943. Note that this contact predates the arrival of Iver Olsen in December 43. Here is one conversation between Raoul Wallenberg and Cheshire recorded by the Swedish Security Service:

> Ch. I received a letter from X but there was nothing definite yet. Can we meet sometime?
>
> W. Yes. When and where should we meet? Can you come to us here.
>
> Ch. Yes.
>
> W. Can you come today sometime before noon?
>
> Ch. No I can't but tomorrow evening.
>
> W. What time
>
> Ch. Half five.
>
> W. It's Strandvägen 7A.

Both speakers were obviously being very careful about what they said over the phone and the same applies to the other intercepts of conversations. As a result it is very difficult to interpret what the exact relationship between Lauer and Wallenberg on the one hand and Cheshire on the other actually was. Nevertheless the contact in itself is surely worthy of being noted, particularly in view of the fact that Cheshire's name also occurs as a scribble on an interesting telegram between Wallenberg and Lauer. So that is one part of the puzzle involving the telegram. What was the exact relationship between Cheshire on the one hand-and Wallenberg and Lauer on the other?

I shall in future refer to the Cheshire-MEROPA connection. I shall formulate it in this way because we do not in fact know if it was Lauer or Wallenberg who was Cheshire's main contact.

Let me go back to that telegram and its proper interpretation. You can now see that its intended interpretation has unfortunately become more difficult than ever. The fact that Cheshire's name is connected by a line to Ostfirma Josephsson, above which appears two little question-marks, only serves to further complicate matters.

The first interpretation is to interpret the linking of Cheshire's name with Ostfirma Josefsson as a reminder to Lauer himself to discuss this matter with Cheshire. I have to admit that this straightforward interpretation completely escaped me and was suggested to me by Susan Mesinai.

This interpretation of OSTFIRMA JOSEPHSON as RUSSIA is of course a very natural one. After all, Stalin was Joseph and Ostfirma is simply a firm operating in the East. What could be more obvious?

But is it perhaps a bit too obvious?

There is a second interpretation we can make. We can look on the line linking Cheshire with Ostfirma Josefsson not as a reminder but as an an identification . Let's see how this might work. If we think in Swedish terms, instead of German ones, then the phrase Ostfirma produces a different mental association: namely one with Cheese , and thus with Cheshire. This may seem a little subtle, but is by no means unthinkable. The only trouble is that it is contradicted by Lauer's own explicit identification of Ostfirma Josefsson as Russia.

At the same time, the identification of Ostfirma Josefsson with Russia is not unproblematic.

Remember that Wallenberg refers to Ostfirma Josefsson as a "Sister Company of the Americans. Now to me, "sister company" would have been a much more natural thing to say of the British than of the Russians; it is also hard to understand how far the Americans would have much influence on Soviet policymaking.

Well, as you can see, the interpretation of the telegram is not entirely straightforward.

What about its truth? In other words, were there- *as a matter of fact* -secret talks about a separate peace going on around the time the telegram was sent?

Before answering this, I would remind you that belligerents may involve themselves with peace feelers not because they seriously contemplate making peace with the other side, but merely because they wish to obtain information about what the other side is up to. In short, peace feelers may simply be an intelligence tool.They can also be an attempt to sow seeds of discord between allies.

A first example of secret peace negotiations which spring to mind is the final visit of von Trott to Sweden which took place at end of June with Trott returning to Berlin on July 3rd., that is to say some 4 days before Raoul set off for Berlin.
During his trip; Trott met with both British and American representatives in Stockholm.That is confirmed. It is still unclear if he also had contact with the Russians in Stockholm.

A second peace feeler incident discussed by historians is the approach by Ribbentrop's representative Peter Kleist who sought contact with Semjonov at the Soviet legation in Stockholm via the middleman Edgar Klaus. Note that this was reported by the Daily Telegraph's man in Stockholm on 19th July and the story found its way into *Aftonbladet* . The actual events, however, had taken place somewhat earlier at the end of June, more or less at the same time Trott was meeting with the British and Americans.

Thirdly, - and this is not so widely known- according to Fritz Hesse , some kind of Soviet peace feeler came through Oshima, the Japanese ambassador in Berlin, and was presented to Hitler personally, shortly before the 20th of July.

We therefore see that Wallenberg's telegram about separate peace negotiations has a certain support in events happening at that time. What we don't know is whether he was - as Böhm and company suggested- merely echoing rumours he had heard - or whether he was in fact providing independent confirmation that some kind of separate peace negotiations were taking place.

What really matters, however, is the interpretation that the Soviet authorities might have placed on Wallenberg's telegram, if they obtained it .

For this reason, I want instead now to focus your attention on the transmission of the telegram itself. You will recall that Böhm in speaking of the telegram, described it as a cypher telegram. On this point, he was completely wrong. The telegram was technically an open plaintext commercial telegram sent by **radio**. It used a private code agreed between Wallenberg and Lauer – apparently, according to Lauer, the code was devised by Wallenberg himself.

I have to say that the telegram is one which would certainly give anyone with the least knowledge of cryptosecurity and security procedures in general **a** nightmare and I cannot think for a moment that the Swedish Ministry for Foreign Affairs, if it had known what was involved, would ever have given its permission for the transmission of such a message by a person in its service. For unfortunately, it is the typical production of an amateur. Although it appears to confer some security about what is being discussed, its net effect is almost automatically the opposite: it more or less guarantees that the sender and recipient will be placed on the watch list of any security or intelligence service which happens to intercept the traffic. For what immediately strikes the eye of any reader of this telegram, is that whatever the meaning of the telegram, the writer is very probably involved in some kind of covert communication. In addition, what kind of regular diplomat would be using such language to communicate with a business address in Stockholm? One can hardly imagine a better way to attract suspicion than the transmission of such a telegram. So here are two further puzzling aspects of this telegram: First of all, why did Wallenberg feel the need to communicate in this way with Lauer? Why did he not send such things via the legation?

It is interesting to note that there is an oblique reference to the official Swedish attitude to Wallenberg's use of correspondence through Lauer in another somewhat earlier British Press Reading Bureau Minute of 5 the August 1944:

After noting that Wallenberg has warned Lauer not to telephone him any more as he knows he is being watched and his telephone calls recorded, it goes on to say :

> ...., Wallenberg writes that UD have asked him to send all his reports and information **through them**. This seems to indicate that Wallenberg has hitherto kept Lauer better and more speedily informed than the UD and that certain facts have become known to outsiders before they were known to UD.

So perhaps, it was simply a matter of practical convenience and speed that made Wallenberg make use of the Lauer commercial link.]

So back once again to a question that I hinted at earlier: is it possible that the Soviet radio intelligence intercepted this telegram of Wallenberg or managed to get hold of it from the records of the Hungarian Telegraph Agency?

Is it at all possible that Soviet allegations about Raoul Wallenberg's involvement in separate peace negotiations , have their ultimate origin in this *insubstantial piece of evidence* : the telegram of 22nd July ?

Let me reiterate once more to avoid misunderstanding that nobody intercepting such a telegram would of course be aware of the scribbled reference to Cheshire, later added by Lauer.

On the general question of Cheshire's role in the Wallenberg affair, I would emphasize one has to be extremely cautious about deriving too far-reaching conclusions. As Susanne Berger once acutely pointed out to me, there might even be some undisclosed business connection between MEROPA and Cheshire. Cheshire had all sorts of connections with the Timber trade in Finland and elsewhere. There is also another mention of Cheshire in Lauer's correspondence with Wallenberg which might be interpreted in this way, that is, as a purely commercial connection. It would not be the first time in the history of the world that a person has pursued private commercial interests on Government time.

However, personally I am inclined to think that there is perhaps more than purely commercial connections involved. It is otherwise hard to see why Cheshire's name turns up, scribbled on the side of the telegram of July 22, if the connection was a purely commercial one.

I have to report that -to the best of my knowledge and after detailed investigation- there is NO documentation now available in British public archives which throws further light on the Cheshire –MEROPA connection. In addition, I have been reliably informed that there is nothing in unreleased files to explain this relationship, although I have not personally seen these files.

The British official position is that there is nothing on file to connect Cheshire with Raoul Wallenberg..
I have no reason to doubt that this is an honest account of the archival position. But it is perhaps not so surprising. Secret services routinely destroy such stuff with very few exceptions as part of a general policy of protecting confidential sources. At the same time, however, if something is of larger historical importance, one would have expected some kind of trace in the archives.

So what can one reasonably conclude on the basis of the slim amount of evidence at our disposal?

If I were to hazard a guess- and I would emphasize that it is a guess on my part- I would say this : I think it not improbable that MEROPA may have initially furnished Cheshire with a certain amount of commercial and economic information relating to Germany and German-occupied countries, plus general observations picked up during travels in Europe. Many import-export companies in neutral countries during the war did the same simply to get round the wartime Black List regulations which would have otherwise restricted their commercial trade. As we know, Meropa was threatened with blacklisting by the British at the beginning of March 1942 and suddenly this threat was withdrawn. It is natural to suspect that there may have been some hidden quid pro quo which would have allowed them to go on trading with Hungary after 7 December 1941 when Hungary technically became an enemy nation for the British. Nor is it necessarily the case that any kind of pressure was involved. Lauer and Wallenberg may have been quite happy to pass on snippets of information to Cheshire.

Having said that, I would doubt if the relation was much more than that. But why?

First of all, the very fact that Wallenberg's later service in Hungary was sponsored by the Americans, would have made the British reluctant to make use of the Swede as a secret intelligence source there What the Americans may or may not have done, is a separate question.

On the other hand, the British would naturally have been interested in Wallenberg's observations about the position of the Jews in Budapest. As we know, the Swedish Ministry for Foreign Affairs had arranged for Wallenberg's reports on this subject to be given to North at the Press Reading Bureau.

Secondly and just as importantly, SIS had its own Allied sources in Budapest who were much better placed than Wallenberg was , to supply the secret or military information which the British might have requested.

Thirdly, to those who might be tempted to see in Wallenberg some kind of potential secret emissary to be used in peace feelers of some kind , I would say that it is frankly inconceivable to me that the British Foreign Office would ever have entrusted such a delicate task to a rank outsider like Wallenberg. In any case, the outcome of the Howie-Naday mission and Churchill's agreement with Stalin about 'percentages of influence' in Hungary show clearly that a separate peace involving Hungary was ruled out.

Lastly, there is the lack of any trace of Wallenberg in the relevant wartime British intelligence records. If the case had been of historic importance, something should have survived.

A final question: what did the Russians know about any Cheshire-MEROPA connection? It is possible-but by no means certain- that Böhm may have informed them about it . Böhm was a complex character.

It is revealing- to my mind- that the mention of any British connection is almost entirely absent from the Soviet charge sheet against Wallenberg. At first, they claimed that Wallenberg was spying for the Germans; later they saw him as an instrument of JOINT and the Americans. More or less nothing has ever been said about a British connection in this matter. If they had discovered anything very incriminating about the Cheshire-MEROPA connection, would the Soviet side not have made much more propaganda use of the fact? I feel that they would have just as they exploited for propaganda purposes the cases of certain spies taken by them in the Baltic countries in 40s and 50s.

Summing up, the principal interest of the telegram is not the possible connection between Cheshire and Meropa, which seems to have played no part in the Soviet investigation: what is important is the content of the telegram and the possibility that it may have fallen at some stage into Soviet hands.

I shall leave the telegram puzzle here and pass to the second puzzle .

2. THE SMIT Connection

Berber Smit is a person that interests me greatly. When I first got round to studying Raoul Wallenberg's diary, I carried out a little numerical exercise for my own amusement. Which names occurred most often in this diary? The three most frequent were Batisfalvy-(7 times) , Wallenberg's Hungarian police source

in Budapest, Billitz who was the lawyer representing the great Manfred Weiss Concern in the negotiations with Becher- (**6** times) and Berber Smit (7 times). All of these people are undoubtedly interesting in their own ways, but I have fixed on the lady. *Cherchez la femme!*

Now the fact that Berber was indeed a young woman can naturally suggest that the meetings which took place between her and Raoul- a young man- were exactly what we would expect- some kind of friendship between two young people or perhaps even a temporary romance of some kind.
The complexity arises from the fact that Berber Smit was not only a lively young woman: at the risk, of sounding frivolous, I would add that she was also her father's daughter. What do I mean by that?

Well, Berber Smit's father- Lolle Smit – was a businessman who had a leading position at the well-known Dutch company - Philips of Eindhoven - in Budapest. He had taken up that position in 1941 after a period as managing director for Philips in Roumania. In Budapest, he was responsible for the company's business throughout the Balkans.

However, Lolle Smit was also a man who played an important part in the work of the Allied intelligence services in Hungary as an agent. I can tell you his codename: it was PETERS. The Germans clearly must have had their suspicions about him because they applied pressure on Philips Headquarters at Eindhoven to have him removed from Budapest. But somehow, he managed to keep himself in place. Apart from his house in Budapest, he also had a place in Bucharest and he was in fact in Bucharest from the autumn of 1944 until after the fall of Budapest. In other words, he was not in Budapest most of the time Raoul Wallenberg was there.

After the war, Lolle Smit received two important decorations in recognition of his wartime service: one from the British– the Order of the British Empire and one from the Dutch-*Ridder in de Orde van Oranje-Nassau*. Typically, almost nothing has ever appeared in print about his activities and it may well be impossible to reconstruct all the details of what he did. But despite this, it is possible to point to certain things.

At the beginning of the war, many Poles fled to Hungary and soon organised themselves into groups- which were often quite independent of one another –and which were engaged in resistance work of various kinds and the collection of intelligence. An important intelligence centre (codename ROMEK later LISZT) was established in Budapest in the autumn of 1939. Courier lines between Hungary and Poland and also with other places such as Turkey were set up ; clandestine radio networks went on the air; and false documents were produced

for agents and others who required them. Among those who later were involved in the production of such documents was a young Dutch officer, Lieutenant van der Waals who had escaped from German custody and was hiding in Budapest.

An important member of the Polish clandestine network was Prince Sapieha (codename Tokaj) who acted as Bor-Komorowski's personal representative in Hungary. His task was to establish useful connections with Hungarian official circles and to arrange for the clandestine supply of weapons to the Home Army in Poland.

Now one of those closely involved with the Poles in Budapest was Lolle Smit. One aspect of his contribution- the full extent of his collaboration is unknown- was important. He provided the Poles with radio parts which were used not only in Hungary but in Poland and elsewhere where they were needed. So Smit technically helped to underpin the Polish clandestine communications network in this part of Europe.

In September 1943, a stranger suddenly appeared in Budapest. This was the South-African officer, Lieutenant –Colonel Charles Howie who had succeeded in escaping from the German Prisoner of War Camp , Stalag 8B at Lamsdorf. The details of his mission are presented in detail in Claerwen Howie's excellent book "Agent by Accident", which appeared already in 1997. The original plan behind his escape was that he should seek contact with partisan forces in Yugoslavia. Instead he remained in Budapest. He was greatly assisted by the Unitarian pastor Szent-Ivanyi and a Polish lady called Tarnapolska. Alerted about the South-African's arrival,Lolle Smit got in touch with Howie through van der Waals.

The first meeting was very carefully set up to allow Smit to make up his mind about this stranger. Was he genuine or was he a plant? Only after he was satisfied that Howie was O.K., did the Dutchman offer his assistance.

It is interesting to note that Smit had his own privileged channels of communication for he was able to send a message to the British in Turkey, notifying them of Howie's arrival. Smit also supplied Howie with money and in other practical ways. He also undertook to send certain further messages on behalf of Howie.

Without Smit and the Poles, Howie would have found it much more difficult initially to operate clandestinely in Hungary since they between them controlled communications with the Western Allies.

By the way, it is often stated that Howie was an SOE officer or an intelligence officer. This is misleading. Howie's background was not at all in intelligence but in artillery- he served in an anti-aircraft battery. He merely drifted into a relationship with the SOE through the circumstances of his escape. In actual fact, when the Poles associated with Liszt contacted their Home Base in London, Howie was told that he would be placed on hold until SOE had checked him out for themselves and given the green light for his use as a suitable contact in clandestine matters. In other words, there was no pre-planning involved in Howie turning up in Budapest. The special relationship which later emerged between Horthy and Howie, was mainly due to the combined facts of Howie's military rank, his background and that he was in contact via the Poles with London.

In addition to Smit at Philips, there were a number of other Dutch officers in Budapest who became involved in underground work of various kinds. I have already mentioned van der Waals. But other people like van Hootegem and his friends had ended up in Budapest after escaping from the German prison camp in the Ukraine.
Once again , like Howie, these were not professional intelligence people -they were merely escapees who found themselves absorbed in a clandestine existence -because of the particular circumstances they found themselves in. They were basically people on the run who had to lie low after the German occupation of Hungary. They were also members of Allied Armed forces who had obligations to carry on the fight as best they could. This was also true of Warrant Officer Reginald Barratt, a British RAF man who like Howie, had managed to escape from Stalag 8B and ended up in Budapest, assisting the Colonel and the other resistance groups in various ways. In making his escape, Barratt had assumed another prisoner's identity. But he was in no sense a secret service man. People have been greatly misled by the testimony of people like Count Nikolaus von Maasburg, who also offered evidence about Wallenberg after the war.Maasburg spoke grandly of Sir Reginald and Lady Barratt and of Sir Reginald having been on a mission for the Secret Service . This is all nonsense. Barratt was no aristocrat. He was no professional spy. He was an ordinary simple chap who had been involved in flying missions for the RAF . His wife had a Dancing School.

As some of you will already know, Barratt's fate is an eerie echo of the Wallenberg case .
Barratt had made the mistake of going across to meet the Soviet forces fully expecting to be well-received by them. Instead, he disappeared in Soviet custody. Despite strenuous attempts by the British government operating at the highest level, the Soviet authorities claimed to lack all knowledge about him. I have read most of the British correspondence with Moscow on the subject of

Barratt and it is almost as though one was reading a version of the Swedish government's attempt to clarify what had happened to Wallenberg.

Now in connection with Barratt, there is a small detail which brings me back full circle again to Berber Smit, Raoul's young friend. When he was about to escape from German captivity on one occasion-he escaped more than once- Barratt left an instructions for another prisoner to memorize in case the other man decided to escape and make his way to Hungary:

Here is what he said

Now recall that Smit himself had the codename PETERS. Is it at all possible that Berber Smit was the Miss Peters in question and thus formed part of an Allied escape line ? And what if anything, did Wallenberg know of her father Lolle Smit's clandestine activities in the Balkans?

Finally let me just say that after the Russians arrived in Budapest, quite a few people associated peripherally with Colonel Howie and the Dutch-Polish group were rounded up- this was true of van der Waals, Barratt, Klement – a Hungarian SOE man flown in by the Poles – and others such as ARTHUR , an important Polish intelligence man. Janina Tarnapolska who had been one of Colonel Howie's special supporters in Budapest was apprehended and grilled by Soviet Counterespionage. The latter were particularly interested in some letter which Howie had left behind. As a result of further investigation , Lolle Smit's link with Howie became known to the Russians and British intelligence sent a flash telegram to Roumania to warn Smit of this fact. Later on people like Raphael Ruppert was seized after the war , supposedly for his connection with Barratt as part of "British Intelligence". In general , however, the pattern of Russian arrests and releases seem- to say the least-haphazard. Tarnapolska managed to get out of the clutches of The Russians by marrying an Englishman. She, like Smit, was later awarded an OBE by the British. Key Polish agents like **ARTHUR** who had been apprehended by the Russians, although in possession of interesting information were released. But others like Barratt and Klement vanished for good.

I now pass to my third and last puzzle which I have called

3. The "Double"

You will recall that one of the post-war key witnesses concerning Wallenberg, was that sinister man, Richter, the former German police attaché in Bucharest. Richter had occupied an adjacent cell to Wallenberg in the Lubjanka and communicated with him by knocking. At one stage, Richter claims to have asked Wallenberg if he was related to a certain Swedish businessman of that name who had a firm in Bucharest and -once again according to Richter- Raoul Wallenberg had replied in the affirmative: yes, he was related.

So who was this "other Wallenberg"?

Well for a start, his name was not Wallen**BERG** but Wallen**BORG**.

I fear that the distinction may not be immediately noticeable to a non-Swede. As a matter of fact, it is even possible that the keen ears of the the Swedish Security Police who monitored telephone calls during the war, may have been misled in this matter on one occasion. To avoid any possible confusion, I shall call him simply **BORG**.

So who was **BORG** ? Together with his brother, he operated a business in Stockholm that seems to have dealt with everything under the sun -engines, iron, steel, weapons, oil and in one case after the war, artificial limbs . Like MEROPA, it was essentially a *handelsfirma*. In other words, it specialised in buying and selling, often in large quantities –import and export.

I have described **BORG** as a businessman. He was in all probability a rather smart businessman but he was also the sort of smart businessman who slept with a revolver under his pillow. Incidentally, the tale about the revolver is to be found in **BORG**'s wartime Swedish Security Police dossier, now in the Swedish National Archives. Although the dossier is by no means huge, it does contain a number of enlightening details because the security police had an interest in keeping an eye on what **BORG** was up to. Initially for two main reasons. One was that **BORG** was the object of various anonymous denunciations claiming that he was a fervent National Socialist who longed for the day that the swastika would flutter from the top of Swedish flagpoles. The second reason was more specific. It was that **BORG** was an arms dealer. And in fact, his file more or less opens with a proof of that fact in the form of an announcement sent to the police by **BORG** that a " he was currently engaged in negotiations with German armaments companies for the sale -via Sweden to-Finland of a considerable number of artillery pieces. The goods were to be transited through Sweden and stored in *Stockholms Frihamn* and then sent onward to Finland.

BORG explicitly states that he had been given this task by the Finnish Government.

To avoid any police suspicions about the matter, BORG had taken the initiative of informing them of what was happening .

The document ends with a remark by the police that BORG has earlier been involved in similar transactions and that he has also supplied weapons to Swedish Defence.

Incidentally I have established that BORG's company was granted official permission on 13/12/1939. to ship 20,000 hand grenades to Finland. There is a further note in his Police file . This says that in October 1940 "it was discovered that BORG had carried out some market investigations in connection with the sale of anti-tank mines to Hungary among others."

Now this police protocol is a remarkably interesting document to me because it throws a fascinating light on European politics at that particular moment. What one has to remember, is that Hitler was then bound by the terms of the Molotov-Ribbentrop Pact. He thus could not be seen to assist the Finns openly. So in order to support the Finns, by supplying arms, it was necessary to engage in some kind of cloaking operation. And that is precisely the role – that of cloak- that BORG's firm played. Of course, BORG's firm was not the only one to be engaged in these matters.

As Richter correctly noted, BORG had a firm in Roumania . This was no accident. BORG's activities there were concentrated on OIL, that hard-to-come by wartime commodity. According to BORG, he supplied oil to the Swedish Armed Forces.

If one looks at the telegrams passing between the German Legation in Stockholm and Berlin, one can come across occasional requests by BORG for a visa allowing him to visit the Balkans. All seems to run very smoothly until the beginning of 1943, when in February of that year BORG sent in a visa application. This resulted in a telegram from Dr. Wagner, the Head of the Abwehr in Sweden to his colleagues in Roumania appraising them of BORG's plans. According to Wagner's telegram, BORG had proposed making a trip lasting no less than four months which would take him to Hungary, Roumania, Bulgaria and Turkey with stops of several weeks in Berlin and Vienna. In Roumania, he had given two specific reasons for his visit. The first was the affairs of his firm. The second reason was conversations with the deputy

president and second man in Roumania, Mihai Antonescu. So it seems, that BORG had managed to hook some rather large fish in his net...

However the Germans refused to grant him a visa! BORG, himself, seemed to be in no doubt about the reason: German commercial rivalry particularly in the field of oil. But there may have been another reason which would explain Dr. Wagner's involvement in the matter. BORG was the sort of person that no self-respecting intelligence agency would be wise to trust. As far as British intelligence was concerned , he was marked down as a German agent and he was viewed as such to the end of the war, whatever contacts he may have had with individual members of British intelligence in Stockholm. The British certainly considered BORG as Germany's man. The Germans, on the other hand, may have suspected the exact opposite and worried about him roaming about in Occupied Europe. It would not surprise me if Wagner and his associates marked BORG down as a British asset.

Whatever his ultimate loyalty, the ever resourceful **BORG** had begun to look for a new business partner on completely different lines, as his Swedish Security Police dossier makes clear.

Among BORG's friends and acquaintances, there was a certain Svatkovsky. This Svatkovsky, as it happened, maintained relations both with British intelligence and with Soviet Intelligence and perhaps others. So somewhere around April Fool's Day , 1944, according to Svatkovsky's later calculations, BORG had asked for his help. BORG had explained that the Germans were opposed to his oil business in Roumania and were threatening to place him on their blacklist. So he was keen to expand his business to the East and enter into deals with the Russians. Could Svatkovsky perhaps help to put him in contact with someone at the Soviet Legation? Svatkovsky promised to do what he could and in due course BORG was talking things over with a new acquaintance at the Trade Section of the Soviet Legation.

What happened next with regard to Russian deals, the Swedish Security Police dossier does not disclose. All we know is that some time in 1945, BORG was involved in a planned cloaking operation in conjunction with the Soviet Legation involving the sale of artificial limbs to the Soviet Union. In this particular case, the cloaking was to be used to hide the fact that the transaction would also be used to pay a sum of money- I think it was 50, 000 crowns to the Swedish Communist Party. It is also noteworthy that when all this was going on, BORG had taken to spending a larger part of the year in the USA , apparently ingratiating himself with American business circles in the weapons industry. He then proceeded to write to the Swedish military authorities and suggest that they send in the specifications of military equipment so that they might tender for

sales to the Americans. Not unsurprisingly the Swedish Security authorities suspected that this might be a way of acquiring secret information on behalf of a third party.

All this brings me back to Richter and his knocking. One of the curious things about what Richter says, is that Raoul Wallenberg affirmed that he was related to BORG. As far as I have been able to establish, this is not the case. The only thing that binds the men is the similarity of their names, the similarity of the type of firm they were involved with and the fact that they found themselves in the same part of the world at the same time.

However, the question of family relationship between Wallenberg and BORG is irrelevant. The key question is this:

might part of the Soviet investigation into Raoul Wallenberg have hinged on a simple confusion of identity: the failure to carefully distinguish between WALLENBERG and WALLENBORG?

I could cite several examples of this happening in the history of counterespionage. Of course, I am quite sure that the Soviet Resident and his people in Stockholm knew the difference between Wallenberg and BORG ; but what about Soviet officers in the field in the Balkans? I have my doubts. In any case, names in documents begin to take on a life of their own and can generate all sorts of confusion. If the British were capable of confusing Lindquist, Lundquist and Landqvist on several occasions- which they did- names which were important in the intelligence/ counterespionage world during the war - then I suspect that their Soviet counterparts were no better.

But there is another question that might be asked. Richter had been Eichmann's trusted assistant in Roumania. What possible reason had Police Attaché Richter to feel kindly towards a man like Raoul Wallenberg? Is it possible that in order to ingratiate himself with the Soviet authorities , he was prepared to act as a stool pigeon and *agent provocateur* in helping to muddy the waters in the Wallenberg case. What better way to do so than by dragging in some of **BORG's** activities, including those involving the German authorities about which Richter was no doubt well informed.

All we know for sure, is that - thanks to the Soviet authorities - Wallenberg, the protector of the Jews in Budapest disappeared for good, while police attaché Richter, Eichmann's henchman in Roumania, lived to tell the tale.

Conclusion.

I hope that the three puzzles which I have spoken about, will have convinced you of the many complexities involved in the case of Raoul Wallenberg and also of the fact that there are still discoveries to be made on the basis of material in the Western archives. At the same time, I have to tell you that the facts which I have related have not greatly altered my own private and perhaps rather simple view of the Wallenberg case in its broader aspect.

As far as I am concerned, Wallenberg's arrest like that of Barratt and the others has its roots in the Soviet incapacity to believe that the Germans could have been so inefficient and stupid that they had allowed such people to continue to operate freely in Budapest. In Stalin's Russia, things would have been done differently and as far as SMERSJ personnel were concerned, Stalin's Russia was the only political model they knew. In short, what happened in the case of Wallenberg and Barratt, in my view, was inseparably linked to Soviet mentality.

To illustrate this mentality, I would like to mention the experience of Charles Szladits. Szladits was the son of a distinguished Hungarian professor of law ; he himself followed in his father's footsteps and, after the war, held a Chair in Comparative Law at Columbia University. Now Szladits relates a very interesting experience he had with a Soviet intelligence officer after the Russians had entered Budapest at the end of the War. Szladits had written an account in English of the Administrative System of Hungary – where he more or less explained all the particular components of the Hungarian State and how they functioned. The Russian intelligence man refused to believe that such book could be based on open sources: for him, the State and detailed knowledge about it,was esentially secret .

There was also perhaps genuine Soviet puzzlement at their being two independent Swedish humanitarian actions going on in Budapest. Not only Langlet in the Red Cross but Wallenberg at the Legation.
It is probable that Soviet suspicions were further fuelled by irregularities involved in the sale of protective papers - irregularities about which Wallenberg may have known nothing at all. There was supplementary information of various kinds furnished by people like Kutuzov-Tolstoy, Grossheim-Krisko and others. In all this, denunciation, misunderstanding and plain misinformation would have played a part. I have little doubt that many of the arguments used by the Soviet organs would employ the technique of "guilt by association". Likewise the occurrence of certain names in Wallenberg's diary could be used to condemn

him. Here the SMIT connection and other contacts with identified agents or security people could have been played to his disadvantage. As far as the role of misinformation is concerned- getting the basic facts wrong – what I have had to say about BORG is something to bear in mind and it would certainly be interesting to have access to the Soviet Security file on BORG and his activities in Roumania and elsewhere, as would Richter's dossier.

So much for the arrest.

As for the reasons for Wallenberg's further detention, I am inclined to believe that he was held as some kind of potential bargaining chip for possible use in post-war negotiations. But as we know, the Swedes were not prepared to bargain over their missing diplomat.....

Finally with regard to the circumstances surrounding Wallenberg's death, I have nothing whatever to say. Only Soviet archives can provide a definitive explanation, assuming that the relevant evidence still exists.

© C.G.McKay , 2007

[OVERHEAD 01]

request larsson intervenes with his sister company , ostfirma josephson, to ensure that in the event of an agreement with plauen & co about the division of the market, josephson makes the suspension of the hungarian goose liver market a fundamental requirement stop

---

request the Americans [Iver Olsen] intervene with their sister company ostfirma josephson,to ensure that in the event of a peace agreement with the germans, josephson makes the suspension of the deportation of Hungarian Jews a fundamental requirement stop

[OVERHEAD 02]

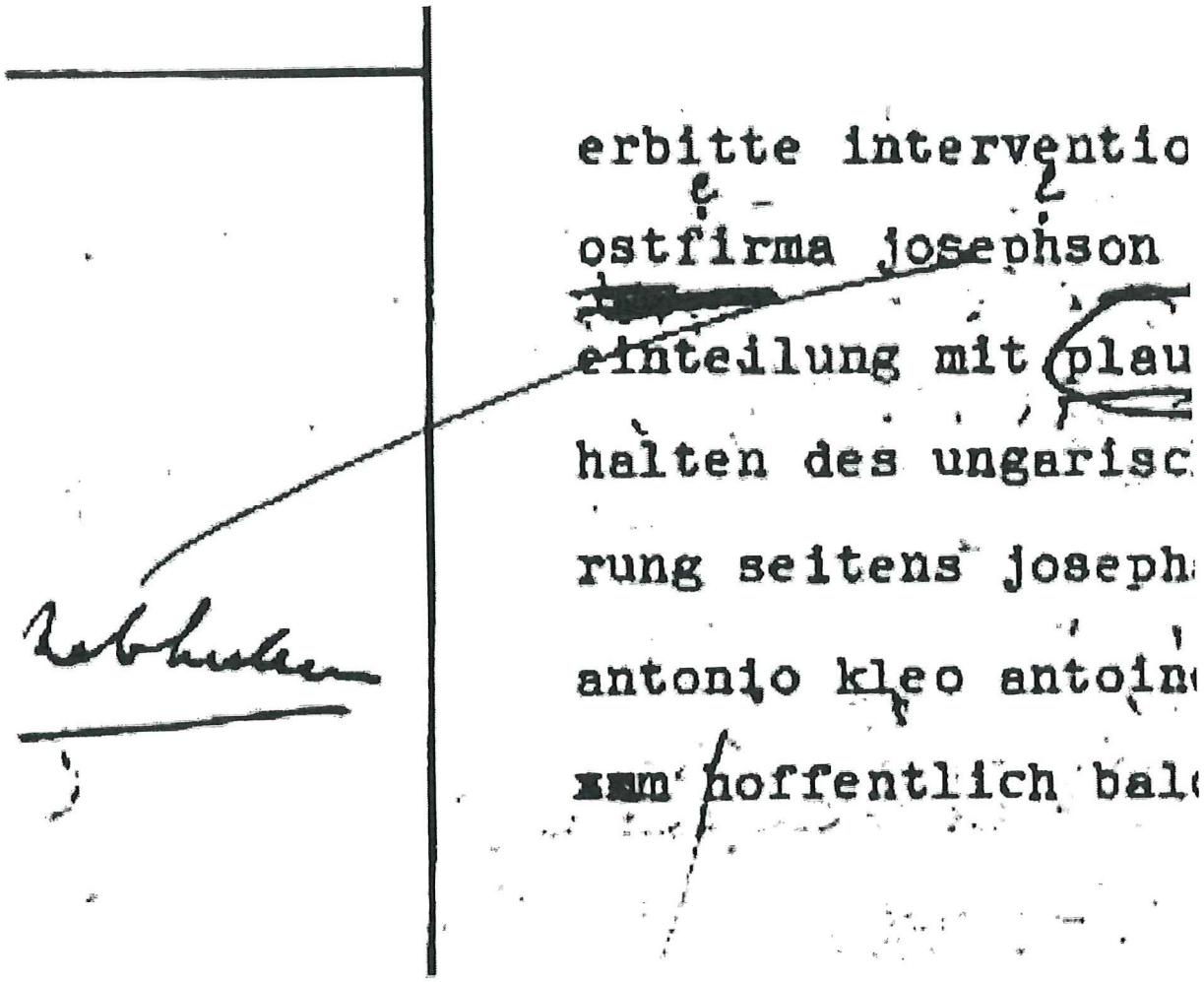
erbitte interventio
ostfirma josephson
einteilung mit plau
halten des ungarisc
rung seitens joseph
antonio kleo antoin
hoffentlich bal

[OVERHEAD 03]

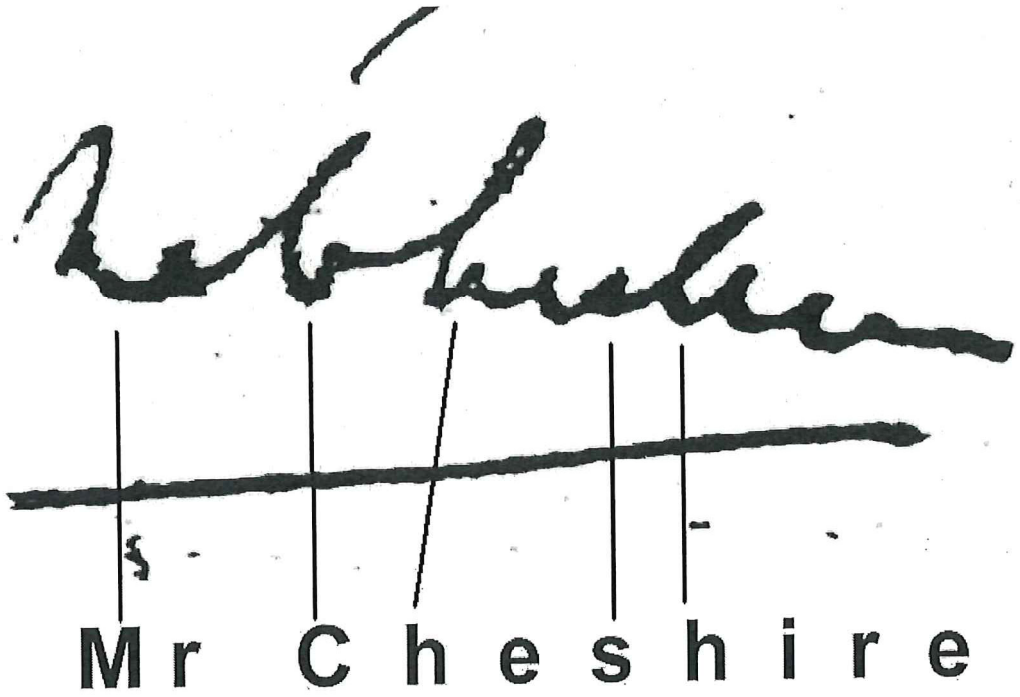

[OVERHEAD 04]

Ch: Jag fick brev från X, men det var ingenting definitivt ännu. Kan vi inte träffas någon gång?

W: Ja, var och när skall vi träffas?

Ch: Jo

W: Kan ni komma i dag före middagen?

Ch: Det kan jag inte, men i morgon e.m.

W: Vilken tid?

Ch: Kl ½ 5

W: Det är Strandvägen 7a

[OVERHEAD 05]

[OVERHEAD 06]

[OVERHEAD 07]

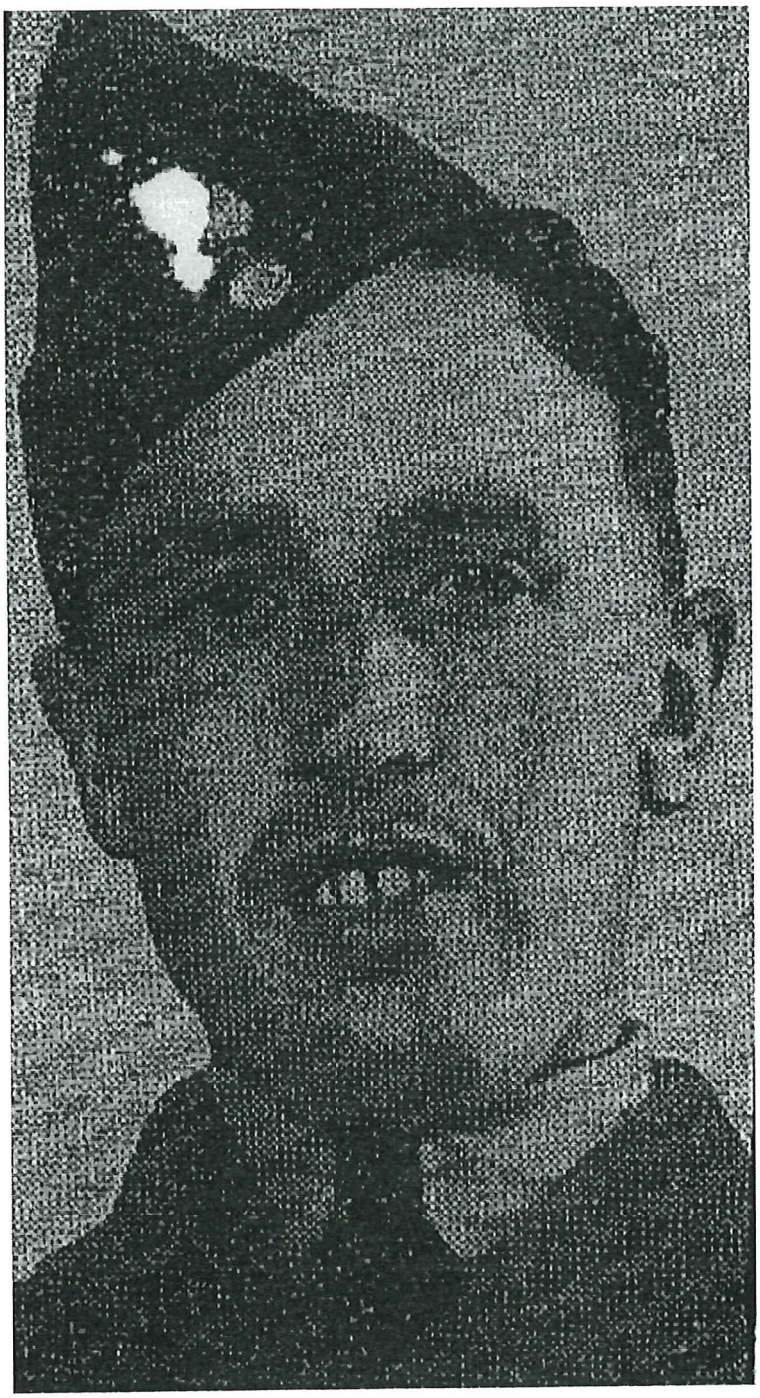

[OVERHEAD 08]

" When BARRATT arrived at Stalag 8B, my brother and I were undergoing detention for an escape attempt. BARRATT left almost immediately on his second journey to Hungary, but left sealed instructions for us to follow. These I memorised, and they included contacting a MISS PETERS at the Swedish Legation in BUDAPEST."

[OVERHEAD 09]

WallenBERG

WallenBORG=
"BORG"